

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOSOFIJOS FAKULTETAS
UGDYMO MOKSLŲ INSTITUTAS

Rytis Liaudinskas

Edukologijos studijų programa
Magistro darbas

Mokytojų požiūris į seksualinį priekabiavimą tarp mokinių mokykloje

Darbo vadovė: doc. dr. Irena Stonkuvienė

Vilnius
2025

Santrauka

Seksualinio priekabiavimo problema yra itin aktuali nūdienos pasaulyje. Šio reiškinių atvejai yra dažni ne tik užsienio mokyklose, bet ir Lietuvos. Seksualinis priekabiavimas dažnai yra apibūdinamas kaip nepageidaujamas, įžeidus bei orumą žeminantis seksualinio pobūdžio elgesys. Vis dėlto, patį reiškinį gali būti sudėtinga atpažinti dėl jo abstraktumo ir subjektyvumo, kas vienam žmogui gali atrodyti kaip seksualinis priekabiavimas, kitam tai gali būti juokelis, patyčios arba tam tikro santykio išreiškimo būdas. Seksualinis priekabiavimas gali būti klasifikuojamas įvairiai, tačiau dažniausiai yra išskiriamos fizinė, žodinė, nežodinė bei internetinė seksualinio priekabiavimo formos. Itin pažeidžiamos šiuo klausimu yra marginalizuojamos grupės. Skirtingos socialinės grupės seksualinį priekabiavimą gali patirti skirtingai, o prie šių grupių dažnai yra priekabiuojama, pabrėžiant jų lytinę bei socialinę tapatybę. Daugumoje mokyklų seksualinis priekabiavimas tapo neatskiriama kultūros dalimi, kur itin paplitęs yra nežodinis priekabiavimas. Mokyklose seksualinis priekabiavimas yra paplitęs dėl seksistinių normų, technologinio pažangumo, socialinių medijų bei visapusiško lytiškumo ugdymo nepakankamumo. Dėl šio reiškinių itin nukenčia mokinio:ės akademiniai rezultatai ir psichinė sveikata. Norint išvengti padarinių bei užtikrinti saugią aplinką mokiniams:ėms, efektyvi seksualinio priekabiavimo prevencija yra būtina visose mokyklose.

Empirinėje tyrimo dalyje buvo pasitelktas nestruktūruotas interviu metodas siekiant išsiaiškinti mokytojų nuomones, patirtis bei suvokimą seksualinio priekabiavimo klausimais. Paaiškėjo, kad seksualinio priekabiavimo reiškinys mokytojams:oms gali būti sunkiai suvokiamas, o dažnai ir painiojamas su kitais veiksniais, pavyzdžiui, juokeliais ar patyčiomis. Mokytojai:os atskleidė, kad itin dažnai su seksualiniu priekabiavimu susiduria LGBTQ+ bendruomenės nariai:ės, mokiniai:ės su psichine negalia bei merginos. Taip pat paaiškėjo, kad socialinės medijos bei išmaniosios technologijos kelia itin daug sunkumų mokykloje bandant vykdyti seksualinio priekabiavimo prevenciją. Mokyklos bendruomenė gali prisidėti prie efektyvaus seksualinio priekabiavimo prevencijos vykdymo, tačiau lygiai taip pat gali ir trukdyti, todėl svarbu, kad visa bendruomenė turėtų bendrą susitarimą užkertant kelią seksualiniam priekabiavimui. Mokytojai:os tiki, kad norint išvengti seksualinio priekabiavimo mokykloje, itin svarbu yra turėti teigiamą ryšį su mokiniais:ėmis, vesti visapusiško lytiškumo ugdymo pamokas ir veiklas bei yra svarbu patiems:čioms įgyti teorinių bei praktinių žinių apie tokio pobūdžio priekabiavimą.

Raktiniai žodžiai: seksualinis priekabiavimas, mokytojų požiūris, mokytojų patirtis, seksualinio priekabiavimo prevencija.

Summary

In today's world, sexual harassment has become a very topical issue. It is common not only in foreign schools, but in Lithuania as well. Sexual harassment is often described as unwanted, offensive and degrading behaviour of a sexual nature. However, it might be difficult to identify this phenomenon due to its subjective and abstract nature. What is considered to be sexual harassment to one person, might be seen as bullying, a joke or a way of expressing a particular attitude to another person. Sexual harassment may have different classifications; however, the most common ones are physical, verbal, non-verbal or online sexual harassment. Marginalised groups are particularly vulnerable to this problem. Different social groups might experience such sexual harassment differently, and marginalised groups are usually harassed by emphasising their social identity or gender. In many schools, sexual harassment has become part of its culture, with non-verbal harassment being the most prevalent. Sexual harassment in schools is common due to sexist norms, technological advances, social media and lack of comprehensive sex education. It is particularly harmful to a student's mental health and academic performance. To avoid the consequences of sexual harassment and ensure a safe environment for pupils, prevention of sexual harassment is essential for all schools.

The empirical part of the study used an unstructured interview approach to explore teachers' perceptions, experiences and understanding of sexual harassment. It revealed that the phenomenon of sexual harassment can be difficult for teachers to fully understand and often cannot be distinguished from jokes or bullying. Teachers disclosed that the members of the LGBTQ+ community, students with mental disability and girls are particularly likely to face sexual harassment. Social media and advanced technologies are also proved to be a challenging issue when trying to prevent sexual harassment in schools. The school community can positively contribute effective sexual harassment prevention, however, it can also be a hindrance, so it is essential for the whole school community to have a common understanding in preventing sexual harassment. Teachers revealed that in order to prevent sexual harassment, it is crucial to have a positive relationship with their students, to provide sexuality education lessons and activities, and to provide the teachers with theoretical and practical training about sexual harassment.

Keywords: sexual harassment, teachers' attitudes, teachers' experience, prevention of sexual harassment

Turinys

<i>Ivadas</i>	5
<i>Seksualinio priekabiavimo mokyklos aplinkoje teoriniai aspektai: samprata, priežastys ir padariniai</i>	8
Seksualinio priekabiavimo (ne)suvokimas	8
Seksualinio priekabiavimo klasifikacija	10
Seksualinis priekabiavimas ir sąveikiškumas marginalizuotose grupėse	12
Seksualinio priekabiavimo paplitimas bei lemiantys veiksniai mokykloje	14
Seksualinio priekabiavimo žala mokiniui:ei.....	21
Seksualinio priekabiavimo prevencija tarp mokinių mokykloje	23
<i>Tyrimo metodologija</i>	26
<i>Seksualinis priekabiavimas mokykloje: pedagogų:ių perspektyva ir patirtys</i>	29
Seksualinio priekabiavimo suvokimas	29
Seksualinis priekabiavimas technologijų ir socialinių medijų amžiuje	32
Bendruomenės vaidmuo seksualinio priekabiavimo akistatoje	37
Marginalizuotos grupės ir seksualinis priekabiavimas	47
Seksualinio priekabiavimo prevencija mokykloje.....	51
<i>Diskusija</i>	57
<i>Išvados</i>	60
<i>Literatūros sąrašas</i>	62
<i>Priedai</i>	76

Ivadas

Darbo naujumas ir aktualumas. Seksualinis smurtas ir jo dalis – seksualinis priekabiavimas – yra reiškiniai, egzistuojantys nuo neatmenamų laikų, tikriausiai tiek pat, kiek ir pati žmonija. Vis dėlto, šių reiškinių suvokimas, vertinimas ir konceptai nuolat kinta (MacKinnon & Siegel, 2003). Istoriškai, daugelis kultūrų seksualinį smurtą ir priekabiavimą interpretavo per galios ir hierarchijos prizmę, dažnai ignoravusios aukos patirtį arba netgi teisindavusios smurtautojo:s veiksmus. Tik palaipsniui, veikiant socialiniams judėjimams, teisinei raidai ir didėjant visuomenės sąmoningumui, pradėta pripažinti, kad bet kokia nepageidaujama seksualinio pobūdžio elgsena, pažeidžianti asmens orumą, yra nepriimtina ir žalinga. Šiuolaikinės visuomenės vertybės, įsitikinimai ir lūkesčiai vaidina lemiamą vaidmenį formuojant požiūrį į seksualinį priekabiavimą ir jo prevencijos strategijas (UN Women, 2019), tačiau problema vis tiek išlieka itin aktuali.

Maždaug 15 milijonų merginų (15-19 metų) buvo verčiamos mylėtis prieš savo valią (United Nations Children's Fund, 2017). Europos Sąjungoje kas dešimta moteris nuo 15 metų bent vieną kartą yra patyrusi seksualinį smurtą. Apie 3,7 milijonai moterų Europos Sąjungoje patyrė smurtą per paskutiniuosius 12 mėnesių. Dar didesni yra seksualinio priekabiavimo, kurį galime laikyti seksualinio smurto dalimi, skaičiai. Seksualinį priekabiavimą ES šalyse nuo 15 metų yra patyrusios daugiau nei pusę moterų (55%). Pagal pateiktus duomenis, moterys yra nužiūrinėjamos, liečiamos kitų be sutikimo, jų kūnas bei išvaizda yra komentuojami arba sakomi seksualinio pobūdžio juokeliai. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad patirtas seksualinis priekabiavimas ir smurtas yra ne tik nuo nepažįstamų žmonių, bet ir nuo apklaustų moterų partnerių (European Union Agency for Fundamental Rights, 2015). Vyrai taip pat patiria seksualinį priekabiavimą bei seksualinio pobūdžio smurtą, Eurostat (2025) 2022 duomenimis, 10,9 vyrų iš 100 000 patiria seksualinį smurtą. Tas pats tyrimas atskleidžia, kad moterys tai patiria kelis kartus daugiau – 64,2. Nors seksualinis priekabiavimas yra dažniausiai nukreiptas prieš moteris, bet tai nereiškia, kad jo nepatiria vyrai.

Lietuvoje, lyginant su ES, seksualinis priekabiavimas yra patiriamas rečiau – apie 35% apklaustų moterų teigė, kad bent kartą yra patyrusios seksualinį priekabiavimą būdamos 15 metų ar vėliau (European Union Agency for Fundamental Rights, 2015). Nors skaičius yra žemesnis, tai indikuoja, kad bent kas trečia moteris Lietuvoje yra patyrusi seksualinį priekabiavimą. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos (2024) tyrime yra atskleista Lietuvos gyventojų nuomonė apie seksualinio priekabiavimo paplitimą Lietuvoje. 43% šalies gyventojų mano, kad vyrų seksualinis priekabiavimas prie moterų Lietuvoje yra gana dažnas atvejis. Čeponytės ir Žerdeckaitės-Matulaitienės (2019) tyrime yra atskleista, kad Lietuvoje seksualinis priekabiavimas yra suvokiamas bei interpretuojamas įvairiai. Nukentėjusysis:ioji ne visada suvokia, kad prie jo:s buvo seksualiai priekabiauta, o ir dažnai yra linkę:usios kaltinti save. Tokie duomenys rodo, kad seksualinio priekabiavimo problema Lietuvoje yra opi, o suvokimas dar vis yra menkas.

Seksualinis priekabiavimas egzistuoja ir mokyklose, kur jis, kai kurių mokslininkų nuomone, yra tapęs normalizuota kasdienybe (Mayeza et al., 2022; Ringrose et al., 2021b). Ispanijoje yra ištirta, kad daugiau nei ketvirtadalis paauglių yra patyrę:usios seksualinį priekabiavimą (Marcos et al., 2023). JAV atliktame tyrime atskleista, kad paauglės merginos (2 iš 10) ir LGBTQ+ bendruomenės nariai:ės (2 iš 10) patiria seksualinį priekabiavimą bent kartą per metus (Centers for Disease Control and Prevention, 2024). Škotijoje atliktas tyrimas atskleidžia, kad dažniausiai mokiniai:ės patiria seksualinį priekabiavimą per pasakytus juokelius arba gestus (Sweeting et al., 2022). Pastebėtas seksualinis priekabiavimas ugdymo įstaigose dažnai yra ignoruojamas arba turi minimalias pasekmes, kas priekabiautoją įgalina ir toliau seksualiai priekabauti prie kitų (Mayeza et al., 2022).

Lietuvoje seksualinis priekabiavimas mokyklos aplinkoje yra menkai ištirtas. Nors tyrimų apie seksualinį priekabiavimą Lietuvoje galima rasti, dauguma jų neapima mokyklinės patirties, tuo labiau mokytojo:s požiūrio į esančią problemą. Lietuvos studentų sąjungos (2018) tyrimas nagrinėja studentų nuomonę bei patirtis seksualinio priekabiavimo klausimais akademinėje aplinkoje. Pagal tyrimą, galime pastebėti, kad aukštajame moksle seksualinis priekabiavimas taip pat yra paplitęs. 95% visų apklaustųjų yra bent kartą patyrę:usios seksualinį priekabiavimą, dauguma jų – iš dėstytojų (55%). Pats priekabiavimas dažniausiai pasireiškia seksualinio pobūdžio juokelių sakymu. Norkaitienės (2011) tyrime yra minima, kad iš beveik pusę apklaustų mokyklinio amžiaus berniukų ir trečdalis mergaičių yra patyrę:usios seksualinį priekabiavimą, o pats priekabiavimas dažniausiai pasižymi seksualinio pobūdžio terminų vartojimu. Bagdžiūnienės (2008) tyrime yra atskleista, kad seksualinis priekabiavimas tarp mokinių nėra dažnas, bet tokių atvejų pasitaiko. Pagal autore, pati dažniausia seksualinio priekabiavimo patirtis yra intymių kūno vietų lietimasis. Bytautas ir Daukilas (2022) atskleidžia, kad seksualinio priekabiavimo tema mokyklose yra suvokiama itin jautriai tėvų bei mokytojų, o toks jautrumas šiai temai gali daryti neigiamą įtaką efektyviam temos atskleidimui ugdymo procesuose. Targamadzės ir Valeckienės (2007) teigimu, seksualinis priekabiavimas mokyklose dažnai yra sutapatinamas su patyčiomis. Duomenys rodo, kad seksualinis priekabiavimas Lietuvos mokyklose egzistuoja, visgi nuodugnių tyrimų apie Lietuvos mokyklų bendruomenių patirtis seksualinio priekabiavimo kontekste trūksta. Suprantant, kad mokytojai:os seksualinio priekabiavimo tarp mokinių atvejus mokyklose gali atpažinti bei sustabdyti, yra svarbu išsiaiškinti jų požiūrį bei patirtis šios problemos kontekste.

Problema. Seksualinis priekabiavimas tarp mokinių mokyklose paveikia visus švietimo institucijos bendruomenės narius:es. Kol tarptautiniuose tyrimuose ši problema yra nuodugniai tyrinėjama, nacionaliniu lygmeniu informacijos apie tai, kaip mokytojai:os suvokia seksualinį priekabiavimą ir su kokiomis problemomis susiduria sprendžiant šio priekabiavimo klausimus, yra mažai. Suprantant tai, kad seksualinis priekabiavimas tarp mokinių yra paplitęs mokyklose,

normalizuojamas, o kartais ir nepastebimas, tai gali turėti rimtų pasekmių visai mokyklos bendruomenei, o ypač – patiems:čioms mokiniams:ėms.

Tyrimo objektas – apklaustų mokytojų patirtys ir nuomonės seksualinio priekabiavimo tarp mokinių klausimais.

Tyrimo tikslas – atliekant kokybinę analizę, išanalizuoti mokslinę literatūrą apie seksualinį priekabiavimą mokykloje bei atskleisti apklaustų mokytojų patirtis, požiūrį bei vykdomą prevenciją seksualinio priekabiavimo klausimais mokykloje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Sistemingai išanalizuoti mokslinę literatūrą seksualinio priekabiavimo reiškinių tema, siekiant atskleisti seksualinio priekabiavimo bendrą suvokimą, priežastis bei padarinius mokyklos aplinkoje.
2. Pasitelkiant empirinę analizę, ištirti pedagogų:ių suvokimą apie seksualinio priekabiavimo konceptą mokyklos aplinkoje.
3. Išanalizuoti mokytojų patirtis, susijusias su seksualinio priekabiavimo tarp mokinių atvejais mokykloje bei seksualinio priekabiavimo problematikos sprendimo būdus.
4. Išanalizuoti esminius iššūkius, trukdančius efektyviai vykdyti seksualinio priekabiavimo tarp mokinių prevenciją mokykloje.

Tyrimo metodai:

- Teoriniai – mokslinės literatūros, susijusios su seksualinio priekabiavimo problematika mokykloje, analizė.
- Empiriniai – interviu su mokytojais seksualinio priekabiavimo tarp mokinių klausimais.

Darbo struktūra. Teorinėje dalyje analizuojamas seksualinio priekabiavimo fenomenas atkreipiant dėmesį į šio termino reikšmę bei kompleksiskumą, klasifikaciją skirtinguose kontekstuose, sąveikiškumą bei poveikį mokykloje. Empirinėje dalyje pristatomas pats tyrimas, pateikiama tyrimo analizė pagal mokytojų atsakymus, pateikiama diskusija bei tyrimo išvados.

Seksualinio priekabiavimo mokyklos aplinkoje teoriniai aspektai: samprata, priežastys ir padariniai

Seksualinio priekabiavimo (ne)suvokimas

Seksualinis priekabiavimas, kaip konceptas, gali būti interpretuojamas įvairiai, taip pat šis reiškinys gali susidaryti iš atskirų komponentų. Universaliai priimtina seksualinio priekabiavimo sąvoką apibrėžti būtų itin sudėtinga, nes patį konceptą būtų galima nagrinėti iš įvairių perspektyvų, tokių kaip teisinės, sociologinės, psichologinės ar kitų (McMaster et al., 2002). Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (1998) tokio pobūdžio priekabiavimą traktuoja kaip įžeidų žodinį arba fizinį veiksma norint pažeminti žmogų, jo arba jos orumą dažniausiai sukuriant nesaugią aplinką. Berdahl (2007) teigia, kad seksualinis priekabiavimo tikslas yra pažeminti arba sumenkinti asmenį dėl jo arba jos lyties. Taip pat tyrėja sutinka, jog seksualinis priekabiavimas gali būti išreiškiamas ne tik fiziškai, bet ir žodžiu. Gillard (2014) teigia, kad seksualinis priekabiavimas gali būti suvokiamas kaip nepageidaujamo seksualinio pobūdžio elgesys, kuris gali pasireikšti įvairiai (p. 11). Panašų seksualinio priekabiavimo suvokimą aprašo Mitchell et al. (2014), kurių tyrime pabrėžiamas ir tapatybės klausimas, kai prie žmonių yra priekabiaujama ne tik dėl jų biologinės lyties, bet ir dėl seksualinės orientacijos arba socialinės lyties. Taip pat svarbu suvokti, kad seksualinis priekabiavimas gali tapti ir seksualine prievarta. Seksualinė prievarta yra bet koks priverstinis seksualinis veiksmas, kuris buvo priverstinai atliktas prieš aukos valią ir be suteikto sutikimo (Kearl, 2018). Pabrėžiama tai, kad seksualinis priekabiavimas arba seksualinė prievarta gali būti pasikartojantys arba vienkartiniai veiksmai, seksualiai priekabiauti gali tos pačios arba priešingos lyties atstovai:ės (United Nations, 2013). Šie faktoriai parodo, kad tarp tyrėjų konsensusas, kas yra seksualinis priekabiavimas, yra sunkiai pasiekiamas, skirtingi tyrėjai atsižvelgia į skirtingus komponentus kompleksiskame seksualinio priekabiavimo kontekste, visgi, kas padeda geriau suvokti seksualinio priekabiavimo esybę, yra tai, kad tokio elgesio leitmotyvu išlieka asmens asmeninių ribų pažeidimas bei orumo žeminimas seksualiniu pagrindu.

Pats seksualinio priekabiavimo terminas dažnai gali būti priskiriamas patyčioms. Patyčios mokykloje gali būti suvokiamos kaip nepageidaujamas, agresyvus ir pasikartojantis elgesys, kuris pasižymi galios disbalansu ir neigiamais veiksniais nukentėjusiojo:sios atžvilgiu (UNESCO Education sector, 2019). Tarp sąvokų galima rasti tam tikrų panašumų: tiek seksualinis priekabiavimas, tiek patyčios yra nukreipti prieš kitą žmogų arba žmonių grupę; abu konceptai turi neigiamų padarinių; kartais tas pats veiksmas gali būti traktuojamas kaip patyčios ir kaip seksualinis priekabiavimas (Hill & Kearl, 2011). Visgi toks sąvokų sujungimas užgožia asmens lytinės tapatybės ir lytiškumo aspektą (Stein & Mennemeier, 2011). Taip pat yra svarbu atskirti seksualinį priekabiavimą ir patyčias dėl to, nes seksualinis priekabiavimas gali kitaip paveikti asmenį nei

patyčios, o pats seksualinis priekabiavimas skirtingas socialines grupes gali paveikti skirtingai. Pavyzdžiui, daug dažniau yra priekabiuojama prie LGBTQ+ bendruomenės narių nei heteroseksualių asmenų (Gruber & Fineran, 2008). Tai parodo, kad nors seksualinis priekabiavimas ir patyčios turi tam tikrų panašumų, seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti kitaip bei gali turėti unikalių padarinių, todėl šį konceptą yra svarbu tyrinėti atskirai.

Patį seksualinį priekabiavimą gali būti sudėtinga suprasti bei identifikuoti dėl savo itin abstrakčios išraiškos. Seksualinio priekabiavimo (ne)buvimas dažnai priklauso ir nuo situacijos, tos situacijos (ne)suvokimo bei patirtų jausmų įvykio metu (Vengalė-Dits, 2012). Pavyzdžiui, kito žmogaus apkabinimas gali būti interpretuojamas kaip seksualinis priekabiavimas arba kaip draugiškumo išraiška. Tokiu atveju yra būtina suprasti kontekstą, kuriame tai įvyko, tam suprasti gali padėti įvairūs klausimai kaip: Ar asmuo norėjo būti apkabintas?; Koks yra ryšys tarp žmonių?; Ar tai įvyko saugioje aplinkoje?; Kokiu tikslu žmogus buvo apkabintas? Vertinant situaciją reikia atsižvelgti ir į žmogaus lytį, nes tiek moterys, tiek vyrai seksualinį priekabiavimą gali išgyventi skirtingai (Browne, 2006). Taip pat seksualinio priekabiavimo konceptas gali būti suvokiamas įvairiai dėl jo evoliucijos. Tai, kas apibūdina seksualinį priekabiavimą šią dieną, nebūtinai pasižymėjo panašiais aspektais ir praeityje. Quick ir McFadyen (2017) pastebi, kad nūdienos pasaulyje seksualinio priekabiavimo suvokimas skiriasi ne tik tarp tyrėjų, bet ir tarp skirtingų kartų atstovų:ių. Taip pat yra atkreipiamas dėmesys ir į tai, jog seksualinio priekabiavimo sąvoką vis labiau plečiasi, seksualinis priekabiavimas LGBTQ+ nebuvo visapusiškai tiriamas XIX amžiuje taip, kaip į tai yra kreipiamas dėmesys dabar. Franks (2011) išryškina problemą, jog seksualinis priekabiavimas kibernetinėse erdvėse taip pat yra šio amžiaus produktas (p. 657). Atsižvelgiant į šiuos konceptus, galima teigti, kad pats seksualinis priekabiavimas yra suvokiamas skirtingai, būtent tai gali sukelti problemų pilnai suvokti bei identifikuoti seksualinį priekabiavimą.

Svarbu suprasti yra tai, kad seksualinis priekabiavimas kelia daugiau klausimų nei atsakymų. Jau minėtas seksualinio priekabiavimo abstraktumas gali būti sulyginimas su termino „pilkoji zona“ (*angl. – the gray zone*) pradininko Levi (1989) idėjomis. Pagal autorių, pilkoji zona apibūdina vidines asmens struktūras, kurios klaidina mūsų gebėjimus spręsti apie situacijos moralumą. Seksualinio priekabiavimo kontekste Renold ir Ringrose (2011) atkreipia dėmesį į asmens neapibrėžtumą bei dviprasmiškumą, kai moteris dažnai yra skirstoma į du archetipus – aktyvios seksualinio gyvenimo veikėjos arba objektyvizuotos bei seksualizuotos aukos. Toks (ne)sąmoningas moterų skirstymas gali sugluminti asmenį, kuris susiduria su tokiu seksualiniu priekabiavimu, kuris neatspindi nei vieno iš minėtų archetipų. Privalu suvokti tai, kad seksualinis priekabiavimas gali įvykti itin dinamiškose kontekstuose, kur socialiniai santykiai ir sąveikos dažnai persipina ir gali būti interpretuojamos skirtingai. Tam tikras elgesys gali būti suvokiamas nevienodai, kas vienam asmeniui gali pasirodyti priimtina, kitam gali atrodyti atvirkščiai (Hagerlid et al., 2023). Visgi atvejai, kurie gali būti

priskiriami pilkajai zonai, neturėtų būti pateisinami arba ignoruojami, galimo seksualinio priekabiavimo veiksmai turi būti analizuojami ir permąstomi tam, kad neaiškos ir pilnai nesuvokiamos situacijos tokiomis neliktų ir ateityje (Waterhouse-Watson & Brown, 2011). Taigi, seksualinis priekabiavimas yra nuolatos besikeičiantis ir dinamiškas, o dėl jo neapibrėžtumo ir subjektyvumo žmonėms gali būti sudėtinga ne tik identifikuoti seksualinio priekabiavimo atvejus, bet ir užtikrinti saugią aplinką komunikuojant su kitais.

Dėl seksualinio priekabiavimo sąvokos abstraktumo, šiame darbe seksualinis priekabiavimas bus traktuojamas plačiąja prasme, kaip bet koks nepageidaujamas, įžeidus ir orumą žeminantis seksualinio pobūdžio elgesys.

Seksualinio priekabiavimo klasifikacija

Suvokiant seksualinio priekabiavimo neapibrėžtumą, tyrėjai:os šį konceptą bando suskirstyti į tam tikras kategorijas. Maass et al. (2013) kaip dvi esmines kategorijas išskiria *quid-por-quo* ir *priekabavimą priešiškoje aplinkoje* (angl. – *hostile environment harassment*). Šios kategorijos dažniausiai išskiriamos teisinėje aplinkoje (De Wet & Oosthuizen, 2010).

Quid-por-quo yra suvokiamas kaip tai, kas yra duodama asmeniui mainais už kažką, ką jis arba ji padarė (Cambridge University Press, n. d.). Seksualinio priekabiavimo kontekste tai reiškia asmens (ne)sutikimą atlikti tam tikrus seksualinius veiksmus su tikslu, kad jam arba jai būtų suteikiami teigiami arba neigiami sprendimai darbo aplinkoje (Vengalė-Dits, 2012). Kitaip paaiškinant, viršesnis asmuo hierarchinėje darbo aplinkoje gali sukurti (ne)palankias sąlygas darbuotojui:ai už jo arba jos (ne)suteiktus seksualinio pobūdžio veiksmus. Pavyzdžiui, darbuotojas:s gali gauti didesnę arba mažesnę atlyginimą, darbuotojui:ai gali būti suteikiamos arba nesuteikiamos papildomos atostogos. De Wet ir Oosthuizen (2010) pabrėžia, kad *quid-por-quo*, seksualinio priekabiavimo kontekste, mokykla nėra išimtis. Tokio pobūdžio seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti tarp mokinio:ės ir mokytojo:s arba mokytojo:s ir jam arba jai vadovaujančio asmens. Tarp mokinio:ės ir autoritetą turinčio:s mokytojo:s tai pasireiškia, kai pedagogas:ė naudojami savo galia taip, kad gautų seksualinės naudos iš mokinio:ės. Pavyzdžiui, mokinys:ė lytiškai santykiauja su savo mokytoju:a, nes jis arba ji pažadėjo mokiniui:ei gerus arba geresnius įvertinimus, o jei to nedarys, mokinys:ė gaus prastesnius įvertinimus nei kiti klasės mokiniai:ės. Privalu paminėti ir tai, kad abi pusės tokiais atvejais gali ieškoti naudos sau, seksualinis priekabiavimas, jo žala gali priklausyti nuo konteksto, kuriame vyko *quid-por-quo* reiškinys.

Priekabavimas priešiškoje aplinkoje yra tokio pobūdžio, kuris sukuria neigiamą aplinką darbe ir prisideda prie prastų arba prastesnių darbo rezultatų (Vengalė-Dits, 2012). Tai gali pasireikšti tokiais atvejais, kai darbuotojas:a nesijaučia saugiai darbinėje aplinkoje, todėl negali susitelkti į savo darbą ir jį atlikti kokybiškai. Būtina atkreipti dėmesį ir į tai, kad tokio pobūdžio seksualinis

priekabiavimas gali vykti ir švietimo įstaigų aplinkoje. Esminis skirtumas yra tai, kad jei mokinys:ė tampa tokio pobūdžio priekabiavimo auka, suprastėja ne darbo rezultatai, o mokinio:ės akademiniai pasiekimai bei nukentėjusiojo:sios motyvacija siekti aukštesnių rezultatų (De Wet & Oosthuizen, 2010). Esminis skirtumas tarp *quid-por-quo* ir *priekabiavimo priešiškoje aplinkoje* yra tai, kad pastarasis gali įvykti ir tarp mokinių, šiam reiškiniui nėra būtina hierarchinė mokyklos sistema.

Seksualinis priekabiavimas gali būti įvairių rūšių. Mamaru et al. (2015), kaip pagrindinius seksualinio priekabiavimo būdus, išskiria **fizinį**, **žodinį** ir **nežodinį** seksualinį priekabiavimą. Nežodiniam seksualiniam priekabiavimui taip pat yra priskirtas ir **vizualinis** (Vega-Gea et al., 2016) seksualinis priekabiavimas. Atsižvelgiant į XXI amžiaus technologinius pasiekimus, kaip atskira kategorija, gali būti išskiriamas ir **kibernetinis** arba **internetinis** seksualinis priekabiavimas (Kearl, 2018). Šis priekabiavimas nutinka virtualioje erdvėje ir dažniausiai įgauna žodinį bei nežodinį pavidalą, o nūdienos pasaulyje toks priekabiavimas yra itin dažnas (Ringrose et al., 2021a). Nors kibernetinis priekabiavimas gali būti priskiriamas ir prie kitų, jau paminėtų kategorijų, dėl jo unikalaus konteksto, ši kategorija gali būti atskiriama. Seksualinio priekabiavimo klasifikacija pagal Jungtinės Tautos (n. d.):

- Fizinis seksualinis priekabiavimas:
 - Apsikabinimas;
 - Bučiavimas;
 - Plaukų, kūno lietimasis.
- Žodinis seksualinis priekabiavimas:
 - Seksualinio pobūdžio komentarų sakymas;
 - Seksualinių pokštų sakymas;
 - Nuolatinis asmens kvietimas į pasimatymą, nors asmuo to visiškai nenori.
- Nežodinis seksualinis priekabiavimas:
 - Spoksojimas į žmogų;
 - Žmogaus sekimas;
 - Seksualinio pobūdžio vizualinės medžiagos rodymas.
- Internetinis seksualinis priekabiavimas (Ringrose et al., 2021a):
 - Nepageidaujamas seksualinio pobūdžio žinučių dalinimasis internete;
 - Seksualinio pobūdžio vaizdų platinimas bei kūrimas be gavėjo:s sutikimo;
 - Seksualinė prievarta internete.

Žvelgiant į tai, kas yra seksualinis priekabiavimas, reikia suprasti ir tai, kas seksualinis priekabiavimas nėra. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (n. d.) teigia, kad seksualinis priekabiavimas neegzistuoja tais atvejais, kai tarp veiksmo dalyvių yra susižavėjimas arba flirtas. Taip pat atkreipiamas dėmesys ir į juokelius, komentarus bei dėmesį, kurie nėra nepageidaujami, kurie yra

malonūs bei nesukuriantys grėsmingos aplinkos. Atsižvelgiant į tai, kad seksualinis priekabiavimas yra dinamiškas konceptas, o šio priekabiavimo nebūtis yra vertinama pagal abstrakčius reikalavimus, galima suprasti, kad pati seksualinio priekabiavimo problematika yra itin kompleksiška.

Seksualinis priekabiavimas ir sąveikiškumas marginalizuotose grupėse

Nors seksualinis priekabiavimas bei jo prevencija yra aktuali visai žmonijai, skirtingose socialinėse grupėse seksualinis priekabiavimas yra patiriamas bei išgyvenamas kitaip. Seksualinis priekabiavimo sąsajos atpažinimas siejamas su istoriniais įvykiais bei galios dinamika, kai didesnę socialinę galią turinti asmenybė (istoriškai tai būtų baltaodžiai, heteroseksualūs, sveiki vyrai), ja naudojasi norint pažeminti arba įžeisti kitą. Tokio būdo seksualinis priekabiavimas istorijos kontekste ypatingai pasižymi vergovės bei kolonizacijos laikotarpiais, kai kitos rasės vyrai bei moterys buvo laikomi:os žemesnių klasių atstovais:ėmis bei buvo išnaudojami:os seksualiniams tikslams pasiekti (Herbenick et al., 2019). Būtent tai parodo, kad marginalizacija, kaip konceptas, nėra naujai susidaręs. Marginalizacijos procesas vyksta tada, kai tam tikri žmonės arba žmonių grupės neturi galimybės pilnavertiškai įsitraukti į socialinį, ekonominį ar politinį gyvenimą dėl savo lyties, rasės, seksualinės orientacijos, tautybės, negalios ar kitų veiksnių (UK Aid Match, 2020).

Nors seksualinis priekabiavimas dažniausiai pastebimas arba vaizduojamas tarp heteroseksualaus vyro bei heteroseksualios moters, pats konceptas vyksta ir tarp asmenų, priklausančių marginalizuotoms grupėms, todėl svarbu į seksualinį priekabiavimą žvelgti kaip į multimodalinį konceptą marginalizuotų grupių kontekste (Herbenick et al., 2019). Tai reiškia, kad priekabauti bei tapti priekabiavimo auka gali bet kas, pavyzdžiui, biseksuali moteris gali priekabauti prie heteroseksualios moters, vyras su judėjimo negalia gali seksualiai priekabauti prie kitos tautybės vyro turinčio negalią. Marginalizuotų grupių daugialypiškumas yra neatsiejamas nuo jų sąveikiškumo (*angl. – intersectionality*), kas reiškia, kad žmogų formuoja įvairių socialinių aspektų tarpusavio santykis, kuris pasireiškia galios dinamika. Dėl sąveikiškumo atsiranda tam tikras neteisybės ir privilegijos reiškiny, kuris gali būti išreiškiamas patriarchytu, rasizmu, homofobija ar kitais aspektais (Hankivsky, 2014). Pavyzdžiui, moteris gali tapti seksualinio priekabiavimo auka ne tik dėl jos lyties, bet ir dėl jos tautybės arba amžiaus, prie vyro gali seksualiai priekabauti kitas vyras dėl jo seksualinės orientacijos bei rasės. Dėl šios priežasties yra svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad skirtingas asmuo arba asmenų grupė gali turėti skirtingą seksualinio priekabiavimo patirtį dėl turimų savybių. Lygiai taip pat yra svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, jog priekabiautojas:a gali turėti įvairių motyvų siekiant įžeisti, pasinaudoti arba pažeminti kitą asmenį seksualinio priekabiavimo kontekste. Tai gali įvykti tiek mokykloje, tiek bet kokioje kitoje terpėje.

Negalia. Tyrimai rodo, kad asmenys su negalia seksualinį smurtą bei priekabiavimą patiria daug dažniau nei bendroji populiacija (Basile et al., 2016; Carter & Spencer, 2006; Jones et al., 2012;

Mailhot Amborski et al., 2022). Bendrojoje populiacijoje sulaukus pilnametystės yra fiksuojama vis mažiau seksualinio priekabiavimo bei smurto atvejų, negalią turintiems žmonėms nukentėti dėl seksualinio priekabiavimo ar seksualinio smurto tikimybė išlieka panaši. Tai gali būti dėl to, kad žmonės su negalia dažnai būna priklausomi nuo kitų asmenų (Mailhot Amborski et al., 2022). Sykes et al. (2011) atliktame tyrime atskleista, kad priekabautojai:os prie negalią turinčių asmenų dažnai siekia seksualinio pasitenkinimo, o jų priekabiavimas gali pasireikšti įvairiomis formomis: privačių (ir ne tik) kūno vietų lietimasis be sutikimo; seksualinio pobūdžio paslaugų prašymas; seksualinio pobūdžio klausimų uždavimas; sekimas. Moterys su negalia kur kas dažniau patiria prievartą, tuo tarpu vyrai yra verčiami (fiziškai ir/arba psichiškai) patenkinti priekabautoją (Basile et al., 2016). Sąveikiškumo problematika taip pat yra neatsiejamas iššūkis asmenims su negalia. Kai kurie žmonės su fizine arba psichine negalia teigia, jog jų padėtis yra ypatingai nepalanki dėl jų daugialypės tapatybės, kai patiria priekabiavimą ne tik dėl savo negalios, bet ir dėl jų tautybės, seksualinės orientacijos, rasės, lyties ar kitų aspektų (Equality and Human Rights Commission, 2011; Sykes et al., 2011).

Seksualinė orientacija bei lytinė tapatybė. Tyrimai rodo, kad LGBTQ+ bendruomenei priklausantys:čios paaugliai:ės seksualinį priekabiavimą patiria dažniau bei išgyvena kitaip nei paaugliai:ės, kurie:os nepriklauso šiai bendruomenei (Hinduja & Patchin, 2020; Kaltiala-Heino et al., 2019; Mitchell et al., 2014; Smith et al., 2022). Tokio pobūdžio patyčias bei priekabiavimą LGBTQ+ bendruomenė dažnai patiria ne tik realybėje, bet ir internetinėje erdvėje (Hinduja & Patchin, 2020). LGBTQ+ bendruomenė patiria daugiau seksualinio priekabiavimo, kuris paveikia paauglių santykius su šeimos nariais:ėmis, aplinkiniais žmonėmis, taip pat kenkia paauglių psichinei sveikatai (Hatchel et al., 2018; Mitchell et al., 2014). LGBTQ+ bendruomenė dėl savo seksualinės orientacijos bei lytinės tapatybės dažnai patiria neapykantą kurstančią kalbą bei fizinį smurtą (Grossman et al., 2009; Kosciw et al., 2019). Neretai tokio pobūdžio priekabiavimas pasireiškia įžeidžiais pasisakymais prieš žmogų arba pačią bendruomenę, o žodis „gėjus“ mokyklinėje (ir ne tik) aplinkoje dažniausiai turi neigiamą konotaciją, todėl tokie teiginiai kaip „gėjiškas rūbas“ arba „elgiasi kaip gėjus“ yra priimami kaip įžeidimai (Kosciw et al., 2019). Seksualinis priekabiavimas arba patyčios dažnai gali kilti ir iš heteronormatyvumo (Short, 2017). Heteronormatyvumas yra suvokiamas kaip homoseksualumo ignoravimas, kuris teigia, kad kiekvienas asmuo yra gimęs heteroseksualiu, o pats konceptas yra viršesnis už homoseksualumą bei biseksualumą (Europos lyčių lygybės institutas, 2016). Pharr (1988) teigimu, homofobija ir seksizmas yra du neatsiejami konceptai. Žmonės yra išmokomi diskriminuoti bei seksualiai priekabiauti prie homoseksualių moterų, norint įtvirtinti seksistinę sistemą, jog moteris privalo būti priklausoma nuo vyro, kitaip jos, būdamos nepriklausomos nuo vyrų, pasisako prieš juos. Tuo tarpu homoseksualūs vyrai neigia lyčių stereotipus, jog vyras gali turėti emocinius santykius su kitu vyru, o šie stereotipai „priklauso“ tradiciniam moters paveikslui, kas

menkina homoseksualaus vyro esybę (p. 16-26). Būtent tai parodo, kad LGBTQ+ bendruomenė neišvengia sąveikiškumo problematikos, o seksualinį priekabiavimą dažnai patiria ne tik dėl savo seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės, bet ir dėl seksizmo.

Rasė. Tyrimuose galima rasti, jog rasė ir seksualinis priekabiavimas yra neatskiriami konceptai. Sąsaja tarp seksualinio priekabiavimo ir rasės teigia, kad nebaltaodžiai:ės dažniau patiria seksualinį priekabiavimą (Buchanan et al., 2018; Goldstein et al., 2007; Settles et al., 2012; Thompson et al., 2012). Žvelgiant į žmogaus rasę taip pat galima pastebėti, kad rasistinio pobūdžio stereotipai bei įžeidimai persipina ne tik su individo rase, bet ir su lytimi. Ypač nebaltaodės moterys patiria daug išskirtinio, nemalonau dėmesio (Richardson & Taylor, 2009). Welsh et al. (2006) tyrime pastebėta, kad seksualinio priekabiavimo aukoms dažnai yra sudėtinga atskirti seksualinį priekabiavimą ir rasizmą, dažnas: a tyrimo dalyvis:ė šiuos du konceptus įvardina kaip lygiagrečius, kai rasizmas ir seksualinis priekabiavimas vyksta vienu metu. Kears (2010) teigia, kad seksualinio priekabiavimo atvejų yra daugiau nei rasistinio pobūdžio priekabiavimo dėl socialinių normų. Rasistinio pobūdžio pasisakymai yra dažniau suvokiami ir smerkiami, tuo tarpu verbalinio pobūdžio seksualinis priekabiavimas dažnai yra neatpažįstamas bei socialiai normalizuotas. Tai parodo, kad seksualinio priekabiavimo tematika gali būti siejama su asmens tapatybe ir dažniausiai yra susijusi su daugiau nei vienu aspektu.

Seksualinio priekabiavimo paplitimas bei lemiantys veiksniai mokykloje

Seksualinis priekabiavimas yra gan dažnas mokyklinėje aplinkoje. Hill ir Kears (2011) atliktame tyrime galima pastebėti, kad beveik pusę mokinių bent kartą yra patyrę seksualinį priekabiavimą. Kaltiala-Heino et al. (2018) tyrime atskleidžia, kad apie 75% 14-18 metų mokinių patiria seksualinį priekabiavimą bent kartą per savo laiką mokykloje. Dažniausiai pasikartojantis seksualinio priekabiavimo būdas yra žodinis, kai mokiniai:ės patiria seksualinio pobūdžio patyčias (Vega-Gea et al., 2016). Nors fizinis priekabiavimas yra retesnis, privalu atkreipti dėmesį ir į tai, jog tokio pobūdžio seksualinis priekabiavimas taip pat yra ganėtinai dažnas ir turi tam tikrų padarinių. Atliktuose tyrimuose esminis leitmotyvas yra tai, kad merginos (paauglės) seksualinį priekabiavimą patiria dažniau nei vaikinai (Dahlqvist et al., 2016; Hill & Kears, 2011; Kaltiala-Heino et al. 2018; Ståhl & Denhag, 2021). Visgi vaikinai (paaugliai) taip pat dažnai patiria įvairių formų seksualinį priekabiavimą, todėl negalima išskirti, kad seksualinis priekabiavimas yra tik vienos lyties problema. Hill ir Kears (2011) tyrime galima pastebėti, jog dažniausiai seksualinis priekabiavimas yra neatsiejamas nuo seksualinio pobūdžio patyčių. Mokiniai:ės susilaukia seksualinio pobūdžio komentarų arba gestų taip pat dažnai vadinami gėjais arba lesbietėmis suteikiant šiems žodžiams neigiamą konotaciją. Mokyklos kontekste homofobinio pobūdžio patyčios dažniausiai persipina su seksualiniu priekabiavimu (Espelage et al., 2018). Svarbu yra tai, jog bendrojo pobūdžio patyčios yra

dažnesnės mokykloje nei seksualinis priekabiavimas, visgi seksualinis priekabiavimas yra siejamas su didesnėmis grėsmėmis mokinių:ės fizinei ir psichinei sveikatai (Gruber & Fineran, 2016).

Užsienio mokslininkų tyrimai atskleidžia mokyklose tarp mokinių įsigaliojusią seksualinio priekabiavimo kultūrą (Allnock ir Atkinson, 2019; Attar-Schwartz, 2009; Bendixen et al., 2018; Hill & Kearn, 2011; McMaster et al., 2002; Solehati et al., 2023). Dėl tokio paplitimo mokykloje, nėra keista, kad seksualinis priekabiavimas yra normalizuojamas. Dalis mokinių, nors ir nebūtinai įvardijant patį seksualinio priekabiavimo terminą, tiki, kad tokio pobūdžio elgesys mokykloje yra įprastas (Lipson, 2001). Svarbu suprasti ir tai, kad mokiniai:ės seksualinį priekabiavimą gali patirti ne tik mokyklos teritorijoje, bet ir už jos ribų, pavyzdžiui, keliaujant namo arba internetu (South Australian Department of Education, 2022). Atsižvelgiant į tai, kad seksualinio priekabiavimo pobūdis keičiasi, mokykloms yra svarbu prie to prisitaikyti, visgi, dalis mokyklų šį faktą ignoruoja (Farell et al., 2015). Suprantant tai, kad seksualinio priekabiavimo problema mokykloje yra opi, yra būtin išsiaiškinti, ką ir kaip mokiniai:ės patiria.

Pirmiausia privalu atkreipti dėmesį į tai, kad mokykloje pažeidžiamuosius yra tam tikros socialinės grupės. Bendixen et al. (2018) tyrime atskleista, kad moterys ir LGBTQ+ bendruomenės nariai:ės susiduria su daugiausia seksualinio priekabiavimo, o Attar-Schwartz (2009) tyrime yra teigiama, kad seksualinis priekabiavimas yra paplitęs tose mokyklose, kur yra daugiau mokinių, kurių tėvai priklauso žemesnei ekonominei klasei. Mokiniai:ės dažniau patiria neverbalinį seksualinį priekabiavimą. Toks seksualinis priekabiavimas dažniausiai pasireiškia žodiškai, pavyzdžiui, prasivardžiovimu „gėjus“, seksualinio pobūdžio komentarai apie kito žmogaus kūno dalis arba seksualinio pobūdžio juokeliais apie kitą asmenį (Allnock ir Atkinson, 2019; Hill & Kearn, 2001). Nors skirtingi rezultatai rodo, kad merginos patiria daugiau seksualinio priekabiavimo mokykloje, vaikinai dažniau susiduria su seksualiniu priekabiavimu, kuris pasireiškia homofobiniame kontekste (McMaster, 2002).

Seksizmas. Seksizmas yra viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl mokyklose vyrauja seksualinio priekabiavimo kultūra. Pats seksizmas reiškia asmens diskriminaciją dėl jo:ės lyties taip neatsižvelgiant į kitas asmens savybes (Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, n. d.). Seksizmas dažniausiai yra neigiamai nukreipiamas prieš moteris, galima rasti tyrimų, kuriuose teigiama, kad vyrai dažniau turi seksistinių idėjų moterų atžvilgiu nei pačios moterys. Tai pasireiškia ir tuo, kad dalis vyrų gali vis dar tikėti tam tikru vyrų bei moterų vaidmenimis visuomenėje, yra susiformavę tam tikri stereotipiniai vyrų ir moterų paveikslai, kuriuose vyrai yra vaizduojami kaip viršesni moterims (Lygių galimybių plėtros centras ir Lietuvos žmogaus teisių centras, 2021; Šulcaitė, 2009). Dažnu atveju, toks stereotipinis lyčių vaidmenų suvokimas gali tapti seksualiniu priekabiavimu.

Seksistinė mąstysena itin formuoja jaunų berniukų įsivaizdavimą apie mergaites mokykloje. Dažniausiai tokia mąstysena pasireiškia savęs aukštinimu ir stereotipiniu lytinio vaidmens

vaizdavimu. Vaikinai dažnai yra įsitikinę, kad jie turi būti stiprūs, nerodantys emocijų bei atliekantys sunkius darbus, tuo tarpu merginos yra asocijuojamos su emocionalumu ir atliekančios namų ruošos darbus (UNISON, 2024). Seksizmo atvejai bei suvokimas gali būti įvairiai interpretuojami, dėl šios priežasties yra pastebima, kad žmonės yra linkę skirtingai vertinti patį fenomeną, dėl to seksizmas mokykloje gali būti pateisinamas, normalizuojamas arba į jį yra tiesiog nekreipiamas dėmesys. Toks požiūris į problemą gali sudaryti terpę seksualiniam priekabiavimui (Calder-Dawe & Gavey, 2016). Mokykloje seksizmas gali pasireikšti per mokytojų ir mokinių santykius:

- Mokytojai:os skiria daugiau dėmesio berniukams nei mergaitėms, dažniau suteikia jiems grįžtamąjį ryšį;
- Dažniau kreipiasi į berniukus bei jiems užduoda sudėtingesnius klausimus;
- Dažniau išreiškia tiek pagyrimus, tiek pastabas berniukams;
- Berniukai dažniau šaukia atsakymus iš vietos nei mergaitės;
- Mokytojai:os rečiau stabdo netinkamą berniukų elgesį;
- Mokytojai:os yra dažniau linkę:usios pasikliauti stereotipu, kad mergaitės kalba dažniau.

Taip yra todėl, nes merginos dažniau siejamos su stereotipiniu įsivaizdavimu, kad jos yra geresnės bei drausmingesnės mokinės, todėl daugiau laiko yra skiriama „neklaužadoms“ berniukams (Vasiliauskaitė et al., 2023).

Taip pat seksizmas gali būti klasifikuojamas į dvi grupes: draugiškas ir agresyvus seksizmas. *Geranoriškas seksizmas* (angl. – *benevolent sexism*) išsiskiria tuo, kad seksistinės idėjos bei veiksmai visuomenėje yra vertinami pozityviai. Tai yra toks seksizmas, kuris gali atrodyti negrėsmingai ir net patraukliai, taip neatsižvelgiant į užslėptus šio reiškinių pavojus (Glick & Fiske, 1996). Kaip pavyzdį *geranoriško seksizmo*, galima įvardinti mokytojų nurodymus tik berniukams atnešti arba nunešti knygas mokykloje, nes berniukai, pagal mokytojus:as, gali būti laikomi stipresniais bei pajėgesniais. Iš vienos pusės galima sakyti, kad mokytojas:a nenori apkrauti mergaičių sunkiais, fiziniais darbais, iš kitos, tai galima traktuoti kaip idėją, jog mergaitės yra silpnos ir nepajėgiančios atlikti fizinių darbų. Agresyvios formos seksizmas dažniausiai pasireiškia noru išlaikyti „vyriškąją galią“, ir agresyviu, išankstiniu suvokimu apie moterį. Tuo tarpu geranoriškas seksizmas yra kur kas subtilesnis ir net dažnai pasireiškia vyrų ir moterų dialoge siekiant įtvirtinti stereotipinius lyčių vaidmenis visuomenėje (Bareket & Fiske, 2023). Gutierrez et al. (2020) tyrimas atskleidžia, kad dar jauname amžiuje mokiniai:ės išmoka ir pasižymi *geranoriško seksizmo* idėjomis, dažniausiai tai pasireiškia tuo, kad berniukai užima didvyrio vaidmenį, tuo tarpu mergaitės, tampa didvyrų pergalės arba veiksmų trofėjais. Tai parodo, kad seksizmas gali pasireikšti subtiliai ir būti normalizuojamas, o mokykloje tokios idėjos nesunkiai gali tapti seksualiniu priekabiavimu.

2024 metų Lyčių lygybės indekse Lietuva užėmė 16-tą vietą tarp Europos sąjungos šalių, surinkusi 65.8 taškus iš 100. Lyginant su 2022 (60,6) ir 2023 (64,1) metais, galima pastebėti, kad

Lyčių lygybės indekse Lietuva surenka vis daugiau taškų, kas indikuoja, kad Lietuvos visuomenė tampa vis tolerantiškesnė ir atidesnė lyčių lygybės klausimais (Europos lyčių lygybės institutas, 2022; Europos lyčių lygybės institutas, 2023; Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2024). Visgi seksizmo problema visuomenėje ir mokykloje išlieka aktuali. Lygių galimybių plėtros centro ir Lietuvos žmogaus teisių centro (2021) atliktame tyrime yra pabrėžiama, kad situacija Lietuvos mokyklose gerėja, bet yra atskleidžiama, kad stereotipinis vyro ir moters vaidmuo vis dar yra išlikęs, o mokytojai:os vis dar yra linkę:usios manyti, kad merginos dažnai yra pačios kaltos dėl patirto seksualinio priekabiavimo ir jos pačios išprovokavo seksualinį priekabiavimą prieš jas. Tokie tyrimo rezultatai indikuoja labai svarbią idėją, kad nors Lietuvoje yra vis labiau atkreipiamas dėmesys į seksualinį priekabiavimą lyties pagrindu, yra būtina vykdyti efektyvią prevenciją, nes seksizmo problema vis dar egzistuoja. Antai Vilniaus Moterų namų (2022) projekte, kurio vienas iš tikslų yra pagerinti švietimo darbuotojų suvokimą apie lyčių lygybės svarbą ugdymo procesuose, pateikiamas pavyzdys, kaip viena mokykla, labiausiai besipriešinusi lyčių lygybės problematikos aktualumui, turėjo didžiausią problemų kiekį seksizmo klausimais. Tai parodo, kad seksizmas mokykloje ne visada yra suvokiamas, o kartais net gali būti normalizuojamas ir nepastebimas.

Lytiškumo ugdymo nepakankamumas. Viena iš priežasčių, kodėl seksualinis priekabiavimas yra paplitęs mokyklose, gali būti lytiškumo ugdymo nebuvimas arba nepakankamumas. Lytiškumo ugdymas gali būti suvokiamas kaip asmens ugdymas lytiškumo temomis fizinių, kognityvinių bei emocinių aspektų kontekste. Pačio ugdymo tikslas yra paruošti jauną žmogų tolimesniam gyvenimui, kuriame asmuo turės teigiamą santykį su savo lytiškumu bei mokės priimti su lytiškumu susijusius sprendimus, taip išvengiant neigiamų padarinių (UNESCO, 2024). Giniotaitė (2024) teigia, kad mažai tėvų bei globėjų atkreipia dėmesį į tai, kad lytiškumo ugdymas gali būti puikiai seksualinio priekabiavimo prevencija. Toks prasilenkimas įvyksta tada, kai daug tėvų bei globėjų netapatina seksualinio priekabiavimo problemos sprendimo su lytiškumo ugdymu. Vienas iš kelių lytiškumo ugdymo tikslų yra apsaugoti mokinį:ę tiek mokykloje, tiek gyvenime po mokyklos nuo seksualinio pobūdžio priekabiavimo bei seksualinio smurto (Tirtawinata, 2016).

Itin svarbi lytiškumo ugdymo potėmė yra **sutikimas** (*angl. – consent*). Sutikimas seksualumo kontekste yra suvokiamas kaip entuziastingas ir sąmoningas leidimas iš abiejų pusių (arba daugiau) atlikti seksualinio pobūdžio veiksmus (bučiniai, prisilietimai, glamonės ir pan.). Svarbu suprasti, kad sutikimas gali būti atšaukiamas bet kada, o seksualinio pobūdžio veiksmai turi būti priimami ir malonūs visiems:oms seksualinio pobūdžio veiksmo dalyviams:ėms (Ringrose et al., 2021a). Carr (2023) kalba apie mokinių ugdymą sutikimo tema. Tyrėja akcentuoja, kad tai yra sąmoningas ir entuziastingas sutikimas, reiškiantis, kad asmuo yra blaivus, jam:ai įtakos nedaro jokios medžiagos, žmogus yra pilnai prabudęs bei suvokia situaciją, kurioje jis:i yra. Kontrastingai, žmogaus sutikimas

negali būti traktuojamas validžiu jei asmuo yra paveiktas psichoaktyviųjų medžiagų arba alkoholio, asmuo yra nesąmoningas arba miegantis. Sutikimas perteikia idėją, kad sveikas bei pagarbus santykis tarp dviejų arba daugiau žmonių yra būtinybė kuriant sveiką ryšį.

Sutikimo svarba ir aktualumas gali pasireikšti dėl įvairių priežasčių. Schroeder (2015) teigimu, dar ankstyvame amžiuje vaikams bei paaugliams:ėms yra diegiamas tam tikras suvokimas apie stereotipinius santykius. Vaikinams yra formuojamas požiūris, kad jie turi kuo anksčiau mylėtis su skirtingomis partnerėmis, tuo tarpu merginoms yra teigiama, kad jos turi kuo anksčiau susirasti partnerį ir jokiais būdais jo neprarasti, su juo susilaukti vaikų, kurie taps pagrindiniu merginos tikslu. Toks stereotipinis požiūris validuoja vaikų seksualinio pobūdžio veiksmus ir normalizuoja neigiamas merginų patirtis, taip nekreipiant dėmesio į sutikimą ir abipusį santykio gerbimą. Neugdant mokinių sutikimo tema, suvokimas apie sveikus santykius gali būti iškraipytas bei toksiškas, o santykių mokymų modeliu tampa draugai:ės bei įvairios medijos, pavyzdžiui, pornografija arba nuomonės formuotojai (Schroeder, 2015).

Internetinis seksualinis priekabiavimas. XXI-ame amžiuje nuo mokyklos gyvenimo yra neatsiejamoms ir išmaniosios technologijos bei internetas. Šiais laikais paaugliai:ės vis dažniau pasineria į kibernetinį bendravimą, dabar koegzistuojantį su gyvu bendravimu. Tad taip kaip seksualinis priekabiavimas egzistuoja realiose patirtyse, tokio pobūdžio priekabiavimas gali būti atpažintas ir internetinėje erdvėje. Seksualinis priekabiavimas internete yra tokio pobūdžio seksualinis priekabiavimas, kai yra pasitelkiamos išmaniosios technologijos tam, kad seksualinis priekabiavimas pereitų nuo gyvo priekabiavimo iki nuotolinio, kas priekabiautojai:ai gali palengvinti patį priekabiavimo procesą (Ringrose et al., 2021a). Franceschi et al. (2023) išsikiria tris esmines kategorijas apibūdinti seksualinį priekabiavimą internetinėje erdvėje tarp paauglių. Pirmoji kategorija yra verbalinė, kuri apima seksualinio pobūdžio rašytines žinutes bei balso pranešimus. Antroji kategorija yra vaizdinė, kai siunčiamos nuotraukos arba vaizdo įrašai, kuriuose yra matomas seksualinio pobūdžio turinys be žinutės gavėjo:s leidimo. Trečioji yra kibernetinis seksas (*angl. – cybersex*), kurį Courtice ir Shaughnessy (2021) apibūdina kaip bendravimą giminišką sekstingui (*angl. – sexting*) ir gali pasireikšti bet koku seksualiniu bendravimu naudojant išmaniąsias technologijas realiu laiku. Ståhl ir Dennhag (2021) tyrime atskleista, kad nors internetinis seksualinis priekabiavimas yra lengviau pasiekiamas priekabiautojams:oms, tokio pobūdžio priekabiavimas dažniau nutinka realybėje. Tai yra todėl, kad nūdienos paaugliai:ės yra įgudę:usios save apsaugoti internetinėje erdvėje, ypač nuo nežinomų žmonių naudojant įvairias funkcijas (pvz. – paskyros blokavimas socialinėje platformoje). Svarbu pabrėžti tai, kad nors mokyklinio amžiaus žmonės dažnai sugeba save apsaugoti internetinėje erdvėje, seksualinio priekabiavimo rizika vis tiek išlieka. Itin daug paauglių socialines medijas naudoja kibernetiniam seksui arba prašant seksualinio pobūdžio paslaugų (Kamaku & Mberia, 2014). Ringrose ir Regehr (2023) atliktame tyrime kalbama apie

nuotraukų siuntinėjimo kultūrą tarp paauglių seksualinio priekabiavimo kontekste. Tyrėjos atskleidė, kad seksualinio pobūdžio nuotraukų siuntinėjimas yra itin paplitęs tarp paauglių, o spaudimas keliamas būtent merginoms. Paauglės geriau suvokia seksualinio pobūdžio nuotraukų siuntimo riziką nei vaikinai, bet nuolatos yra įkalbamos vis tiek tai daryti. Taip atskleista, jog vaikinams seksualinio pobūdžio nuotraukų siuntinėjimas ir gavimas yra labiau sulyginamas su garbe ir pasididžiavimu, tuo tarpu merginoms tai labiau asocijuojasi su nerimu. Tai parodo, kad dėl tam tikrų priežasčių seksualinis priekabiavimas internetinėse platformose gali skirtis priklausant nuo lyties.

Socialinės medijos taip pat įgalina seksualinį priekabiavimą dėl savo anonimiškumo. Asmens anonimiškumas gali būti suvoktas kaip teigiamas dalykas, nes asmuo saugo asmeninę informaciją bei laisviau reiškia savo nuomonę (Kang et al., 2013). Tačiau atmetus fizinį aspektą iš seksualinio priekabiavimo, priekabiautojams:oms gali atrodyti, kad anoniminis seksualis priekabiavimas įgalina juos:as lengviau priekabauti prie kitų žmonių (Hill & Kearn, 2011), taip yra todėl, nes anonimai:ės supranta, kad jų tapatybė bus atskleista ir nereikės atsakyti už savo veiksmus (Kang et al., 2013). Nova et al. (2019) teigia, kad anoniminiai:ės seksualinio pobūdžio priekabiautojai:os dažniausiai seksualinį priekabiavimą išreiškia taip:

- Teikia seksualinio pobūdžio pasiūlymus;
- Objektyvizuoja žmogų kalbant apie jo:s kūną;
- Flirtuoja;
- Klausia apie asmeninį seksualinį gyvenimą.

O tonas, kuriuo anonimai:ės kreipiasi į tokio pobūdžio pranešimų gavėją, dažniausiai yra įžeidus. Tai parodo, kad anonimiškumas gali būti suvoktas kaip socialinių medijų padarinys, kuris įgalina žmones seksualiai priekabauti prie kitų be didesnių neigiamų padarinių.

Norint išvengti internetinio seksualinio priekabiavimo, mokiniai:ės ir mokytojai:os turi imtis tam tikrų veiksmų bei atsakomybių. Mokytojai:os turėtų pripažinti internetinio seksualinio grėsmę bei mokėti ją atpažinti; neignoruoti paplitusios problemos; atsakingai atsižvelgti į galimą internetinį priekabiavimą jo nenormalizuojant bei neignoruojant; informuoti mokinio:ės, kuris:i patyrė seksualinį priekabiavimą, tėvus/globėjus bei policiją esant rimtam nusižengimui. Mokiniai:ės turėtų suprasti, kad patyrus internetinį seksualinį priekabiavimą, jie:os nėra dėl to kalti:os; po tokios neigiamos patirties mokinys:ė nedelsiant turėtų kreiptis į suaugusį asmenį, kuriuo pasitiki (Ringrose et al., 2021a). Supratus internetinio seksualinio priekabiavimo grėsmę, tiek mokiniai:ės, tiek mokytojai:os gali imtis tam tikrus veiksmų, kad žala būtų minimali.

Pornografija taip pat yra tema, kuri turėtų būti nagrinėjama lytiškumo ugdymo pamokose bei glaudžiai yra susijusi internetiniu seksualiniu priekabiavimu. Pornografijos tema jau daug metų skaldo visuomenę, vieni tai priima kaip savaime suprantamą reiškinį, kiti tai smerkia, pateikia kaip nuodėmę. Rea (2001, p. 134) pornografiją pateikia kaip itin kompleksišką ir daugiasluoksnį konceptą,

kurio esmė yra, jog pornografija, visų pirma, sukuria ryšį tarp tam tikros seksualinio pobūdžio komunikacinės žinutės (nuotraukų, vaizdo įrašų, garsų ir pan.) ir žinutės gavėjo:s arba asmens žiūrinčio pornografinį turinį su esminiu tikslu asmenį lytiškai sujaudinti. Atsižvelgiant į pornografijos daugiasluoksniškumą ir skirtingus požiūrius, yra natūralu, kad visuomenė pornografiniam turiniui kelia skirtingus klausimus. Nūdienos pasaulyje, dėl įvairių veiksnių, paaugliai ir paauglės vis dažniau susiduria su pornografija. Autoriai Adarsh ir Sahoo (2023) pastebi, kad esminės bei dažniausios priežastys kodėl mokiniai:ės susiduria su pornografija yra paauglių seksualinis smalsumas, lytiškumo ugdymo trūkumas bei neveiksmingas tėvų ir vaikų bendravimas. Wallmyr ir Welin (2006) teigia, kad paauglės bei jaunosios suaugėlės dažniausiai susiduria su pornografija norint sužinoti daugiau apie lytiškumą, tuo tarpu paaugliai bei jaunieji saugėliai į pornografiją vartoja norint susijaudinti bei masturbotis.

Įvairiuose tyrimuose yra atskleista, kad pornografija gali turėti tiek neigiamų, tiek teigiamų efektų žmogui. McKee (2007) pastebi, kad pornografija gali būti asmenį išlaisvinantis reiškinys, kuris žmonėms suteikia daugiau žinių apie lytinį gyvenimą, suteikia malonumo jausmą, žmonės tampa dėmesingesni jų partnerio:ės seksualiniam malonumui, atranda savo tapatybę bei/ar bendruomenę, kur gali atvirai diskutuoti seksualumo ir lytiškumo temomis. Visgi, pornografijos vartojimo padariniu gali tapti asmens (dažniausiai moters) objektyvizavimas (Zhou et al., 2021). Objektyvizavimas gali būti suvokiamas kaip asmens sulyginimas su daiktu arba daiktinimas (Dictionary.com, n. d.), tai reiškia, kad pornografija vartotojams:oms gali sudaryti tokį įspūdį, jog asmuo (dažniausiai moteris) yra tik objektas, daiktas be jausmų ir nuomonės, kuris yra skirtas seksualiai pamaloninti kitą žmogų (Zhou et al., 2021). Tai formuoja ne tik neigiamą moterų požiūrį į save, bet ir konstruoja vyrų suvokimą apie moteris. Willis et al. (2022) atskleidžia sąsają tarp pornografijos vartojimo ir žmonių seksualinio objektyvizavimo pabrėžiant, kad vyrai dažniau objektyvizuoja kitus žmones (dažniausiai moteris) nei moterys. Smurtinė pornografija taip pat gali skatinti seksualinį priekabiavimą arba seksualinę agresiją. Agresyvaus elgesio modeliai taip pat gali fasilituoti asmens požiūrį bei veiksmus. Asmuo, matydamas agresyvius veiksmus ar agresyvią elgseną, ją gali normalizuoti bei tai pritaikyti savo gyvenime (Bandura et al., 1961). Pati pornografiją kelia realistinio suvokimo problematiką, žmonės yra linkę agresyvius pornografijos modelius taikyti ir savo seksualiniuose gyvenimuose. Tai nutinka todėl, kad žmonės pornografiją gali suvokti kaip tikrą ir nesuvaidintą seksualinio pobūdžio mediją. Todėl asmuo, kuris vartoja pornografinį turinį, gali tą turinį bandyti perteikti ir į realų gyvenimą nesuprasdamas, kad tokio pobūdžio turinyje žmonės dažniausiai yra aktoriai, kurie dirba jiems bei joms paskirtą darbą (Wright et al., 2021). Heteroseksualioje pornografijoje dažnai galima pamatyti tai, jog moteris smurtas jaudina, kad jų sutikimas dažnai yra numanomas, o ne duodamas, tai, kad vyrai už moteris nusprendžia, kada laikas mylėtis ar atlikti kitus, įvairaus pobūdžio seksualinius veiksmus. Pornografija taip pat gali keisti asmens suvokimą, sufleruojant, jog moteris

yra priklausoma nuo vyro, kad vyras yra viršesnis ir visada gauna to, ko nori iš moters (Quadara et al., 2017). Būtent tokie agresyvūs modeliai gali būti perteikti į pornografinio turinio vartotojų (tiek paauglių, tiek pilnamečių) praktikas. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad išmoktoji seksualinė agresija ir įtaka gali būti matoma ne tik uždarame seksualinio pobūdžio kontekste, bet ir įvairiuose, socialiniuose bei viešuose kontekstuose. Atsižvelgiant į tai, galime suprasti, kad pornografija yra toks reiškinys, kuris apima seksizmo, sutikimo bei medijų tematikas, kuris taip pat gali tapti viena iš priežasčių dėl seksualinio priekabiavimo plėtos mokykloje, o lytiškumo ugdymas gali užimti svarbų vaidmenį vykdant seksualinio priekabiavimo prevenciją.

Seksualinio priekabiavimo žala mokiniui:ei

Kartais seksualinis priekabiavimas gali būti suvokiamas neatskiriama gyvenimo mokykloje dalimi. Mokiniai ir mokinės, dėl savo lyties, seksualinį priekabiavimą gali patirti skirtingai, pavyzdžiui, merginos patiria daugiau seksizmo, tuo tarpu vaikinai dažniau patiria priekabiavimą paremtą homofobija (Hill & Kearn, 2011). Pats priekabiavimas dažnai gali būti ignoruojamas aplinkinių arba nutylimas aukų. Visgi yra svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad seksualinis priekabiavimas gali įvairiai paveikti mokinio:ės savijautą ugdymo įstaigoje (Lipson, 2001) bei turėti įvairių neigiamų padarinių tolimesniam vystymuisi.

Akademinių rezultatai. Mokiniai:ės, kurie:ios patiria seksualinį priekabiavimą mokykloje, dažniau patiria sunkumų mokslų bei akademiškumo atžvilgiu (Ayenew & Gebremeskal, 2014; Hill & Kearn, 2011; Lee et al., 1996; Lichty & Campbell, 2012). Ayenew & Gebremeskal (2014) atliktas tyrimas atskleidžia, kad mokinių įsitraukimas į akademinį gyvenimą ir pasitikėjimas savimi daro itin teigiamą įtaką mokinio:ės akademiniams rezultatams, o patirtas seksualinis priekabiavimas turi tiesioginį ir netiesioginį poveikį mokinio:ės neigiamiems arba prastesniems akademiniams rezultatams. Mokiniui:ei, patyrusiam:iai seksualinį priekabiavimą, yra sudėtingiau įsitraukti į mokyklinę veiklą, taip pat mokinio:ės savivertė sumenkėja, kas neigiamai paveikia mokinio:ės akademinius pasiekimus (Ayenew ir Gebremeskal, 2014). Lichty ir Campbell (2012) atliktame tyrime yra pastebima, kad mokiniai:ės, kurie:ios patiria tiesioginį seksualinį priekabiavimą (nukenčia nuo seksualinio priekabiavimo), dažniau patiria psichologinį stresą arba spaudimą, kas lemia prastesnius akademinius rezultatus, tuo tarpu, mokinių, kurie:ios pastebi seksualinį priekabiavimą savo aplinkoje, bet tokio pobūdžio priekabiavimo tiesiogiai nepatiria, akademiniai rezultatai nesikeičia. Shad et al. (2023) pastebi, kad mokiniai:ės dėl patirto seksualinio priekabiavimo dažnai vengia akademinės aplinkos, neatvyksta į pamokas arba keičia ugdymo įstaigas, toks vengimas taip pat turi neigiamos įtakos mokiniui:ei. Taip pat autoriai:ės pastebi, kad ugdytojai:os dažnai naudojami savo autoritetu ir seksualiai priekabiauja prie ugdytinių grasinant jiems:oms prastais įvertinimais arba įvairiomis bausmėmis. Tokio pobūdžio priekabiavimas primena jau aptartą *quid-por-quo* reiškinį, kurio esmė

mokykloje pasireiškia hierarchiniame galios kontekste Mokiniai:ės, kurie:ios patiria seksualinį priekabiavimą, dažai kenčia nuo nemigos, prastos savijautos, baimės ar pykčio priepuolių bei turi susikaupimo problemų (Mondol et al., 2020). Mokiniai:ės tampa antisocialesni:ės, rečiau bendrauja su mokyklos draugais:ėmis, praleidžia pamokas bei neformalias, mokykloje vykstančias veiklas, pamokose neatsakinėja į klausimus (Lipson, 2001). Athanasiades et al. (2023) tyrime apie mokinių (merginų) patirtą seksualinį priekabiavimą pastebima, kad dažniausiai mokinės patiria verbalinį priekabiavimą, kuris pasireiškia įvairaus pobūdžio komentarais apie mokinių kūną, išvaizdą arba seksualinį gyvenimą. Suvokiant, kad vienas iš esminių mokyklos tikslų yra šviesti jauną žmogų saugioje bei motyvuojančioje aplinkoje, yra itin svarbu atkreipti dėmesį į seksualinio priekabiavimo daromą žalą mokinio:ės akademiniam rezultatams.

Psichinė sveikata. Nukentėjusi mokinių psichinė sveikata gali būti siejama su seksualiniu priekabiavimu mokykloje. Wang et al. (2022) ištyrė, kad mokiniai:ės, kurie:ios patiria seksualinį priekabiavimą daug dažniau turi psichinės sveikatos problemų nei tie:os mokiniai:ės, kurie:ios seksualinio priekabiavimo nepatiria. Būtina atsižvelgti ir į tai, kad kuo dažniau mokiniai:ės patiria seksualinį priekabiavimą mokykloje, tuo labiau nukenčia jų psichinė sveikata (Bonsaksen et al., 2024). Patiriant seksualinį priekabiavimą, mokiniams:ėms gali išsivystyti įvairūs psichiniai sutrikimai, tokie kaip depresija, nerimas ir/arba stresas. Šių problemų padariniais gali tapti suprastėję akademiniai rezultatai, sumenkėjusi akademinė motyvacija bei atsiradusi desocializacija (Gyawali, 2021). Patyrus seksualinį priekabiavimą mokiniai:ės dažnai jaučia pykinimo jausmą (*angl. – sick to my stomach*), toks jausmas kenkia mokinių fizinei bei psichinei būklei, taip pat neleidžia susikaupti atliekant mokyklines užduotis. Nemažai mokinių patiria ir miego problemų, mokiniams:ėms yra sunku užmigti, kas savaime kenkia mokinio:ės sveikatai (Hill & Kearn, 2011). Patirtas seksualinis priekabiavimas dažnai gali būti susijęs ir su gėdos jausmu. Nukentėję:usios mokiniai:ės dažnai jaučiasi itin nemaloniam ir pažeidžiamam, o tokia savijauta dažnai yra prilyginama gėdos jausmui, kuris prisideda prie mokinių prastos psichinės būsenos (Gyawali, 2021). Svensson et al. (2025) atkreipia dėmesį į tai, kad norint stiprinti mokinio:ės psichinę sveikatą bei apsaugoti jį:ą nuo sveikatos problemų, yra būtina mokyklai domėtis seksualinio priekabiavimo problematika, nes mokiniai:ės yra pasiekiami:os seksualinio priekabiavimo įvairiose terpėse, nūdienos mokinys:ės neprivalo būti mokykloje, jog prie jo:s seksualiai priekabiautų kitas:a mokinys:ė, bet mokyklos bendruomenė ir mokykloje esantys:čios specialistai:ės turi visuomet būti pasiruošę:usios nukentėjusiam:iai mokiniui:ei padėti. Mokinio:ės psichinė būklė ir seksualinio priekabiavimo problema gali būti itin susiję, todėl yra būtina mokyklos pagalbos specialistams:ėms ir bendruomenei atsižvelgti į seksualinio priekabiavimo grėsmę. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad gali nukentėti ir mokinio:ės fizinė sveikata, visgi, kalbant apie seksualinį priekabiavimą, o ne smurtą, psichinė sveikata yra pažeidžiama daug dažniau.

Yra svarbu suprasti, kad seksualinis priekabiavimas gali turėti rimtų padarinių tiek mokinio:ės akademiniam gyvenimui, tiek psichinei bei fizinei sveikatai. Šios patirtys mokyklinėje aplinkoje gali demotyvuoti mokinį:ę siekiant didesnių akademinių tikslų, mažinti pasitikėjimą savimi ar kitais ir neigiamai paveikti mokinio:ės emocinę gerovę. Dube et al. (2005) rašo apie tai, kad patirtas seksualinis priekabiavimas arba seksualinis smurtas gali padidinti riziką asmeniui tapti priklausomam nuo alkoholinių gėrimų arba net skatinti nusižudyti. Atsižvelgiant į tai, yra labai svarbu, kad mokyklos suvoktų savo svarbą ir kompleksišką vaidmenį vaiko gyvenime. Norint išvengti seksualinio priekabiavimo, mokyklos bendruomenės turėtų efektyviai vykdyti tokio pobūdžio priekabiavimo prevenciją.

Seksualinio priekabiavimo prevencija tarp mokinių mokykloje

Suvokiant tai, kad seksualinis priekabiavimas tarp mokinių yra paplitusi problema, yra svarbu suvokti problemos grėsmę bei taikyti efektyvią prevenciją. Norint apsaugoti vaikus ir paauglius:es, yra būtina sukurti tokią aplinką, kurioje mokiniai:ės ne tik saugiai jaustųsi, bet ir nepriekabiautų prie kitų mokinių. Ypatinga atsakomybė atitenka suaugusiems:ioms, kurie:ios su mokiniu:e praleidžia daug laiko kartu, pavyzdžiui, mokytojai:os, mokinių tėvai ar globėjai:os ir likusi mokyklos bendruomenė (Bonsaksen et al., 2024). Norint išvengti seksualinio priekabiavimo atvejų mokykloje, būtina imtis konkrečių veiksmų.

Seksualinio priekabiavimo atpažinimas. Švietimo įstaigoje yra labai svarbu suprasti, kas yra seksualinis priekabiavimas ir kaip tai gali atrodyti mokykloje. Daug mokinių patiria seksualinį priekabiavimą net nesuprantant, kad tai buvo seksualinis priekabiavimas. Taip pat problema slypi ir tame, kad skirtingos mokyklos skirtingai vertina, kas yra seksualinis priekabiavimas, tas pats atvejis skirtingose mokyklose gali būti interpretuojamas skirtingai – vienoje mokykloje tas atvejis gali būti traktuojamas kaip seksualinis priekabiavimas, kitoje į tai gali būti nekreipiamas dėmesys. Mokiniai:ės nėra linkę:usios save įvardinti kaip seksualinio priekabiavimo aukomis, todėl yra svarbu, jog visa mokyklos bendruomenė aiškiai suprastų, kas yra seksualinis priekabiavimas (Witkowska, 2005). Mokykla turėtų turėti aiškius nuostatus ir pavyzdžius, kas yra seksualinis priekabiavimas, ir ką daryti pastebėjus arba sužinojus apie seksualinio priekabiavimo atvejį mokyklos bendruomenėje (National Women's Law Center, 2007). Mokyklos valdžia turi aiškiai iškomunikuoti, ko ji tikisi iš mokytojų bei mokinių ir rodyti pavyzdį vykdant seksualinio priekabiavimo prevenciją mokykloje (Colaninno, 2020). Tai rodo, kad kiekvienas bendruomenės narys turėtų aiškią ir prieinamą informaciją apie seksualinį priekabiavimą. Seksualinio priekabiavimo atpažinimas prisidėtų prie efektyvios seksualinio priekabiavimo prevencijos mokyklos aplinkoje.

Ugdymas. Tam, kad mokiniai:ės išvengtų arba atpažintų seksualinį priekabiavimą, yra būtina juos apie tai mokyti. Hill ir Kearn (2011) atliktame tyrime buvo atskleista, jog mokiniai:ės galvoja,

kad jiems reikėtų daugiau diskusijų, seminarų bei prieinamos informacijos seksualinio priekabiavimo temomis. Pagal mokinius:es, tai padėtų jiems:oms daugiau sužinoti apie seksualinį priekabiavimą ir vykdyti jo prevenciją. Diskusijų bei mokymų metu edukatoriai:ės turėtų aptarti su mokiniais:ėmis normas, kurių laikytųsi kartu, taip perteikiant idėją, kur turėtų būti brėžiama riba tarp pagarbaus bendravimo ir seksualinio priekabiavimo (Bonsaksen et al., 2024). Ugdytas seksualinio priekabiavimo prevencijos klausimais taip pat gali pasireikšti ir lytiškumo ugdymo pamokose bei užsiėmimuose. Yra svarbu mokinius:ės mokyti apie seksualinį priekabiavimą nuo ankstyvo amžiaus. Toks ugdymas mokiniams:ėms gali padėti geriau suvokti, kas yra seksualinis priekabiavimas ir jį atpažinti. Ankstyvas ugdymas apie seksualinį priekabiavimą suteikia galimybę vaikams atpažinti situacijas, kurios galėtų tapti seksualinio priekabiavimo priežastimis bei jų išvengti. Mokiniai:ės turėtų būti supažindinami:os su kūno anatomija atsižvelgiant į faktą, kas kūne gali būti liečiama ir rodoma, o kas ne, taip pat turėtų suprasti, kaip atrodo seksualinis priekabiavimas, ir kur turėtų kreiptis iškilus tokiai problemai (Amalia et al., 2024). Mokiniai:ės suprastų, kad priekabiautojai:omis gali būti kas: šeimos narys:ė, partneris:ė ar bet koks kitas asmuo (Balick, 2004). Yra ištirta, kad ugdymas seksualinio priekabiavimo temomis žmonėms padeda lengviau ir tikslingiau atskirti seksualinio priekabiavimo atvejus realiame gyvenime (Čeponytė & Žerdeckaitė-Matulaitienė, 2018). Suteikus žinių mokiniams:ėms ir likusiai bendruomenei, mokykloje sumažėtų seksualinio priekabiavimo atvejų, o tokiam atvejui nutikus, nukentėjusysis:ioji žinotų, kokių veiksmų turėtų imtis toliau.

Bendruomeniškumas. Norint sustabdyti seksualinį priekabiavimą mokykloje, svarbu yra tai, kad visa mokyklos bendruomenė privalo judėti kryptingai vykdant seksualinio priekabiavimo prevenciją mokykloje. Vienas iš esminių būdų, kuris prisideda prie seksualinio priekabiavimo prevencijos, yra pavyzdinumas. Suaugusieji seksualiai priekabiaudami validuoja tokius veiksmus, kuriuos vėliau, matant kaip pavyzdį, gali perteikti savo aplinkoje ir mokiniams:ėms (Hill & Kearsley, 2011). Taip pat yra svarbu, kad mokyklos bendruomenėje nebūtų įsigalinusi seksistinė arba homofobinė ideologija, jei tėvai/globėjai:os ir mokyklos darbuotojai:os diskriminuos įvairias socialines grupes, tai nesunkiai gali būti perteikta ir tarp mokinių (Balick, 2004). Taip pat yra svarbu, kad mokyklos bendruomenė palaikytų nukentėjusį:iąją. Nukentėjęs asmuo dažnai patiria didelį stresą ir pasimetimą. Norint sumažinti neigiamus efektus, bendruomenė turi nukentėjusiam:iai bendruomenės nariui:ei pagelbėti visais įmanomais būdais (Jenner et al., 2022). Suaugusieji mokyklos bendruomenėje gali turėti atskirus mokymus, bet tuo pačiu turėtų prisiimti atsakomybę tikslingai perteikti informaciją savo vaikams (Farell et al., 2015). Mokyklos bendruomenės gali inicijuoti mokymus, kurių metu daugiau sužinotų apie seksualinį priekabiavimą bei jo grėsmes, įkurti popamokinę veiklą, kurios metu mokiniai:ės galėtų kalbėti bei diskutuoti tokiomis temomis kaip seksualinis priekabiavimas, bendradarbiauti renkant informaciją apie seksualinį priekabiavimą ir platinti informaciją mokyklos bendruomenei pasiekiamuose informacijos šaltiniuose (Hill & Kearsley,

2011). Taip pat yra labai svarbus ryšys, kurio dėka mokiniai:ės turėtų dažniau pasisakyti mokytojams:oms arba tėvams/globėjams:oms dėl pastebėto arba patirto seksualinio priekabiavimo (Balick, 2004). Į bendruomenę galima įtraukti ir valdančius šalies organus, kurie taip pat turėtų prisiimti tam tikrų atsakomybių vykdant seksualinio priekabiavimo prevenciją mokyklose. Valdymo organai galėtų reikalauti iš mokyklų daugiau atsakomybės vykdant seksualinio priekabiavimo prevenciją bei padėti mokykloms užtikrinti efektyvią prevenciją suteikiant mokymus bei papildomą pagalbą (Farell et al., 2015). Tai rodo, kad kiekvienas:a mokyklos bendruomenės narys:ė užima svarbų vaidmenį vykdant seksualinio priekabiavimo prevenciją.

Mokinių įgalinimas. Sprendžiant seksualinio priekabiavimo klausimus mokykloje, yra būtina nepamiršti, kad mokiniai:ės turėtų būti aktyvūs:ios bendruomenės nariai:ės. Suprantant, kad tam tikra dalis mokinių patiria seksualinį priekabiavimą niekam apie tai neprasitarus, labai svarbu yra perteikti idėją, kad mokinių patirtys ir savijauta yra labai svarbios ir neturėtų tylėti pamačius arba patyrus seksualinį priekabiavimą (Hill & Kearl, 2011). Būtina suvokti, kad mokiniai:ės gali bijoti prasiurti dėl pastebėto arba patirto seksualinio priekabiavimo, nes gali baimintis neigiamų pasekmių tiek iš mokyklos vadovybės, tiek iš asmens, kuris seksualiai priekabiavo prie mokinio:ės. Todėl būtina užtikrinti mokinių saugumą kalbant apie pastebėtus arba patirtus seksualinio priekabiavimo atvejus mokykloje (Colaninno, 2020). Yra svarbu mokiniams:ėms suteikti informaciją per jiems prieinamus ir pamėgtus informacinius šaltinius, pavyzdžiui, socialines medijas (Farell et al., 2015). Mokiniai:ės gali domėtis apie seksualinį priekabiavimą, sužinoti daugiau apie savo teises seksualinio priekabiavimo klausimais, bendradarbiauti su likusia mokyklos bendruomene atliekant projektus bei dalyvaujant projektinėse veiklose apie seksualinį priekabiavimą (Hill & Kearl, 2011). Norint apsaugoti mokinių:ę nuo žalos, yra svarbu tą mokinių:ę įgalinti pasipriešinti arba reaguoti seksualinio priekabiavimo klausimais.

Tyrimo metodologija

Tyrimo filosofija. Atsižvelgiant į tyrimo objektą bei problemą, tyrimas atliekamas remiantis interpretatyvistine epistemologine pozicija. Interpretatyvistinė epistemologija pasižymi tuo, jog tiesa ir asmenį supantis pasaulis yra suvokiami subjektyviai. Asmuo socialinį pasaulį supranta atsižvelgiant į jo patirtis, bei kultūrinius ir istorinius kontekstus (Ryan, 2018). Interpretatyvizmas teigia, kad socialinių procesų (ne)suvokimas tiesiogiai daro įtaką socialinių reiškinių rezultatams, tai sufleruoja idėją, kad nūdienos pasaulis yra socialinių veiksmų rezultatas (Parsons, 2010, p. 199). Tuo tarpu tyrėjas: a, negalėdamas: a atsiriboti nuo savo įsitikinimų bei vertybių, surinktus duomenis analizuoja bei interpretuoja subjektyviai (Ryan, 2018). Interpretatyvistinė filosofija leidžia suprasti kaip mokytojų veiksmai, vykdant seksualinio priekabiavimo prevenciją mokykloje, yra susiję su mokytojų patirtimi ir žiniomis seksualinio priekabiavimo tema.

Taip pat tyrime yra atsižvelgiama ir į feministinę teoriją. Feministinis požiūris lytį vertina kaip patikimą aplinkos pažinimo tašką (Calvert, 2023). Vienas iš feministinės teorijos tikslų yra išnagrinėti kaip kultūrinės galios dinamika formuojami stereotipai veikia skirtingas lytis, rases bei tapatybes (Grasswick, 2019). Feministinis požiūris kvestionuoja ne tik lyties klausimus, bet ir tai, kaip galia veikia skirtinguose kontekstuose, kaip tokia galia pasireiškia ir iš kur kyla (Krystalli, 2022). Feministinė teorija šiame darbe padeda įsigilinti į tai, kaip galios dinamika veikia tarp mokinių esantį seksualinį priekabiavimą, kokią įtaką daro mokinio:ės identitetas bei lytinė tapatybė jo: s patirčiai.

Svarbu pabrėžti, jog šis tyrimas yra parašytas lyčiai jautria kalba vadovaujantis Vilniaus universiteto lyčiai jautrios kalbos gairėmis¹. Šiame darbe yra siekiama pabrėžti įtraukties bei lygybės vertybes bei atkreipti dėmesį į tai, jog vyriškoji giminė nėra neutrali.

Tyrimo metodai. Tyrimui atlikti buvo pasirinktas kokybinis metodas. Kokybiniai tyrimai padeda suprasti bei interpretuoti asmens patirtį bei išryškinti sąvokas atkreipiant dėmesį į esantį kontekstą (Bitinas, 2006). Kokybiniam tyrimui atlikti buvo pasitelktas nestruktūruoto interviu metodas. Šis metodas tyrėjui: ai padeda įsigilinti į tiriamųjų patirtis, nuostatas bei nuomones. Nestruktūruotas interviu tyrėjui: ai suteikia laisvę tyrimo metu uždavinėti įvairius, su tyrimo tema susijusius klausimus. Nestruktūruoto interviu metu tyrimo informantai:ės temą gali atskleisti itin unikalčiai, atsižvelgiant į asmeninį kontekstą, suvokimą bei patirtį (Rupšienė, 2007). Tyrimo pradžioje respondentai:ės buvo supažindinti: os su pačia tema, tyrimo etika bei buvo užduodami demografiniai klausimai. Tyrimo pabaigoje informatams: ėms dar kartą buvo primenama dėl tyrimo etikos.

Tyrimo eiga. Nestruktūruoti interviu (žr. 1 priedas) vyko 2025 metų vasario bei kovo mėnesiais. Patys interviu buvo atlikti dviem būdais: 3 interviu buvo atlikti gyvai, o 7 interviu buvo atlikti pasitelkiant „Microsoft Teams“ platformą. Toks modelis buvo pasirinktas atsižvelgiant į du

¹ Vilniaus universiteto lyčiai jautrios kalbos gairės:
https://www.kf.vu.lt/dokumentai/VU_lyčiai_jautrios_kalbos_gairės.pdf

aspektus: patogumą bei informanto:ės pasirinkimą. Visi interviu truko nuo ~30 min. iki ~80 min. Pirmasis interviu buvo pilotinis siekiant įvertinti esminius iššūkius bei atkreipti dėmesį į tobulintinus aspektus. Interviu metu tyrėjas laikėsi Gaižauskaitės ir Mikėnės (2014) rekomendacijų, pagal kurias tyrėjas: a turėtų:

- Kantriai ir nepertraukiant klausyti respondento:ės atsakymų;
- Mokėti efektyviai bendrauti;
- Išlaikyti dėmesį;
- Suvokiamai kalbėti, jog būtų išvengti neaiškumai;
- Nevaržyti informanto:ės;
- Sukurti saugią interviu aplinką.

Tam, kad informantams:ėms būtų lengviau dalintis patirtimi, pirmiausia buvo užduodami klausimai apie jų, kaip mokinių, patirtį mokykloje, taip natūraliai pereinant prie jų patirties būnant mokytojais:omis. Visi interviu baigėsi tada, kai informantas:ė neturėjo daugiau ką pasakyti, o tyrėjas neturėjo daugiau klausimų. Kai informacija pradėjo kartotis, buvo nuspręsta baigti duomenų rinkimą.

Duomenų apdorojimas. Atlikus visus interviu, pirmiausia tyrėjas įdėmiai perskaitė visus informantų:čių atsakymus. Tada, pasitelkiant Roulston (2014) rekomendacijas, surinktas duomenų kiekis buvo sumažinamas pašalinant duomenis, kurie neturi vertės nagrinėjamai problemai. Tada duomenys buvo klasifikuojami bei išryškinamos esminės potėmės informantų:čių atsakymuose. Galiausiai buvo perteikiamos esminės tyrėjo įžvalgos bei interpretacijos remiantis informantų:čių atsakymais.

Tyrimo dalyviai. Iš viso tyrime dalyvavo 10 mokytojų (žr. 1 lentelė). Ieškant mokytojų dalyvauti tyrime, tyrėjui buvo svarbi darbo stažo bei mokomųjų dalykų įvairovė, nes tai gali tyrimui suteikti įvairesnių idėjų bei požiūrių. Taip pat svarbu buvo tai, jog tyrime dalyvautų mokytojai:os dirbantys:čios su pagrindiniu bei viduriniu ugdymu. Tyrėjo nuomone, šiame amžiaus tarpsnyje socialumo aspektas yra itin svarbus bei vertinimas pačių paauglių, o seksualinis priekabiavimas tampa vis sąmoningesniu. Svarbu paminėti, kad kai kurie:ios mokytojai:os šalia darbo su pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokiniais:ėmis, dirba ir pradiniam ugdyme, bet interviu metu buvo paprašyti:os dalintis patirtimis ir įžvalgomis pagrindiniame ir viduriniame ugdyme.

Tyrimo etika. Tyrimas yra grįstas visais tyrimų etikos reikalavimais. Prieš pradedant tyrimą bei tyrimo pabaigoje, dalyviai:ės buvo informuotos, jog bet kuriuo metu gali pasitraukti iš tyrimo arba neatsakyti į nenorimus klausimus. Buvo užtikrintas tyrimo dalyvių konfidencialumas bei pranešta, kad surinkti duomenys bus naudojami tik akademiniais tikslais pasiekti. Užtikrinant konfidencialumą, tyrimo dalyviams:ėms buvo suteikti pseudonimai. Bet kokia informacija, kuri gali padėti identifikuoti tyrimo dalyvį:ę buvo pašalinta arba užkoduota. Prieš pradedant interviu, tyrimo dalyviai buvo dar kartelį supažindinti su tyrimo tema bei buvo paprašomi:os leidimo įrašinėti pokalbį

su sąlyga, kad išrašius duomenis, pokalbio įrašas bus ištrinamas. Interviu metu buvo sukuriama saugi erdvė bei pagarbus tonas, tyrimo dalyviai:ės nebuvo spaudžiami dėl atsakymų, buvo atsižvelgiama į dalyvių prašymus.

1 lentelė

Demografiniai tyrime dalyvavusių mokytojų duomenys

	Pseudonimas	Mokomasis dalykas	Darbo stažas	Mokomosios klasės
1.	Bena	Anglų k.	30 m.	5-8
2.	Joelis	Dorinis ugd. ir istorija	8 m.	5-12
3.	Vincas	Istorija, dorinis ugd. ir gyvenimo įgūdžių ugd.	11 m.	5-12
4.	Julija	Ispanų k.	7 m.	5-12
5.	Augustė	Anglų k.	29 m.	9-12
6.	Auksė	Lietuvių k.	2 m.	5-8
7.	Monika	Biologija	14 m.	5-9
8.	Orijus	Geografija	2 m.	5-7
9.	Jurgita	Pilietiškumo ugd., istorija ir karjeros ugd.	4 m.	5-10
10.	Smiltė	Teatras	35 m.	5-12

Seksualinis priekabiavimas mokykloje: pedagogų:ių perspektyva ir patirtys

Seksualinio priekabiavimo suvokimas

„Žmogus yra laisvas tol, kol šalia esantys yra laisvi.“

Literatūros analizės dalyje buvo atskleista, kad seksualinis priekabiavimas gali būti suvokiamas bei interpretuojamas įvairiai. Tai yra todėl, nes seksualinio priekabiavimo suvokimas gali priklausyti nuo pačio įvykio ir patyrimo (Vengalė-Dits, 2012), o pats seksualinis priekabiavimas dažnai gali būti suvoktas subjektyviai (Kimble et al., 2016), kas dar labiau apsunkina atpažinti tokio pobūdžio priekabiavimą. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (1991) 49-ajame straipsnyje, kuris aprašo mokytojų teises ir pareigas, galima perskaityti, kad mokytojai:os yra atsakingi:os už užtikrintą mokinių saugumą. Nors įstatyme seksualinis priekabiavimas nėra įvardintas atskirai, galima suprasti, kad mokytojas:a privalo reaguoti į seksualinio priekabiavimo atvejus ir vykdyti šio priekabiavimo prevenciją mokykloje.

Atsižvelgiant į seksualinio priekabiavimo suvokimo svarbą bei problematiką, vienas iš tyrimo uždavinių buvo išsiaiškinti mokytojų suvokimą apie seksualinį priekabiavimą tarp mokinių. Tam, kad mokytojų patirtys būtų atskleidžiamos autentiškai ir nebūtų įtakojamos tyrėjo, tyrimo metu mokytojams:oms nebuvo suteikiama papildoma informacija apie seksualinį priekabiavimą, nebent jie:os patys:čios to paprašytų. Taip pat keli:ios mokytojai:os paprašė seksualinio priekabiavimo pavyzdžių mokykloje, tokiu atveju tyrėjas jiems:oms taip pat pasakydavo kelis pavyzdžius, kaip seksualinis priekabiavimas galėtų pasireikšti mokykloje. Dauguma mokytojų nebuvo klausiami tiesiogiai, kas jiems:oms yra seksualinis priekabiavimas, visgi mokytojų atsakymuose galima įžvelgti ir atskleisti tam tikrų idėjų apie tai, kaip jie bei jos suvokia seksualinį priekabiavimą ir su kokiais iššūkiais susiduria bandant tokio tipo priekabiavimą atpažinti mokykloje. Išsiaiškinti kaip seksualinį priekabiavimą (ne)suvokia mokytojai:os yra būtina tam, kad būtų galima analizuoti tolimesnes mokytojų patirtis ir jų koreliaciją su jų seksualinio priekabiavimo suvokimu mokyklos aplinkoje tarp mokinių.

Mokytojų atsakymuose atsiskleidė daug neaiškumų ir dar daugiau klausimų apie seksualinio priekabiavimo konceptą. Kai kurie:ios mokytojai:os sunkiai supranta, kokia riba yra tarp seksualinio priekabiavimo ir patyčių:

- „Man pačiai reikėtų įvardinti, kada jis (seksualinis priekabiavimas – aut. pastaba) vyksta, kad neperspausčiau ir neįsivaizduočiau visur to priekabiavimo . . . bet priekabiavimas su patyčiomis greta eina, tai tikrai sunku, sunku ribą nustatyti“ (Monika);
- „Šiaip mes negalime atskirti seksualinio priekabiavimo nuo psichologinio ar fizinio smurto, nes jie visi trys yra persipynę labai“ (Julija);

- „*Tokia slidi riba iš tikrųjų, kaip žinot, kada tyčiojasi, o kada seksualiai priekabiauja?*“ (Augustė).

Tokie mokytojų atsakymai indikuoja, kad seksualinis priekabavimas gali būti painiojamas su patyčiomis arba net neatpažįstamas. Mokytojai:os kvestionuoja ribą tarp seksualinio priekabavimo ir patyčių, kelia klausimus pačiai ribai, nežino ar tokia yra. Nors seksualinis priekabavimas gali susidėti iš panašių aspektų kaip ir patyčios, Gruber & Fineran (2016) teigia, kad mokinių patirtys ir patirčių pasekmės gali kardinaliai skirtis, pabrėžiant tai, kad seksualinis priekabavimas dažnai gali turėti žalingesnių pasekmių nei patyčios.

Kvestionuojant panašumus ir skirtumus tarp seksualinio priekabavimo ir patyčių, mokytojai:os analogiškai ne visada savimi pasitiki atskiriant seksualinį priekabavimą ir mokinių juokelius arba draugiškus pasakymus:

- „*Kartais mokiniai gali pajuokauti, tiesiog tai reikia irgi mokėti atskirti, kur yra tiesiog juokas arba sarkazmas, o kur yra jau rimti veiksmai*“ (Orijus);
- „*Galbūt ne visą laiką suprantu, kur yra kažkoks vienkartinis . . . vienkartinė, galbūt draugiška replika, ten apie išvaizdą arba kažkas tokio (kalba apie seksualinį priekabavimą – aut. pastaba)*“ (Smiltė);
- „*Nežinau, ar aš tiesiog priimčiau kaip juokelį . . . ar priimčiau kaip rimtą dalyką, labai priklauso nuo situacijos.*“ (Auksė).

Mokytojams:oms gali būti sudėtinga nubrėžti ribą tarp seksualinio priekabavimo ir draugiškų replikų arba juokelių, mokytojai:os nėra tikri:os, kaip reikėtų reaguoti į tokio pobūdžio replikas mokykloje, nesupranta, ar į tai turėtų reaguoti griežtai, draudžiant tokį elgesį, ar tokį elgesį galima pateisinti ir nieko mokiniams:ėms apie tai nesakyti. Panašią problemą savo tyrime nagrinėjo ir Låftman et al. (2021), kur buvo atskleista, kad mokyklos aplinkoje seksualinio pobūdžio juokeliai yra dažni tarp mokinių ir turi nemažai neigiamų pasekmių mokinių psichologinei gerovei. Tai implikuoja, kad nors seksualinio pobūdžio juokeliai gali neatrodyti žalingai, į juos yra būtina atkreipti dėmesį. Kaip ir minėta skyriaus pradžioje, seksualinio priekabavimo atvejai gali pasireikšti įvairiai ir būti suprasti subjektyviai.

Taip pat seksualinio priekabavimo suvokimą ir atpažįstamumą komplikuoja ir jo multimodalumas. Mokytojų atsakymai atskleidė, kad kaip ir teorinėje dalyje aptartuose tyrimuose, seksualinis priekabavimas gali pasireikšti skirtinguose kontekstuose ir gali būti klasifikuojamas įvairiai:

- „*Žiūrint, ką mes laikom tuo seksualiniu priekabavimu, aš ir dabar nesu tikra, ar tai veiksmai, ar tai ir žodžiai, tam tikri kiti aspektai.*“ (Auksė);

- „Visada yra ko dar išmokyti, kur tobulėti, kaip atpažinti ir reaguoti į seksualinį priekabiavimą, kuris nėra akivaizdus, kaip tvarkytis tada, kai išgirsti, kad jis vyksta elektorinėje erdvėje. (Vincas);
- „Informacijos srautas yra kintantis ir kaip tą daryti ar pažinti?“ (Smiltė).

Mokytojas:os suvokia, kad seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti įvairiomis formomis ir gali kisti. Galima teigti, kad kai kurie:ios mokytojai:os jaučiasi tvirčiau reaguojant į tam tikrų formų seksualinį priekabiavimą, nes sugeba jį atpažinti. Visgi, ne visi:os mokytojai:os jaučiasi užtikrintai, kai, pavyzdžiui, seksualinis priekabiavimas persikelia į elektroninę erdvę arba įgauna kitokią formą. Tokio pobūdžio priekabiavimo multimodalumas prisideda prie seksualinio priekabiavimo kompleksiskumo. Seksualinio priekabiavimo atvejai gali pasireikšti įvairiais kintamaisiais, kas gali sugluminti mokytoją vykdant seksualinio priekabiavimo prevenciją arba reaguojant į tam tikrą atvejį mokykloje.

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad kai kurie:ios mokytojai:os, diskutuojant seksualinio priekabiavimo temomis mokykloje tarp mokinių, sugebėjo atskleisti jiems:oms suvokiamas seksualinio priekabiavimo definicijas arba bruožus:

- „Seksualinis priekabiavimas yra tada, kai kažkokio žmogaus pažeidžiama kažkokia riba, o tos ribos turi būti vienu ar kitų būdų būti seksualinio pobūdžio, tai būtų tie patys nepageidaujami prisilietimai, nepageidaujami komentarai, nepageidaujama seksualinio pobūdžio informacija tiek apie tą žmogų, tiek tam žmogui rodoma . . . nepageidaujami vaizdai, nu iš esmės bet kas, kas peržengia tas ribas.“ (Julija);
- „Mano pamokose yra principas, kad mano pamokose žmogus yra laisvas tol, kol šalia esantys yra laisvi. Gal jie kažko ir nesupranta, kad tai yra kito žmogaus laisvė būti apsaugotam nuo kažkokių prisilietimų jeigu jis to nenori.“ (Joelis).

Iš mokytojų pasisakymų galima suprasti, kad seksualinis priekabiavimas yra žmogaus asmeninės ribos pažeidimas, įsibrovimas į asmens lytiškumo erdvę ir tos ribos nepaisymas. Taip pat yra atskleidžiama, kad seksualinis priekabiavimas yra nepageidaujamas bei pažeidžia žmogaus teisę į laisvę ir garbę.

Galima pastebėti, kad mokytojų atsakymuose yra nemažai panašumų ir, tuo pačiu, nemažai skirtumų. Mokytojai:os suvokia, kad seksualinis priekabiavimas mokinių tarpe yra neigiamas ir nepageidaujamas konceptas. Taip pat tyrimo dalyviai:ės supranta, kad seksualinis priekabiavimas gali būti suvokiamas ir interpretuojamas įvairiai, todėl mokytojai:os ne visada pasitiki savo žiniomis ir suvokimu atpažįstant seksualinį priekabiavimą tarp mokinių, itin yra sudėtinga atskirti seksualinį priekabiavimą nuo patyčių ar juokelių. Taip pat seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti įvairiomis formomis ir nors mokytojai:os gali pasitikėti savimi atpažįstant vienokį seksualinį priekabiavimą, jie:os ne visada pasitikti savimi atpažįstant kitokio pobūdžio seksualinį priekabiavimą. Seksualinis

priekabiavimas mokinių tarpe yra itin dinamiškas ir kompleksiškas. Jis ne tik įgauna įvairias formas, bet ne visada yra suvokiamas vienodai. Galima teigti, kad du seksualinio priekabiavimo atvejai, nors ir panašūs, gali būti interpretuojami visiškai skirtingai.

Seksualinis priekabiavimas technologijų ir socialinių medijų amžiuje

„Jūs nesequate vaikų susirašinėjimų, o kai vaikas parodo screenshot‘q, jūs skambinate auklėtojai ir liepiate aiškintis?“

Pokalbių metu tyrimo informantai:ės nemažai dalinosi apie technologijas bei internetą ir kaip tai prisideda prie seksualinio priekabiavimo kultūros plėtros mokyklinėje aplinkoje. Socialinės medijos bei išmaniosios technologijos tapo terpe, kurioje žmonės įgavo galią ne tik pažinti bei atpažinti seksualinį priekabiavimą, bet ir jomis naudotis tam, kad (ne)sąmoningai galėtų seksualiai priekabauti prie kitų asmenų. Apie tai, kaip technologijos veikia asmens kasdienybę, rašė ir McLuhan (1964), kuris teigė, kad didžiausią įtaką mūsų socialiniams gyvenimams padarė ne pačios technologijos, o tai kaip žmonės pasitelkia technologijas ir kokiais tikslais jas naudoja. Tyrėjas įžvelgė, kad technologijos gali žmogaus gyvenimą paveikti tiek iš teigiamos pusės, tiek iš neigiamos. Būtent tai ir buvo galima įžvelgti mokytojų atsakymuose diskutuojant apie išmaniąsias technologijas bei internetą.

Tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kad tyrimo dalyviai:ės yra linkę:usios atsargiai žiūrėti į interneto ir technologijų naudojimą mokinių kasdienybėje, o savo vaidmenį vykdant seksualinį priekabiavimą internetinėse platformose kvestionavo:

- *„Už mokyklos ribų (internetinėje aplinkoje – aut. pastaba), man įdomu, kiek mokytojams tai turėtų rūpėti.“* (Vincas).

Mokytojas Vincas suvokia, kad seksualinis priekabiavimas ir kiti, mokinių:ę žeidžiantys aspektai, gali pasireikšti internetinėje erdvėje. Taip pat atskleidžiama, kad internetas tampa terpe, kuri neturi aiškių ribų mokyklos bendruomenėje. Mokytojas kvestionuoja, kada seksualinis priekabiavimas internetinėje aplinkoje yra mokyklos bendruomenės problema, o kada ne. Panašiomis mintimis dalinasi ir mokytoja Bena:

- *„Mokykloje dabar viskas vyksta socialiniuose tinkluose . . . Aš esu klasės vadovė, mano penktokės socialiniuose tinkluose riejausi, visaip ten vadina viena kitą, man skambina mamos ir prašo, kad aš išspręščiau . . . nuo kelių metų vaikas gali turėti Facebook‘o ar Messenger‘io paskyrą? Nuo keturiolikos metų, o dabar man reikia dirbti su pasekmėmis to, kad mamos leidžia savo vaikams turėti šias paskyras? Jūs nesequate vaikų susirašinėjimų, o kai vaikas parodo screenshot‘q, jūs skambinate auklėtojai ir liepiate aiškintis?“* (Bena).

Mokytojos Benos atsakyme galima įžvelgti kelias svarbias detales. Mokytoja įžvelgia, kad socialinės medijos yra tapusios tam tikra terpe, kurioje mokiniai:ės gali tyčiotus arba priekabauti vieni:os prie

kitų, tai puikiai iliustruoja jau prieš tai išreikštą McLuhan (1964) mintį, kad ne nuo pačių technologijų priklauso individų patirtys, o nuo to, kaip tos technologijos yra naudojamos ir kokį informacinį vienetą jos perduoda. Šiuo atveju, ši mintis persikelia į mokyklą ir jos bendruomenę, kur mokytojai:os pastebi, kad informacinės technologijos yra naudojamos neigiamiems tikslams pasiekti. Mokytoja Bena taip pat įžvelgia ir tėvų bei globėjų vaidmenį technologijų amžiuje, pabrėždama, kad socialinės medijos turi griežtas taisykles ir aiškius amžiaus cenzus už kurių laikymąsi turėtų būti atsakingi ne mokytojai:os, o mokinių tėvai arba globėjai. Toks mokytojos pastebėjimas pabrėžia prieš tai analizuotą mokytojo Vinco mintį apie tai, kur turėtų būti brėžiama riba kalbant apie mokinio:ės neigiamas patirtis internetinėje erdvėje. Ar už tai turėtų būti atsakinga visa mokyklos bendruomenė, ar tai vien tik tėvų bei globėjų atsakomybė, o gal tik mokytojų?

Mokytojų istorijose taip pat atsiskleidė nemažai seksualinio priekabiavimo atvejų tarp mokinių internetinėje aplinkoje:

- „*Vienas berniukas . . . per internetinę platformą nuogas šoko prieš vyresnį berniuką ir kažkoku būdu tas vaizdo įrašas buvo nufilmuotas ir paplatintas mokykloje.*“ (Joelis);
- „*Buvo tokių atvejų ir mano vat auklėtinių klasėje rašė žinutes negražias į grupes arba į Facebook'ą, keletą nuotraukų pakomentavo su tokia dviprasmiška reikšme.*“ (Augustė);
- „*Jie siuntinėja nuotraukas, dalinasi privačia bei jautria informacija, žmonės dalinasi balso įrašais, kiti žmonės platina tai, su dar kitais žmonėmis.*“ (Julija).

Žvelgiant į mokytojų pastebėjimus, galima teigti, kad seksualinis priekabiavimas nūdienos pasaulyje gali neretai pasireikšti naudojant informacines technologijas. Nemaža dalis mokinių socializacijos yra persikėlusį į socialines medijas, kur mokytojams:oms gali kilti iššūkių bandant apsaugoti mokinį:ę nuo seksualinio priekabiavimo. Atsižvelgiant į mokytojų patirtis, seksualinis priekabiavimas internetinėse erdvėse gali pasireikšti įvairiai, mokiniai bendrauja naudojant informacines technologijas ir socialinius tinklus, rašo žinutes privačiai ir ne tik, siunčia įvairaus pobūdžio turinį, kuris gali būti interpretuojama kaip seksualinis priekabiavimas. Šiek tiek kitokia yra mokytojos Jurgitos patirtis, kur nupasakotas atvejis įvyko gyvai pamokos metu:

- „*Pamokos metu, jeigu neatimi telefono, bando žiūrėti kažką tokio irgi susijusios su nelegaliu porno pasauliu, tai irgi būna . . . manau, kad jie norėjo pasirodyti prieš draugus. Tai paauglystės išraiška.*“ (Jurgita).

Tai yra ne tik nepagarbus elgesys pamokos metu, bet ir seksualinis priekabiavimas pasitelkiant išmaniąsias technologijas gyvai; pornografijos disponavimas bei viešinimas yra ne tik nelegalu Lietuvoje (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000), bet ir, atsižvelgiant į kontekstą, gali būti traktuojamas kaip priverstinis seksualinio pobūdžio vaizdų rodymas be kito asmens sutikimo. Tai taip pat reiškia, kad išmaniosios technologijos ir socialinės medijos neprivalo būti vartojamos

mokiniams:ėms esant atskirose vietose, tai gali pasireikšti ir mokiniams:ėms esant toje pačioje patalpoje, kaip ir bet kurio kito pobūdžio seksualinis priekabiavimas.

Labai svarbu yra atkreipti dėmesį ne tik į mokinius:es, kurie:ios gali seksualiai priekabauti vieni:os prie kitų, bet ir į tai, jog internetinėje erdvėje mokiniai:ės gali būti pasiekiami:os ir kitų suaugusiųjų:

- *„Pradinėse klasėse trečiokės mergaitės jungdavosi į Facebook, joms rašė suaugę vyrai, siuntė joms seksualinio pobūdžio žinutes, joms ten visokiomis kalbomis rašydavo, jos tuos žodžius išsiversdavo, ten būdavo ir lytinių organų pavadinimai ir tuo lygiu bandydavo jiems atrašyti. Bet vėlgi, kiek joms metų? Dešimt? Devyni? Ir jos jau Facebook'e bendrauja su visais.“* (Bena).

Mokytoja Bena atskleidžia, kad mokiniai:ės yra lengviau pažeidžiami:os internetinėje erdvėje, nes juos:as gali pasiekti pašaliniai žmonės. Yra svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad atsirandant naujų terpių išmaniųjų technologijų kontekste, atsiranda vis įvairesnių būdų mokiniams:ėms tapti seksualinio priekabiavimo aukomis. Todėl yra labai svarbu diegiant naujas medijas bei modelius, atkreipti dėmesį ir į galimus piktnaudžiavimus (Vítak et al., 2017).

Mokytojai:os apie technologijas ir internetą kalbėjo diskutuodami:os apie tai, kaip keitėsi seksualinis priekabiavimas lyginant nuo tada, kai jie:os dar buvo mokiniai:ės. Nemaža dalis tyrimo dalyvių šnekėjo apie tai, kaip telefonai nebuvo paplitę arba net neegzistavo jų kasdienėje aplinkoje, kai jie:os dar buvo mokyklinio amžiaus. Būtent tai parodo, kad išmaniosios technologijos bei socialinės medijos gali tapti iššūkiu mokytojui:ai nūdienos pasaulyje, nes mokytojai:os neturi sukaupę:usios asmeninės patirties bei išgyvenimų naudojant išmaniąsias technologijas mokykloje, todėl mokytojams:oms gali kilti iššūkių suprantant mokinį:ę ir jo:s patirtį su išmaniosiomis technologijomis:

- *„Kai pradėjau eiti į mokyklą, dar tais laikais tai dar tos išmaniosios technologijos nebuvo taip pažengusios ir ne kiekvienas mokinyš turėdavo telefoną . . . o dabar neaišku, kuriuo momentu vyksta, kokios nuotraukos, siuntinėjimas, kokias nors gašlios žinutės.“* (Orijus);
- *„Gal pobūdis galėjo pasikeisti atsiradus technologijoms, gali dabar priekabauti siųsdamas nuotraukas ir panašiai.“* (Monika);
- *„Pereina (seksualinis priekabiavimas – aut. pastaba) į tą tokią internetinę erdvę, bent jau taip atrodo.“* (Augustė).

Analizuojant mokytojų atsakymus, galima teigti, kad išmaniosios technologijos yra esminis skirtumas atsižvelgiant į tai, ką mokytojai:os patyrė būdami:os mokiniais:ėmis, ir ką mokiniai:ės patiria dabar. Būtent tai atskleidžia grėsmę, kad ne visi:os mokytojai:os jaučiasi pasiruošę:usios spręsti seksualinio priekabiavimo problematiką internetinėje erdvėje. Mokytojas Orijus taip pat diskutuoja apie tai, kad pats seksualinis priekabiavimas gali įgauti anonimiškesnę formą:

- „Dažniausiai pasislepia už anoniminių kažkokių anketų . . . siunčiamos nuotraukos su prieraišais, žinutės su kažkokiais prašymais . . . arba netgi šantažavimas vyksta atsiųsti kažkokias tai, tarkim, nuotraukas, jeigu tu to nepadarysi, aš padarysiu kažką.“ (Orius).

Anonimiškumas seksualiniame priekabiavime pasižymi tuo, kad nukentėjusysis:ioji dažnai neturi galimybių sužinoti, kas prie jo:s priekabiavo. Galima teigti, kad būtent technologinė pažanga ir suteikė galimybę seksualiniam priekabiavimui įgauti kitokių formų, kurioms mokytojai:os ne visada turi atsaką arba žinių, kurios padėtų mokytojui:ai pagelbėti nukentėjusiu:iai mokiniui:ei. Nova et al. (2019) savo tyrime atskleidė, kad internetinėje erdvėje anonimiškumas dažniausiai ir būna susijęs su seksualinio priekabiavimo atvejais, kur žmonės naudojami savo anonimiška galia ir taip priekabiauja prie kitų žmonių. Taip pat tyrime buvo atskleista, kad priekabautojo:s anonimiškumas sukelia papildomo streso nukentėjusiajam:ai, nes jis:i ne tik patiria seksualinį priekabiavimą, bet papildoma baimė bei stresas kyla ir iš nežinios, kurią sukelia priekabautojo:s anonimiškumas. Atsižvelgiant į tai, kas buvo analizuota skyriaus pradžioje, išmaniosios technologijos gali suteikti daugiau būdų priekabauti prie aukos, o tai atpažinti ir su tuo kovoti mokytojams:oms dažnai gali tapti iššūkiu.

Mokytojai:os įžvelgia, kad seksualinis priekabiavimas gali būti išmokstamas pasitelkiant socialines medijas. Martin et al. (2018) atskleidė, kad pagrindiniame ugdyme didžioji dalis mokinių naudoja įvairias socialines medijas, o šių medijų naudojimo priežastys skiriasi. Vieni:os mokiniai:ės socialines medijas naudoja nuotraukų kėlimui, kiti:os mokiniai:ės tai naudoja komunikacijai su draugais:ėmis bei giminaičiais:tėmis. Žinoma, socialinės medijos gali turėti daug paskirčių, visgi didžiausia problema kyla tada, kai socialinės medijos gali būti naudojamos neigiamo elgesio pavyzdžiams išmokti, o šie pavyzdžiai gali būti perkelti ir į mokinių gyvenimą:

- „Labai, nu, beprotiškai didelę įtaką daro socialiniai tinklai, nes ten tiesiog tom replikomis, tokiomis nešvankybėmis, pažeminimais mėtosi tokie garsūs žmonės tarpusavyje bendraudami. Jiems (mokiniams:ėms – aut. pastaba) taip tampa normalu . . . Tai va, tas ‚normalumas‘ ir šiais laikais truputėlį iškrypęs. Mano manymu, kažkur ne taip pasuktos ribos.“ (Smiltė);
- „O šiaip nežinau, ką jie mato, iš kur jie gali šito (seksualinio priekabiavimo – aut. pastaba) išmokti, tai iš filmų, iš šitų online (internetinių) visų.“ (Augustė).

Mokytojos Smiltė ir Augustė pastebi, kad seksualinio priekabiavimo modeliais gali tapti ir socialinėje erdvėje sutinkami pavyzdžiai. Galima teigti, kad, pagal mokytojas, mokiniai:ės stebi tai, kas vyksta internetinėje erdvėje ir tai (ne)sąmoningai atkartoja savo gyvenimuose. Mokytoja Smiltė įžvelgia tai, kad seksualinis priekabiavimas yra normalizuotas Lietuvoje, tai pasireiškia įžymybių terpėje, o mokiniai:ės, matydami:os tokį elgesį, jį kartoja savo aplinkoje, kas, dažnu atveju, gali būti mokyklos teritorija arba internetinė erdvė. Tuo tarpu mokytoja Augustė įžvelgia įvairesnių seksualinių priekabiavimo terpių internetinėje erdvėje, mokytoja pamini filmus bei internetinius vaizdo žaidimus, kuriuose mokiniai:ės gali išmokti bei normalizuoti seksualinį priekabiavimą. Tokia mokytojos

mąstysena persipina ir su tyrėjų Burnay et al. (2019) atskleistais duomenimis, kurie teigia, kad dažnas moteriškų veikėjų seksualizavimas vaizdo žaidimuose (apnuogintas kūnas, stereotipiškas moters vaizdavimas ir pan.) prisideda prie seksualinio priekabiavimo kurstymo realiame gyvenime, dėl kurio dažniausiai nukenčia moterys. Suprantant tai, yra itin svarbu žinoti, ką mokiniai mato socialiniuose tinkluose ir įvairiose medijose, nes ši terpė gali tapti seksualinio priekabiavimo terpe ir realiame gyvenime.

Nors šiame skyriuje išmaniosios technologijos, socialinės medijos bei internetas buvo daugiausiai kritikuojami, mokytojų atsakymuose galima pastebėti ir teigiamų įžvalgų, kurios prisideda prie seksualinio priekabiavimo mažinimo mokyklinėje aplinkoje:

- *„Tai bet kokių atveju socialinė medija ir žmonių patirtys, kur gali pasisakyti, lengviau pasisakyti, laisvesnė visuomenė, nuomonių išsakymas, sovietinė priespauda jau pranykus, tai kiekvienas laisviau tai daro dabar. O savo šnekėjimais, dalinimusi padeda padėti kitiems, kuriems gal sunkiau pasisakyti.“* (Monika);
- *„Dabar yra informuoti, gal ne iki galo aiškiai suvokia šitą principą ir dalyką, bet jie tą žino, jie nardo visose erdvėse socialinių tinklų.“* (Smiltė);
- *„Tai dabar jau informacija labiau prieinama . . . ir tos televizijos laidos ir reklamos, netgi tos socialinės reklamos padeda supažindinti.“* (Augustė).

Analizuojant mokytojų atsakymus, galima įžvelgti tai, jog mokytojos tiki, kad mokiniai:ės gali pasitelkti socialines medijas bei internetą tam, kad rastų naudingos informacijos seksualinio priekabiavimo klausimais. Šis faktas taip pat yra išskiriamas kaip vienas iš esminių skirtumų lyginant mokytojų patirtis kai jie:os buvo mokiniai:ės su dabartinių mokinių patirtimis. Esminiai atskleisti skirtumai yra informacijos apie seksualinį priekabiavimą prieinamumas bei požiūrio į seksualinį priekabiavimą transformacija. Nukentėjusieji:osios nuo seksualinio priekabiavimo gali dalintis savo patirtimi internetinėse platformose, susirasti naudingos informacijos įvairiuose moksliniuose (ir ne tik) šaltiniuose, skaityti bei stebėti kitų žmonių patirtis. Mendes et al. (2018) atliktame tyrime paaiškėjo, kad „Twitter“ (dabartiniame „X“) platformoje, prisijungus prie draugiškos bendruomenės, dabar yra daug lengviau dalintis savo patirtimi ir prisijungti prie internetinių feministinių judėjimų tokių kaip #MeToo. Būtent tai parodo, kad socialinės medijos bei išmaniosios technologijos gali pagelbėti mokiniui:ei daugiau suprasti apie seksualinį priekabiavimą bei skleisti informaciją apie seksualinio priekabiavimo atvejus, taip vykdant tokio pobūdžio priekabiavimo prevenciją.

Apibendrinant surinktą informaciją iš tyrimo dalyvių, galima teigti, kad socialinėse medijose, įvairiose internetinėse platformose bei pasitelktose išmaniosiose technologijose slypi nemažai seksualinio priekabiavimo pavojų. Sparti technologinė pažanga XXI amžiuje suteikė terpę mokiniams:ėms seksualiai priekabiauti prie kitų mokinių (ir ne tik), taip pat atsirado dar viena terpė suaugusiems:ioms seksualiai išnaudoti ir mokyklinio amžiaus asmenis. Mokytojams:oms gali būti

sudėtinga kovoti prieš mokinių patiriamą seksualinį priekabiavimą internete, dėl to, kad tokio pobūdžio seksualinį priekabiavimą gali būti sudėtinga pastebėti, taip pat mokytojams:ms gali trūkti patirties ir informacijos apie tokio pobūdžio seksualinį priekabiavimą. Visgi privalu atsižvelgti ir į teigiamus technologinės pažangos aspektus: mokiniai:ės turi didesnę prieigą prie informacinių šaltinių apie seksualinį priekabiavimą, jie:os gali matyti kitų žmonių patirtis, dalintis savo istorijomis, jungtis prie įvairių judėjimų, taip bandant kovoti prieš seksualinį priekabiavimą sociume.

Bendruomenės vaidmuo seksualinio priekabiavimo akistatoje

„Manau, kad mūsų mokykloje tėvų įsitraukimas arba reakcija duoda tokį įsivaizdavimą, kad ne tėvai kreipiasi, o pinigai kreipiasi.“

Interviu metu informatai:ės nemažai diskutavo ir apie bendruomenės vaidmenį mokykloje sprendžiant arba susiduriant su seksualinio priekabiavimo problematika. Freire (1970) teigia, kad dialogas yra vienas kertinių aspektų sprendžiant mokykloje kylančias problemas (p. 88-89). Tai reiškia, kad, norint užkirsti kelią seksualiniam priekabiavimui, visa mokyklos bendruomenė turi veikti ir spręsti šią problemą kartu. Seksualinis priekabiavimas yra problema, kuri turėtų rūpėti visiems mokyklos bendruomenės nariams. Visgi, patirtys, kurios buvo atskleistos interviu metu, teigia, kad skirtingi:os mokytojai:os, skirtingai patiria bendruomeniškumo jausmą, kai reikia spręsti seksualinio priekabiavimo klausimus mokykloje. Šiame tyrime bendruomenė yra laikomi: mokiniai:ės, mokytojai:os, mokyklos specialistai:ės (psichologai:ės, socialiniai:ės darbuotojai:os ir pan.), mokyklos administracija bei mokinių tėvai ir globėjai. Aišku, bendruomenė gali būti suvokiama ir interpretuojama įvairiai, pavyzdžiui, kartais mokyklos bendruomenei yra priskiriama ir vietiniai verslai ar net šalies valdžia, bet mokytojai:os, diskutuojant apie mokyklos bendruomenę, susitelkė būtent į prieš tai minėtus bendruomenės narius. Tokią idėją perteikia ir mokytojas Vincas:

- *„Kaip ir su patyčiomis, mokykloje turi būti įtraukta visa bendruomenė. Kalbant apie bet kokią metodiką . . . turi būti įtraukta visa mokykla, pradedant mokyklomis, tėvais, ypač mokiniais, nu, visais. Tai va, su priekabiavimu tas pats“* (Vincas).

Nors mokytojo teiginio centre yra patyčios, mokytojas teigia, kad seksualinis priekabiavimas, patyčios ar bet kokia kita problema yra visos mokyklos bendruomenės dalis, todėl yra svarbu, kad visi bendruomenės nariai turėtų tą pačią poziciją, jog ta problema būtų eskaluojama sėkmingai:

- *„Nu, toks požiūris mūsų mokykloje, bent jau žodžiu prašom visų mokytojų, ir darbuotojų, ir visų, kas gali, jeigu tik pamatai, kad nors į tą pusę, iš karto stabdyti . . . tai labai veikia iš tikrųjų“* (Augustė);
- *„Mano mokykloje tikrai nėra jausmo, kad būsi vienas . . . Tai jauti vienybę šiuo klausimu, kas yra labai fainas jausmas, man atrodo, taip ir turėtų būti.“* (Vincas).

Galima suprasti, kad mokyklos strategija yra visiems bendruomenėms nariams skleisti tą pačią žinutę bandant sustabdyti seksualinio priekabiavimo atvejus mokykloje. Mokytojai:os supranta, kad vienam:ai bendruomenės nariui:ei gali būti sudėtinga vykdyti seksualinio priekabiavimo prevenciją mokykloje. Kai bendruomenės nariai:ės dirba kartu, yra ne tik lengviau dirbti, bet ir pagerėja mokytojo:s psichologinė savijauta, tai itin galima įžvelgti mokytojo Vinco atsakyme.

Visgi tam, kad mokyklos bendruomenė sėkmingai vykdytų seksualinio priekabiavimo prevenciją, kiekvienas:a bendruomenės narys:ė privalo tapti aktyviu:a dalyviu:e vykdant šio pobūdžio priekabiavimo prevenciją. Mokytojų patirtys šiuo klausimu buvo įvairios: vieni:os mokytojai:os jaučiasi užtikrinti:os savo bendruomenėje, nes šiose bendruomenės vyrauja pasitikėjimas, aiškos vertybės ir stipri pozicija prieš netinkamą elgesį; kitose mokytojų bendruomenėse mokytojai:os jaučiasi vieniši:os arba net bejėgiai:ės sprendžiant seksualinio priekabiavimo problematiką mokykloje. Todėl tyrime buvo nuspręsta kiekvieno:s bendruomenės nario:ės vaidmenį seksualinio priekabiavimo kontekste nagrinėti atskirai.

Mokytojas:a. Pirmiausia, tam, kad mokytojas:a, sėkmingai vykdytų seksualinio priekabiavimo prevenciją mokykloje, jis:i privalo pradėti nuo savęs. Gali būti įvairių priežasčių, kodėl mokytojai:os vengia įsitraukti į tokių problemų sprendimą, kvestionuoja savo poziciją bei atsakomybes:

- „*Dabar man reikia dirbti su pasekmėmis to, kad mamos leidžia savo vaikams turėti šias paskyras?*“ (Bena);
- „*Bet pamatęs kažkur (seksualinio priekabiavimo atvejį – aut. pastaba) ne savo, ale, budėjimo poste, pasižiūriu, pagalvoju, bet kažkokių priemonių nesiimu, nes nežinau, ar tai tikrai yra mano pareigų apraše numatyta.*“ (Joelis).

Galima suprasti, kad mokytojas:a kvestionuoja savo vaidmenį sprendžiant seksualinio priekabiavimo klausimus. Iš vienos pusės, jau nagrinėjame mokytojos Benos atsakyme, galime įžvelgti esminę mintį, kad ne mokytojai:os turėtų būti atsakingi už mokinių netinkamą elgesį seksualinio priekabiavimo kontekste, tokią pareigą sau turėtų prisiimti tėvai bei globėjai, iš kitos pusės, galime įžvelgti ir mokytojo Joelio atsakyme esminę mintį, kad kai kurie:ios mokytojai:os nesijaučia užtikrinti:os vykdant tokio pobūdžio prevenciją, kelia klausimą, ar jie:os tikrai yra atsakingi už tokių problemų sprendimą. Panašią problemą atskleidė ir mokytoja Julija, kuri kvestionavo kolegų neįsitraukimą vykdant seksualinio priekabiavimo prevenciją jos mokykloje:

- „*Tingėjimas dirbti ar nenorėjimas būti nepatogioje situacijoje yra sudėtinga mokytojams. Kalbėti apie seksualinį smurtą ir seksualinį priekabiavimą yra nepatogu, o tau dar reiks apie tai kalbėti, taip pat pripažinti, kad yra problema, o pripažinti, kad problema yra, yra sunku . . . Viena vertus, darbo krūvis daro savo, o mokytojai tikrai yra pervargę. Taip pat yra tas faktorius, kad tau reikės įjungti papildomai smegenis, o kadangi mes šnekame apie žmonių*

saugumą, tai tau reikės įjungti daug smegenų, o jei mes kalbame apie seksualinį priekabiavimą, tai tam, kad ties tuo gerai dirbtum, to prevencija, tau reikia nuolatos dirbti, dirbti su savimi netgi labai daug.“ (Julija).

Šiuo atsakymu mokytoja Julija atskleidžia net kelias esmines problemas, kodėl kai kurie:ios mokytojai:os aktyviai nedalyvauja seksualinio priekabiavimo prevencijos vykdyme. Pirmiausia yra pripažįstama, kad seksualinis priekabiavimas gali būti „nepatogia“ tema mokytojams:oms. Tyrimo metu paaiškėjo, kad kai kuriems:ioms mokytojams:oms nėra malonu šnekėti apie seksualinio priekabiavimo atvejus jų mokyklose. Kai kurie:ios mokytojai:os vengė tam tikro leksikono, rinkosi neįvardinti konkrečių kūno vietų ar seksualinio priekabiavimo veiksmų, vengė detaliau apibūdinti seksualinio priekabiavimo atvejus. Todėl galima generalizuoti, kad tokia tema, dėl savo pobūdžio ir jautrumo, kai kuriems:ioms mokytojams:oms kelia nemalonų jausmą, galintį atgrasyti nuo seksualinio priekabiavimo prevencijos vykdymo.

Taip pat yra svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, jog mokytoja pabrėžia, jog mokytojai:os yra pervargę:usios. Tai reiškia, kad seksualinio priekabiavimo problemų sprendimas mokytojams:oms gali tapti papildoma atsakomybe, kurią mokytojai:os gali pradėti ignoruoti, nes, tiesiog, neturi galimybių arba noro tam skirti papildomų pastangų. Seksualinio priekabiavimo prevencijos vykdymas yra nuolatinis darbas bei procesas, kurio metu mokytojas:a turi tobulėti ir įdėti nemažai pastangų. Atsižvelgiant į mokytojų pastebėjimus, norint užtikrinti saugią aplinką mokykloje seksualinio priekabiavimo klausimais, mokytojai:os turi pradėti nuo savęs ir atkakliai vykdyti seksualinio priekabiavimo prevenciją.

Mokiniai:ės. Dažna mokykla yra orientuota į mokinį:ę ir jo:s ugdymą bei gerovę. Mokiniai:ės yra aktyvūs:ios mokyklos bendruomenės dalyviai:ės, kurie:ios ne tik gali tapti nukentėjusiais:iosiomis nuo seksualinio priekabiavimo, bet ir tokio pobūdžio priekabiavimo įgalintojais:omis. Mokytojos Bena ir Monika atskleidžia, kad mokiniai:ės patys:čios dažnai įgalina seksualinį priekabiavimą mokykloje. Vienas iš esminių to motyvų yra nenoras gauti „skundiko:ės“ etiketę:

- *„Pas mane didžiausia blogybė klasėje yra būti skundiku. Man labai keista . . . pas mane klasėje buvimas ‚skundiku‘ yra didžiausia blogybė.*“ (Bena);
- *„Sprendžiant problemas, vaikai nenori pasisakyti, kad nebūtų vadinami skundikais, skambina net tėvai, prašo, kad neišduočiau, sako, kad nenori, kad jų vaikas būtų skundikas. Tai būna sunku išsiaiškinti viską.*“ (Monika).

Galima suprasti, kad mokiniai:ės jautriai reaguoja į galimą „skundiko:ės“ vaidmenį, kurį mokiniui:ei gali primesti kiti:os mokiniai:ės, taip tą mokinį:ę atstumiant nuo likusios klasės bendruomenės. Toks elgesys trukdo užtikrinti saugią mokyklos aplinką seksualinio priekabiavimo kontekste. Tai reiškia, kad mokiny:ė pamatęs:čiusi arba patyręs:usi seksualinio priekabiavimo atvejį mokykloje, nesikreips

į mokytoją, nes nenorės tapti „skundiku:e“. Toks mokinių elgesys atskleidžia jų vertybes bei įsitikinimus, kurie, nors ir apsaugo juos:as nuo nenorimos etiketės, bet leidžia įsitvirtinti seksualinio priekabiavimo kultūrai švietimo įstaigoje.

Taip pat problema atsiskleidžia tada, kai mokiniai:ės nesupranta arba nenori suprasti seksualinio priekabiavimo pasekmių bei problematikos:

- „*Vaikas, kuris dalijosi savo lytinių organų nuotraukomis su merginomis, kaip priekabiavimą, to neįvardintų, gal net labiau didžiavosi savimi.*“ (Monika);
- „*Jie įvardino taip, kad, čia nieko tokio čia mes nieko blogo nenorėjome.*“ (Augustė);
- „*Aprangos etiketo nesilaikymas, kartais, aišku, išprovokuoja tą tokią repliką . . . jos puikiai supranta ir kartais sako taip, kad šiandien atėjo tokios nuotaikos ir nori paprovokuoti. Nu, tiesiog va taip yra, yra tokių, kurios ateina provokuoti, tiesiog žiūri reakciją ir sako . . . faina buvo. Tai vat, yra ir tokių, kurioms tos replikos visai patinka, nes tai kelia jų savivertę.*“ (Smiltė).

Žvelgiant į surinktus duomenis, galima suprasti, kad mokiniai:ės patys:čios ne visada suvokia, kas yra seksualinis priekabiavimas bei kas už tokio pobūdžio priekabiavimo slypi. Tai parodo, kad mokiniai:ės ne visada geba įvardinti seksualinį priekabiavimą, o dažnai net negeba įvardinti visos situacijos rimtumo. Toks požiūris į seksualinį priekabiavimą mokykloje tarp mokinių trukdo likusiai bendruomenei vykdyti seksualinio priekabiavimo prevenciją, tai reiškia, kad jei tik mokinsys:ė matė arba patyrė priekabiavimą, yra galimybė, kad jis:i to gali ir neįvardinti tėvams arba mokytojui:ai, nes, tiesiog, nesuvokė, kad tai buvo seksualinis priekabiavimas. Mokytoja Smiltė taip pat atskleidė, kad, jos atveju, mokinės net džiaugiasi gavusios tokio pobūdžio dėmesio iš kitų mokinių, kas indikuoja, jog mokytojams:oms gali kilti problemų kontroliuojant seksualinį priekabiavimą ne tik dėl seksualinio priekabiavimo vykdytojų, bet ir mokinių, kurie:ios savo noru patiria tokį priekabiavimą. Toks elgesys suteikia visas galimybes plėsti seksualinio priekabiavimo kultūrai mokyklos aplinkoje.

Kolegos:ės. Pokalbių metu mokytojai:os šiek tiek aptarė ir tai, kokį vaidmenį užima kiti:os mokytojai:os sprendžiant seksualinio priekabiavimo problematiką mokykloje. Paaiškėjo, kad kiti:os mokytojai:os gali pagelbėti mokytojui:ai, kuris:i bando vykdyti seksualinio priekabiavimo prevenciją, tuo pačiu buvo atskleista, kad kiti:os mokytojai:os taip pat gali trukdyti arba net demotyvuoti mokytoją seksualinio priekabiavimo prevencijos taikymo kontekste:

- „*Tai nėra reglamentuota, tai daug kolegų sako neprisikabinėti prie mokinių, nereaguoti, ką jie daro, bus lengviau gyventi. pastebiu, kad kolegos dažnai, net rimtesnius atvejus pamatydami, tiesiog į tai nereaguoja . . . Man labai skaudu ir profesiskai mane labai liūdina, kai nėra kažkokio bendro sutarimo kaip apskritai reaguoti į bet kokį mokinių tarpusavio kontaktavimą . . . Be jokios abejonės taip ir man liūdina matyti savo didėjančią nejautrumą tam tikriems dalykams.*“ (Joelis);

- „*Tai tikriausiai jis jaučiasi, kad jam nemoka pakankamai už tai, kad jis dar su šitoms situacijoms dirbtų. Ten visi visada būdavo persidirbę, nes ten dirba dviem etatais ir panašiai, ir jie tiesiog mano, kad jeigu čia ne mano daržas, tai aš ir nelįsiu į tai.*“ (Auksė).

Galima teigti, kad mokytojas Joelis jaučiasi itin demotyvuotas ir sunkiai išgyvena kolegų:ių apatiją seksualinio priekabiavimo klausimais mokykloje. Toks mokytojo pasisakymas teigia, kad bendruomeniškumas yra itin svarbu mokykloje, ypač jeigu yra norima spręsti tokias jautrias problemas kaip seksualinis priekabiavimas. Taip pat galima įžvelgti, kad mokytojas suvokia, kad mokykla nėra tik apie dalykinį mokinių ugdymą, mokykla lygiai taip pat turi ugdyti ir visapusiškai informuotą bei empatišką asmenybę. Mokytoja Auksė taip pat pastebi apatiškumo tarp savo kolegų:ių mokytojų. Mokytojos Auksės atsakyme taip pat galima įžvelgti ir skyriaus pradžioje aptartų mokytojos Julijos idėjų apie tai, kad nūdienos Lietuvoje mokytojai:os gali jaustis pervargę:usios ir demotyvuoti atlikti pareigas, kurios nėra tiksliai aprašytos jų pareigybių apraše. Taip pat galima pastebėti, kad kai kurie:ios mokytojai:os į seksualinį priekabiavimą žvelgia kaip į itin asmenišką konceptą, už kurį jie:os yra neatsakingi, tai indikuoja, kad su seksualiniu priekabiavimu turėtų tvarkytis patys:čios mokiniai:ės arba jų tėvai.

Tyrimo metu užfiksuota atvejų, kai mokytojai:os jausdavo kolegų:ių palaikymą:

- „*Iš kolegų tai tikrai jaučiasi palaikymas. Aišku, jeigu tai tikrai, nes nu, kaip aš sakau, pirmiausia tai jai buvo iššūkis ateiti ir pasisakyti kolegoms. Tai čia ne kiekvienas tą gali daryti.*“ (Jurgita).

Mokytoja kalba apie tai, kad jos kolektyve tarp kitų mokytojų palaikymas jaučiasi, kalbant apie kitą mokytoją ir jos patirtį, mokytoja Jurgita įvardina ir tai, kad patirtas seksualinis priekabiavimas gali paveikti patį žmogų, ir nors gali turėti gerus santykius su savo kolektyvu, tai nereiškia, kad mokytojas:a atsiskleis dėl patirto seksualinio priekabiavimo. Galima teigti, kad palaikymas iš kitų mokytojų yra itin svarbus kai kuriems:ioms mokytojams:oms, toks elgesys gali prisidėti prie mokyklos bendruomeniškumo, taip pat gali suteikti pačiam:iai mokytojui:ai motyvacijos arba demotyvacijos sprendžiant seksualinio priekabiavimo problemas mokyklos ribose.

Mokyklos pagalbos specialistai:ės. Mokytojai:os taip pat nemažai kalbėjo ir apie mokyklos pagalbos specialistus:es. Dauguma informantų:čių tiki, kad esminę pagalbą mokiniams:ėms, kurie:ios patyrė seksualinį priekabiavimą, gali suteikti mokyklos psichologai:ės bei socialiniai:ės darbuotojai:os:

- „*Esant kokiam tokiam rimtam reikalui . . . kreipiuosi į socialines pedagoges.*“ (Joelis);
- „*Aš visuomet tokiais atvejais pirmiausia pasitarčiau su . . . mokykloje esančiais specialistais, nes gal čia tik ledkalnio viršūnė, aš nežinau, ar aš gerai viską darau, aš nežinau, kaip man reiktų reaguoti į tokius atvejus, nu tikrai nesijaučiu kompetentinga.*“ (Bena);
- „*Socialiniai pedagogai, taip pat irgi labai kryptingai dirba ir reaguoja į šiuos dalykus. Psichologą turi mokykla ne vieną ir jie iš tikrųjų, kaip aš sakau, girdi ir klauso, kas vyksta ir*

tikrai reaguoja. Atrodo, į tokius atvejus, kurie yra, atrodo, nieko nematai, nieko nevyksta, bet paskui sužinai, kad ten yra netgi su suicidiniais (savižudybės – aut. pastaba) atvejais iki kraštutinumų.“ (Jurgita);

- „*Gera tai, kad nors ir nėra administracinio užnugario, yra švietimo specialistai, kurie, bent jau mano mokykloje, yra labai geri ir išmanūs žmonės, jie taip pat yra žmonės, kurie yra su tuo labiau susidūrę, ir kurie tai išmano geriau.*“ (Julija);
- „*Jie žino žymiai daugiau negu mes, nes jie to mokosi ilgai ir turi patirties.*“ (Augustė).

Pirmiausia mokytojai:os atkreipia dėmesį į tai, jog mokyklos pagalbos specialistai:ės yra kompetentingesni:ės ir tokias situacijas, kaip seksualinis priekabiavimas, išmano geriau, žino kaip reaguoti, moka pastebėti atvejus net tada, kai mokytojai:os dar to neįtaria. Iš mokytojų atsakymų, galima teigti, kad mokytojai:os suvokia, kad seksualinis priekabiavimas yra kebli tema, apie kurią reikia specifinių žinių, todėl galima suprasti, kad mokytojai:os pagalbos ir suvokimo tikisi iš mokyklos pagalbos specialistų:čių.

Visgi paaiškėjo, kad ne visi:os informatai:ės yra patenkinti:os su savo mokyklos pagalbos specialistais:ėmis:

- „*Aš norėčiau didesnio įsitraukimo iš mokyklos specialistų. Analizės, dėl kokių priežasčių vaikas taip daro, kokie motyvai, kokie mąstymo procesai, kaip į tai reaguoti, ką daryti.*“ (Monika)
- „*Tai nereiškia, kad jis yra geras specialusis pedagogas, arba, kad juo galima pasitikėti.*“ (Auksė)

Galima suprasti, kad mokytoja Monika yra iškėlusį lūkesčių mokyklos specialistams:ėms, kurių šie:ios specialistai:ės, pagal mokytoją, neatitinka. Tuo tarpu mokytoja Auksė įžvelgia tai, jog mokyklos pagalbos specialistai:ės gali itin skirtis vieni:os nuo kitų. Mokytoja pabrėžia ir tai, kad užimama pozicija švietimo įstaigoje dar nereiškia, kad specialistas:ė gerai atlieka savo darbą.

Įžvelgiant į surinktus duomenis, galima suprasti, kad apklaustieji:usios mokytojai:os yra linkę:usios pasitikėti mokyklos pagalbos specialistais:ėmis. Mokytojai:os supranta, kad seksualinis priekabiavimas yra tokia problema, kurią mokyklos pagalbos specialistų komanda išmano geriau ir geba spręsti situaciją efektyviau. Taip pat tai atskleidžia, kad mokytojai:os yra iškėlę:usios aiškius lūkesčius dėl to, ką mokyklos pagalbos specialistai:ės turi išmanyti. Visgi svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad kai kurios mokytojos nėra linkusios pilnai pasitikėti šiais:iomis specialistais:ėmis, teigia, kad jiems:oms trūksta įsitraukimo į mokyklos bendruomenės veiklą arba net kompetencijų efektyviam darbo atlikimui.

Ugdymo vadovai:ės. Bet koks seksualinio priekabiavimo atvejis mokykloje dažnai pasiekia ir mokyklos administraciją. Nors mokyklos, kuriose dirba tyrime dalyvavę mokytojai:os turi įvairias administracines struktūras, pokalbių metu dažniausiai buvo minimi mokyklos ugdymo vadovai:ės bei

pavadootojai:os. Informantai:ės, kalbėdami apie administracijos darbuotojus, buvo labiau linkę:usios dalintis neigiamomis patirtimis.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad mokyklų vadovai:ės, dažnu atveju, vengia seksualinio priekabiavimo temos mokykloje bei šią temą bando užslopinti dėl įvairių priežasčių:

- „*Manau, kad mūsų mokykloje tėvų įsitraukimas arba reakcija, duoda tokį įsivaizdavimą, kad ne tėvai kreipiasi, o pinigai kreipiasi, tai yra klientas, mokus klientas ir čia reikia spręsti tą situaciją, nes pinigai gali pradingti.*“ (Monika);
- „*Ir tas ir tas (mokyklos statusas ir finansinė padėtis – aut. pastaba) penkiasdešimt ant penkiasdešimt, čia tikrai šitie klausimai visada eina kartu.*“ (Jurgita);
- „*Kai mano mokiniai kažkada turėjo pranešimą apie seksualinį priekabiavimą ir aš dariau apie tai aprašymą mokyklos tinklalapiui, seksualinio priekabiavimo terminas iš ten buvo išimtas, o tai padarė administracija, tikriausiai kenkė įvaizdžiui mokyklos. . . . O jei yra kažkoks gandas, tai jį yra bandoma užglaistyti, tai net nėra sakomi žodžiai, „seksualinis priekabiavimas“ mūsų mokykloje.*“ (Julija).

Žvelgiant į mokytojų atsakymus, galima išskirti kelis esminius veiksnius, dėl kurių mokyklų vadovai:ės gali vengti efektyviai spręsti seksualinio priekabiavimo klausimus mokykloje. Pirmiausia yra sprendžiami finansiniai klausimai. Privačioje mokyklose, tokioje kaip mokytojos Monikos, tėvai/globėjai:os gali būti sulyginami su pinigais, galima suprasti, kad mokyklos vadovai:ės yra linkę išlaikyti „mokius:es klientus:es“, todėl yra linkę:usios ignoruoti ir/ar nutylėti seksualinio priekabiavimo atvejus mokykloje. Mokytojos teigimu, tokios problemos dažniausiai yra sprendžiamos tik tada, kai jos yra adresuojamos iš tėvų pusės, tai vėlgi indikuoja labai svarbią idėją, kad mokyklos vadovybė gali prioretizuoti tėvų norus bei lūkesčius tam, kad išlaikytų jų sūnų arba dukrą mokykloje, už kurią tėvai moka pinigus. Panaši situacija gali kilti ir valstybinėse mokyklose. Apie tai šnekėjo mokytoja Jurgita, pasak kurios, mokykla taip pat nėra linkusi viešai aiškintis seksualinio priekabiavimo problemų, nes nenori prarasti mokinių krepšelių, kurie suteikia mokyklai tam tikrą finansavimą. Apie mokinio krepšelį minėjo ir mokytoja Bena:

- „*Lūžis įvyko kai pasikeitė mokėjimo tvarka, kai atsirado mokinių krepšelis, kai kurie tėvai tada nusprendė, kad daro paslaugą vesdami vaikus į tą mokyklą, nes jie, ale, pinigų uždirba mokyklai.*“ (Bena).

Mokinio krepšelis, nors ir skirtas ugdymo kokybės skatinimui, sukūrė terpę valstybinėse mokyklose, kur tiek tėvai, tiek mokiniai:ės gali naudotis paskirtu mokinio krepšeliu manipuliuojant mokyklos vadovybe. Mėdžius (2010) rašo, kad vienas iš esminių mokinio krepšelio minusų yra tai, kad mokyklos gali pradėti kurti mokiniui:ei palankias (nors ilgalaikėje perspektyvoje žalingas) sąlygas, jog mokiny:ė neišeitų iš ugdymo įstaigos ir „nepasiimtų“ su savimi mokinio krepšelio. Tiek mokiniai:ės, tiek jų tėvai turi daugiau galios mokyklos atžvilgiu ir mokyklos vadovybė, norėdama

išlaikyti mokinį:ę su jo:s mokinio krepšeliu, visais įmanomais būdais gali bandyti išvengti seksualinio priekabiavimo atvejų viešinimo, taip seksualinio priekabiavimo problemą slepiant, ignoruojant ir galop normalizuojant.

Be to, mokyklų vadovybėms gali būti svarbu ir viešas mokyklos įvaizdis, tam, kad mokykla pritrauktų daugiau mokinių. Tą labiausiai atsiskleidė mokytojų Jurgitos ir Julijos pasakojimai. Pasak jų, mokyklos vadovybė besirūpindama, kad mokykla turėtų teigiamą socialinį statusą ir suprasdama, kad seksualinio priekabiavimo atvejai mokykloje yra „nepatogūs“, gali imtis tam tikrų veiksmų norint tokius atvejus užslėpti, taip kuriant „tobulos“ ir patrauklios mokyklos įvaizdį. Žvelgiant į finansinius bei įvaizdžio aspektus mokykloje, galima suprasti, kad mokykla egzistuoja tam tikra galios dinamika, kai mokiniai:ės ir jų tėvai daro tiesioginę ir netiesioginę įtaką mokyklai, taip priverčiant mokyklos vadovybę imtis tokių sprendimų, dėl kurių mokykloje egzistuojantis seksualinis priekabiavimas yra slepiamas arba normalizuojamas.

Taip pat tyrimo dalyviai:ės savo atsakymais atskleidė, kad iš mokyklos administracijos patiria tam tikrą spaudimą, kai mokytojai:os bando spręsti arba aiškintis dėl seksualinio priekabiavimo atvejų mokyklose:

- „*Iš administracijos ir gavau girdėti, kad turėtume mažiau liesti tokias jautrias temas.*“ (Joelis);
- „*Vyresnio amžiaus mokytojus laiko tokia šiek tiek diskriminacine gaidėle. Tai kur jūs eisit? Ką jūs darysit? Vis tiek reikės dirbt.*“ (Jurgita).

Kadangi Joelio vienas iš mokomųjų dalykų yra dorinis ugdymas, jis vienaip ar kitaip turi galimybę į savo pamokų turinį įtraukti ir tokias temas kaip seksualinis priekabiavimas. Tačiau jam yra dažnai sufleruojama, kad tokios temos nėra pageidaujamos, kad mokytojas turėtų mažiau apie jas diskutuoti su mokiniais:ėmis. Mokytoja Jurgita atskleidžia, kad vyresnio amžiaus mokytojai:os mokykloje patiria amžizmą (diskriminaciją amžiaus pagrindu). Tai kyla po to, kai mokytojai:os kreipiasi į administraciją dėl seksualinio priekabiavimo atvejų mokykloje, o administracija yra linkusi labiau tą problemą nuslėpti arba normalizuoti.

Visgi mokytojas Orijus atskleidžia ir kitokią mokyklos vadovybės pusę:

- „*Na, mūsų administracijoje tai yra direktorė, kuri, kaip sakoma, ir sulipdė, ir lipdo, ir pataria mums . . . Jinai tokia, kaip sako, apjungia mus visus ir dar padeda labiau tokį bendrystės ryšį jausti.*“ (Orijus).

Mokytojas Orijus akcentuoja teigiamą patirtį ir bendrystės jausmą su mokyklos direktore, kuri, pagal mokytoją, yra vienas iš esminių žmonių mokykloje, kuris yra atsakingas už mokytojų komandos formavimą bei teigiamą savijautą. Toks direktorės elgesys mokytojui padeda spręsti ir mokykloje susijusias problemas su seksualinio priekabiavimu.

Žvelgiant į mokytojų patirtis su mokyklos vadovybe, galima teigti, kad kai kuriems:oms mokytojams:oms trūksta mokyklos administracijos palaikymo. Pagal aprašytus atvejus, labai aiškiai išryškėja mokyklos bendruomenėje esanti hierarchija. Mokinių tėvai kelia tiesioginę arba netiesioginę spaudimą mokyklos administracijai, kuri tą patį daro ir mokytojams:oms. Vietoj to, kad administracija spręstų seksualinio priekabiavimo klausimus tarp mokinių, dažnu atveju ji pasiduoda sukeltam spaudimui išlaikyti mokinio krepšelį mokykloje bei rūpinasi išoriniu mokyklos įvaizdžiu.

Mokinių tėvai bei globėjai:os. Kalbant apie seksualinį priekabiavimą mokykloje, mokytojai:os, neišvengiamai diskutavo ir apie savo patirtis su mokinių tėvais. Sprendžiant seksualinio priekabiavimo klausimus tarp mokinių, mokinių tėvai, dažniausiai, tampa neišvengiama to dalimi, nors tai ne visada pasireiškia tiesiogiai:

- „Galima pastebėti mokinių atnešamas nuostatas, idėjas, požiūrį, kurie tikrai nėra jų, kurie yra labiau tėvų.“ (Vincas);
- „Iš karto tu pažiūri į vaiką ir maždaug gali nuspėti, kokie yra tėvai. Taip yra, nes viskas pareina iš šeimos. Bet dirbam ir su tais tėvais, kurie . . . galbūt nežino, kas yra pagarba.“ (Augustė);
- „Matot, vaikai šiaip sau iš niekur neranda tokių dalykų . . . bet dažniausiai jie gauna info iš suaugusių arba mato modelį, kas ką daro, nu, ten dėdė, tėvas ar dar kažkas, ar patėvis...“ (Jurgita);
- „Tai yra aplinka, šeima, kurioje gyvena, ką jie mato santykiuose tarp savo tėvų.“ (Smiltė).

Mokytojai:os pastebi, kad daug nuostatų ir vertybių mokiniai:ės atsineša iš savo namų aplinkos. Tai reiškia, kad tai, kaip mokiniai:ės suvokia seksualinį priekabiavimą, yra dalis to, ką tėvai arba globėjai:os diegia savo vaikams namuose. Jei vaiko tėvai arba globėjai:os seksualinį priekabiavimą pateisina arba normalizuoja, yra galimybė, kad ir pats vaikas darys tą patį. Pagal mokytojus:as, vaikai mato tėvų arba globėjų elgesio modelius ir juos, vienaip ar kitaip, pritaiko savo gyvenimuose, todėl, kaip mokytoja Augustė ir minėjo, yra labai svarbu dirbti ne tik su mokiniais:ėmis, bet ir jų tėvais. Tai gali reikšti, kad norint išmokyti vaikus atpažinti seksualinį priekabiavimą, į šį mokymo procesą privalo įsitraukti ir vaiko tėvai arba globėjai:os.

Mokytojai:os taip pat aptarė sunkumus, kylančius dėl galimo tėvų/globėjų nenoro pripažinti vaikų netinkamą elgesį:

- „Tu gali būti mama, kuri nuostabų sūnų augina, ir sužinoti, kad tavo vaikas priekabiauja prie kitų, tai bet kuriuo atveju yra sudėtinga . . . Bijau tėvų užsipuolimo, vaiko nepagrįsto gynimo, kad jis ten nedaro, jis ne kaip kiti, jį pateisina“ (Monika);
- „Užaugo super mamyčių karta, kai vaikas yra absoliučiai visada teišus, kai vaiką reikia tik skatinti . . . jo nusižengimai yra nurašomi, nes jis dar tik vaikas, vaikiškai pasielgė.“ (Bena);
- „Dažnai būna ne mano vaikas, o kitas vaikas yra kaltas“. (Smiltė).

Tokios mokytojų įžvalgos parodo, kad seksualinis priekabiavimas yra sudėtinga tema ne tik mokiniams:ėms, mokytojams:oms, bet ir mokinių tėvams. Joks tėvas arba jokia mama nenori matyti savo sūnaus arba dukros priekabiautojo:s pozicijoje. Tai gali pasireikšti tėvų arba globėjų prieštaravimu mokytojui:ai arba net seksualinio priekabiavimo atvejo neigimu. Tėvai bei globėjai:os gali būti linkę kaltinti ir kitus:as mokinius:es, taip pat ir mokytojus:as.

Mokytojai:os taip pat pasidalino atvejais ir baimėmis, kai yra puolami:os tėvų bei globėjų:

- „Bet yra tikrai tėvų, su kuriais tu vienas su vienu negali kalbėtis, nes reikia, kad būtų kažkoks kitas žmogus. Nes kitaip tu būsi apkaltintas, nu tokiais visokiais dalykais, kurių tu nei sakei, nei darei, nei panašiai.“ (Augustė);
- „Tai teko bendrauti su vienu tėčiu . . . kaip aš plaunu smegenis, kaip palaikau pyderastus, liberastus, plaunu vaikams smegenis, nepriimu kitokių nuomonių, sakė, kad cenzūruoju visą veiklą, riboju mokinių nuomones, laisvę.“ (Joelis).

Mokytojos Augustės atveju galime pastebėti, kad mokytojai prisibijo tėvų bei globėjų, kurie:ios agresyviai reaguoja į kaltinimus jų vaikui. Tai vėlgi parodo, kad tėvai ir globėjai:os gali būti itin gynybiški:os, jeigu jų sūnus arba dukra yra kaltinamas:a seksualiniu priekabiavimu mokykloje. Be abejo, tai sukelia mokytojui:ai papildomų sunkumų bandant užkirsti kelią seksualinio priekabiavimo kultūrai mokykloje. Taip pat galima suprasti, kad tokiais atvejais mokytojams:oms gali būti itin svarbu turėti palaikymą mokyklos bendruomenėje. Juolab, kad tėvai bei globėjai:os gali įsikišti į mokomųjų dalykų turinį ir reikšti savo pretenzijas mokytojui:ai. Mokytojas Joelis užsipultas buvo po to, kai edukavo vaikus apie pagarbą mokyklos bendruomenėje. Ši tema taip pat buvo susijusi ir su seksualiniu priekabiavimu prie LGBTQ+ bendruomenės narių.

Apibendrinant mokytojų patirtis sprendžiant seksualinio priekabiavimo klausimus mokykloje su tėvais bei globėjais:omis, galima teigti, kad mokytojams:oms kyla iššūkių dėl tėvų bei globėjų tiesioginio arba netiesioginio spaudimo. Tėvai ir globėjai:os gali išreikšti nepasitenkinimą mokomuoju turiniu, kuris yra skirtas seksualinio priekabiavimo prevencijai, taip pat gali neigti seksualinio priekabiavimo įvykius, kuriuose nusikalto jų vaikai, tėvai bei globėjai:os gali apkaltinti patį:čią mokytoją arba kitus bendruomenės narius. Jeigu tėvai arba globėjai:os yra nepatenkinti:os vykdoma seksualinio priekabiavimo prevencija, jie:os taip pat gali savo sūnų arba dukrą išregistruoti iš mokyklos, kas reikštų, kad mokykla gali prarasti tam tikrą kiekį finansų, nes kiekvienas:a mokinsys:ė, vienaip arba kitaip, mokyklai suteikia tam tikrą finansinę paramą. Iš to galima suprasti, kad tėvai bei globėjai:os gali paveikti ne tik atskirą mokytoją, bet ir kitus bendruomenės narius, kas suteikia jiems:oms daug galios priešinant seksualinio priekabiavimo prevencijai mokykloje.

Marginalizuotos grupės ir seksualinis priekabiavimas

„Kaip jaustis mokykloje vaikinui gėjui jeigu jo tapatybę vartoja kaip keiksmazodį“

Mokiniai:ės su protine negalia. Marginalizuotos grupės mokyklose gali dažnai patirti vienokio ar kitokio pobūdžio seksualinį priekabiavimą. Pokalbių metu mokytojai:os užsiminė apie specialiųjų ugdymo poreikių (toliau – SUP) mokinių patirtis ir kaip jos yra susijusios su seksualiniu priekabiavimu:

- *„Iš mokinių pusės yra patyčios, kur kiti mokiniai vieną septintoką vadina gėjumi, jis yra pagal individualizuotą programą, tai problema iš tiesų yra, tas vaikas, nesu tikra kiek suvokia, nes jis tikrai riboto intelekto yra. Kiti vaikai jį mato kaip lengvai pažeidžiamą ir prie jo kimba, sako jam sakyti įvairius dalykus seksualinio pobūdžio, ten, liepia kažkam pasakyti, kad nori pasilaižyti su tavimi ir panašiai.“ (Bena)*
- *“Tai yra viena mokinė, ji turi tam tikrų sutrikimų, ji negeba skirti, ką reikėtų viešumoje daryti, o ką kažkur kitur, kituose kontekstuose, tai čia tiesiog prisiziūri iš socialinių tinklų, kažkokių dalykų ir paskui juos kartoja mokykloje. Tai ir tada jinai ir prieina prie mokinių ir ten prašo pasilaižyti ir ten parsiverčia kitą mokinį, bando jam kažką ten padaryti . . . vartoja angliškų žodžius apie ten tuos visus intymius dalykus, kurių pati prasmės nesupranta, bet jinai juos vartoja. Ir lytinių organų pavadinimai būdavo įvairiausi. Jinai turėjo kažkokią draugę, kuri ten tuos dalykus, jai ten įpiršo, tai vat ir mes paskui pranešėm tėvams apie visą šitą dalyką . . . Matomai čia jos tyčinis toks poelgis, mato, kad tas vaikas yra pažeidžiamas ir iš jo galima pasityčioti ir jinai naudojasi tuo.” (Orijus)*

Mokytojos Benos istorija yra apie tai, kai mokinys, dėl neįvardintų priežasčių, yra vadinamas gėjumi, taip pat kiti:os mokiniai:ės supranta, kad SUP mokinys turi tam tikrą protinę negalią ir tuo naudojasi. Šioje vietoje taip pat galime išvelgti ir sąveikiškumo problemą, kur mokinys patiria patyčias bei seksualinį priekabiavimą seksualinės orientacijos pagrindu ir dėl savo negalios Mokytojo Orijaus istorijoje susipažįstame su mokine, kuri taip pat turi tam tikrą protinę negalią. Mokinė mato tam tikrus seksualinio priekabiavimo elgesio modelius internete ir juos perkelia į savo mokyklos erdvę. Mokytojas pabrėžia, kad mokinė tai daro nesąmoningai, ji nesuvokia, ką ir kodėl daro. Taip pat mokinė yra išnaudojama kitos mokinės, kuri supranta, kad mokinė su protine negalia yra pažeidžiama, kas atveria tam tikrą seksualinio priekabiavimo terpę mokykloje.

Abi istorijos atskleidžia mokinių su protine negalia išnaudojimą bei pažeidžiamumą mokyklos aplinkoje. Kiti:os mokiniai:ės, matant ir suprantant klasioko:ės sutrikimą, tuo naudojasi. Mokiniai:ės seksualiai priekabiauja prie kitų mokinių per mokinį:ę su sutrikimu. Taip gali susidaryti idėja, kad mokinys:ė su protine negalia sąmoningai priekabiauja prie kitų mokinių. Mokiniai:ės su negalia mokykloje dažnai kenčia nuo įvairių patyčių (Jones et al, 2012). Mokiniai:ės su sutrikimais dažnai tampa klasės nepopuliariausiais:iosiomis, dažnai yra atstumiami:os bei neturi daug draugų (Monchy

et al., 2004), todėl galima suprasti, kad šie:ios mokiniai:ės gali būti manipuluojami klasės draugų:ių taip, kaip matome ir papasakotose situacijose. Tai rodo, kad mokytojams:oms yra itin svarbu pažinti klasės dinamiką ir įvertinti mokinių su negalia socialinę padėtį bei pažeidžiamumą klasės kontekste seksualinio priekabiavimo klausimais.

LGBTQ+ bendruomenės mokiniai:ės. Lygiai taip, kaip ir SUP mokiniai, LGBTQ+ bendruomenei priklausantys:čios mokiniai:ės gali būti pažeidžiami:os ir patirti seksualinį priekabiavimą mokyklos ir ne tik aplinkoje:

- *“Kai prasivažiuoja gėjum ar lesbiete, tai aš visą laiką sakau, o tai, kas yra blogai būti tokiu žmogumi, pasakykit nors vieną blogą dalyką.”* (Orijus);
- *„Yra tikrai mokinių, kurie turi homofobinių nuostatų, transfobinių nuostatų gal netgi labiau. Tai pasireiškia kaip komentarai, replikos . . . na, jie sako, kad jie čia ant bajerio vadina vieni kitus gėjais.“* (Vincas).

Iš mokytojų pasakymų galime suprasti, kad kai kuriose mokyklose seksualinio priekabiavimo problema tampa prasivardžiavimas „gėjumi“. Mokytojai Orijus ir Vincas suvokia, kad toks prasivardžiavimas nėra gerai nei LGBTQ+ bendruomenei, nei stabdant seksualinio priekabiavimo kultūrą mokykloje. Mitchell et al. (2014) atliktas tyrimas parodo, kad mokiniai:ės priklausantys:čios LGBTQ+ bendruomenei, seksualinį priekabiavimą patiria kur kas dažniau nei heteroseksualūs asmenys. Hill ir Kearn (2011) atliktame tyrime galima pastebėti, kad tokio tipo prasivardžiavimai yra ganėtinai dažni, o žodį „gėjus“ naudojamas kaip keiksmažodis sumenkina homoseksualaus vyro garbę. Gerai yra tai, kad mokytojai reaguoja į tokius pasakymus ir bando mokiniams:ėms paaiškinti, kodėl tokie žodžiai neturėtų būti vartojami norint įžeisti kitą asmenį:

- *„Aš taip ir sakau, kad jūs gimėt tokie, kokie esate ir nieko pakeisti negalite. Kitas žmogus gimė netradicinės orientacijos, tai ir ką jam padaryti?“* (Orijus);
- *„Na, kaip jie sako, kad jie čia ant bajerio vadina vieni kitus gėjais, mes tada aiškinamės kaip jaustis mokykloje vaikinui gėjui jeigu jo tapatybę vartoja kaip keiksmažodį . . . Nes aš ir klausiau, sakau čia įžeidimas ar pagyrimas? Koks turinys slypi po tuo? Nu, ir žvengia tada . . . jiems sunku yra nevertoti žodžio ‚pydaras‘, natūraliai jiems eina iš burnos . . . net tie, kurie neturi tų nuostatų, vis tiek naudoja kaip vieną iš keiksmažodžių.“* (Vincas).

Iš atsakymų galima suprasti, kad mokytojai aktyviai gina LGBTQ+ bendruomenės teises ir garbę, o svarbiausia yra tai, kad parodo rūpestį mokykloje esantiems:čioms LGBTQ+ bendruomenės nariams:ėms. Mokytojai bando perteikti idėją, kad asmuo negali pasirinkti savo seksualinės orientacijos ir asmuo neturėtų būti kaltinamas dėl to arba patirti patyčias. Mokytojas Vincas išvelgia tai, kad pravardžiavimas „gėjumi“ arba „pydaru“ mokiniams:ėms yra toks „natūralus“, kad mokiniai:ės ne visuomet net suvokia, ką jie:os sako ir kokią atoveiksmį toks pasakymas gali turėti.

Mokytojai:os akcentavo, jog nūdienos pasaulis yra vis tolerantiškesnis LGBTQ+ bendruomenei, o tokį požiūrį geriausiai atspindi patys mokiniai:

- „*Mano vienas mokinyš, galimai gėjus, lakuodavosi nagus, jis šiek tiek kitoks manieromis, bet jis buvo labai mėgiamas ir gerbiamas klasėje, manau, kad viskas priklauso nuo asmenybės priklauso, jei esi fainas žmogus ir tu turi savo draugų ratą, tu netampai atstumtuaju.*“ (Bena);
- „*Pastebiu labai daug palaikymo, priėmimo, paramos dabar tarp mokinių.*“ (Vincas).

Mokytojų Benos ir Vinco patirtys sufleruoja, jog mokiniai:ės yra vis tolerantiškesni:ės LGBTQ+ bendruomenės atžvilgiu. Pagarbos ir tolerancijos užtikrinimas mokykloje gali būti pamatu vykdant seksualinio priekabiavimo prevenciją. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad tolerantiški LGBTQ+ bendruomenės atžvilgiu turi būti ne tik mokiniai:ės, bet ir likusiai mokyklos bendruomenei:

- „*Tai čia mokytojo darbas gal yra toks unikalus, kad ne tik su vaikais turi, kaip sakoma, didinti, bet ir su tėvais, o tėvai tai yra dar platesnis kontekstas, kuris yra dar to didesnio sovietinio mentaliteto.*“ (Orijus);
- „*Vienas mokytojas iš viso negalėjo priimti galimybės apie tai, kad su mokiniiais bus kalbama apie neheteroseksualius mokinius, čia buvo jo riba.*“ (Vincas);
- „*Daugiau, galbūt, mokytojams buvo šokas negu vaikams. Buvo keli mokytojai, kuriems buvo labai nepriimtina, aš dabar vis tiek vadinsiu (buvęs mergaitės vardas) ir viskas, bet paskui persilaužė. O vaikai, bent jau klasiokai, tikrai labai normaliai reagavo.*“ (Augustė).

Mokytojai:os akcentuoja, kad ne vaikams, o suaugusiems:ioms, galimai ir dėl (po)sovietinio mentaliteto, gali būti sudėtingiau priimti ir toleruoti LGBTQ+ bendruomenės narius:es mokykloje.

Seksizmas mokykloje. Mokytojų teigimu, viena iš esminių priežasčių, kodėl mokyklose egzistuoja seksualinio priekabiavimo kultūra, yra seksizmo problematika:

- „*Kadangi mokau dorinį ugdymą, pats dažnai girdžiu, kad moters vieta ten, vyro funkcijos tokios ir tokios, tai tikrai yra stereotipiniai įsivaizdavimai, ką turi daryti viena ar kita lytis.*“ (Joelis);
- „*Man atrodo, čia tiesiog tas, mačizmo‘ trendas vis populiarėjantis . . . subkultūra yra, kur vaikinai rodo savo stereotipinį vyriškumą, nerodo emocijų, jas sunkiau reiškia, sunkiau santykius mezga, tada tai ir virsta į neapykantą merginos, vartotojišką požiūrį . . . vaikinai nesugeba užmegzti romantinių santykių, tada randa kitas vaikinių grupes ir tada formuojasi toks burbulas merginų nekenčiančių jaunų vaikinių klubas . . . Ji yra objektas mano pasitenkinimo, o aš stiprus, aš galiu pasiimti ir jį naudoti. Tai taip, tai viskas prasideda nuo lyčių stereotipų, nuo pat darželio laikų.*“ (Vincas);
- „*Tai tas yra, kad yra tie stereotipai duoda tokį dalyką keistą, kad, sakykim, yra visos blondinės kvailos, moteriai yra tik tai virtuvė ir vaikai. Tai nuo to ir prasideda, kad tarsi vaikinai šiuo*

atveju jaučia tokią tarsi galią manipuluoti žodžiais ir kažkokiu būdu, nu tą tokį dalyką pliaukštelėjimą ir panašiai normalizuoja, sako tu gi blondinė, nu ir kas čia tokio?“ (Smiltė).

Seksizmas dažniau vyksta prieš mergaites, tuo tarpu priekabiauja dažniausiai berniukai. Seksizmas dažniausiai pasireiškia tuo, kad merginos turi užimti tam tikrą vaidmenį visuomenėje, Toks įsivaizduojamas merginų vaidmuo gali validuoti vaikinų viršenybė, kurios pasekmėje vaikinai priekabiauja prie merginų. Minima ir „mačizmo“ kultūra berniukų tarpe, implikuojanti berniukų tikrą įsivaizdavimą dėl savo vaidmens visuomenėje. Toks įsivaizdavimas pasireiškia sunkumais romantinių užmezgant santykius. Dėl to dažniausiai yra kaltinamos merginos, ko pasekoje berniukai jas objektyvizuoja, o save garbina. Leaper ir Brown (2008) tyrime yra atskleista, kad seksualinis priekabiavimas prie merginų gali būti traktuojamas kaip universali problema. Merginos yra įvairiai vadinamos, pabrėžiant jų lytį, taip pat merginos gauna daug nenorimo dėmesio iš vaikinų, kuris ir pasireiškia seksualiniu priekabiavimu. Mokytojų patirtys ir mokslininkų:ių tyrimai parodo, kad merginos dažniau kenčia dėl seksizmo, kuris, galiausiai, virsta ir seksualiniu priekabiavimu.

Mokytojas Joelis taip pat įžvelgė ir tai, kad seksizmo fasilitatoriumi mokykloje gali būti ir mokinių vadovėliai:

- *„Kai mokiau dorinio ugdymo antri metai ir buvo pamoka iš senesnių vadovėlių, ten buvo grynai, kad reikėjo atskirti mergaičių ir berniukų skirtumus, aš nežinau, gal klystu, bet mano manymu, įvairūs lyčių vaidmenys yra tiesiog sukonstruotas visuomenės įsivaizdavimas.“* (Joelis).

Mokytojas Joelis atskleidžia labai rimtą problemą. Suprantant, kad seksualinis priekabiavimas gali vykti per seksizmo atvejus, yra būtina mokinius:es šviesti mokant apie seksizmo atpažinimą bei prevenciją. Problema iškyla tada, kai mokomoji medžiaga pasižymi seksistinėmis idėjomis. Tokiu atveju yra itin svarbu mokytojui:ai atpažinti seksistines užuomazgas ir keisti siūlomą ugdymo turinį. Vadovėlis yra vienas iš daug šaltinių, kuris veikia mokinių mąstyseną, todėl yra labai svarbu žvelgiant į turinį atsižvelgti ir į galimus lyčių stereotipus (Martinkutė-Vorobej et al., 2019). Tai parodo, kad mokytojas:a turi atsižvelgti ne tik į mokinių veiksmus, kad jie nepasižymėtų seksistinėmis idėjomis, bet ir į medžiagą mokymosi procese, jog ji atitiktų lyčiai jautrios kalbos standartus bei idėjas.

Šie atsakymai parodo, kad norint mažinti seksualinio priekabiavimo atvejų mokykloje, tolerancija ir pagarba yra du itin svarbūs komponentai. Pats seksualinis priekabiavimas gali vykti neakivaizdžiai, naudojantis kitu asmeniu arba net per mokomąją medžiagą. Taip pat seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti ir per įvairiausias frazes, apie kurias kai kurie:ios net nepagalvotų kaip įžeidžias. Nuo seksualinio priekabiavimo nėra apsaugota jokia socialinė grupė, visgi privalu atkreipti dėmesį į faktą, kad marginalizuotos grupės, dėl įvairių priežasčių, seksualinį priekabiavimą gali patirti šiek tiek kitaip nei didžioji dalis žmonių.

Seksualinio priekabiavimo prevencija mokykloje

„Nepagalvojau, kad čia tas pašvilpimas kažkaip gali kažkokią neigiamą reakciją sukelti“

Ryšys. Seksualinis priekabiavimas gali neigiamai paveikti mokinio:ės patirtį mokykloje, taip pat mokinio:ės atsakas į seksualinį priekabiavimą irgi gali turėti skirtingas formas: mokiniai:ės gali praleidinėti pamokas, keisti mokyklas, atsisakyti popamokinių veiklų ir pan. (Hill & Kears, 2011). Atsižvelgiant į šiuos neigiamus padarinius, yra būtina užkirsti kelią seksualiniam priekabiavimui mokykloje. Mokytojai:os pasidalino įvairiais būdais kaip jie:os vykdo seksualinio priekabiavimo prevenciją savo mokykloje, taip pat pasidalino ir būdais, kaip seksualinio priekabiavimo prevencija galėtų būti vykdoma efektyviau. Pokalbių metu išryškėjo skirtingos mokytojų nuomonės ir taktikos, visgi, vienas ryškiausių prevencijos modelių, apie kurį mokytojai:os dalinosi daugiausiai, buvo ryšio užmezgimas:

- *„Jeigu tu neturi ryšio su mokiniais, tai ką tu ten toje mokykloje veiki? . . . Jeigu jie jaučia, kad jie gali paklausti ir pasisakyti, ir nebus ten apšaukti, ir su jais palaikyti normalius santykius, tai didžiausia prevencija.“* (Augustė);
- *„Šiūlaikinis mokytojas turi jau lįsti giliau į tą gyvenimą, supratimą, pasižiūrėti, kaip mokinys mato tą gyvenimą iš tos perspektyvos. Jei mokinys ateina ir yra apšaukiamas, nes atėjo pasiklausti ar ten pasisakyti, tai nemanau, kad mokytojas gerą darbą daro.“* (Orius);
- *„Tikriausiai, yra santykio kūrimas ir jei mokinys jaučiasi gerai kalbant su mokytoju, jaučiasi, kad gali į jį kreiptis patyręs kažkokį įvykį internete, tai jau būtų labai daug.“* (Vincas);
- *„Tam, kad spręstum bet kokias problemas klasėje, ne tik seksualinio pobūdžio, tu privalai pažinti mokinį, tai yra pedagogo pareiga.“* (Bena).

Mokėjimas užmegzti gerus ryšius su mokiniais:ėmis, yra būtinybė norint tapti pedagogu:ė. Mokytojas:a mokinį:ę turi suprasti, užjausti ir sukurti tam tikrą santykį, kuris padėtų mokytojams:oms vykdančioms seksualinio priekabiavimo prevenciją mokykloje. Mokiniai:ės, patyrę:usios seksualinį priekabiavimą, gali kreiptis į mokytoją tada, kai su mokytoju:a yra jaučiamas tam tikras ryšys bei pasitikėjimas. Kitu atveju, patirtas seksualinio priekabiavimo atvejis gali būti neatskleistas. Gillespie (2005) teigia, kad mokytojo:s ir mokinio:ės ryšys yra būtinas ne tik tam, kad mokinio:ės pasiektų gerus akademinis rezultatus, bet ir tam, kad mokinys:ė gebėtų efektyviai socializuotis. Tai reiškia, kad mokinys:ė turi išmokyti kalbėtis apie seksualinį priekabiavimą

Mokytoja Smiltė kalba ne tik apie ryšio svarbą su seksualinį priekabiavimą patyrusiu:ia mokiniu:a, bet ir apie tai, jog svarbu turėti ryšį ir su priekabiatoju:a:

- *„Mes susikuriame tokią atmosferą, kad būtų jauku . . . aš visą laiką sakau, kad tai yra mūsų konfidencialus pokalbis . . . tu kažkaip užsitarnauji tokį pasitikėjimą, tai paskui jie būna labai atviri. Pokalbio metu išsiaiškiname, kur tos ribos, klausiu jų, kur jų riba, kaip jiems atrodo,*

kokia ten riba galėtų būti. Jie tada sako 'Nepagalvoju, kad čia tas pašvilpimas kažkaip gali kažkokią neigiamą reakciją sukelt'.“ (Smiltė).

Mokytojos Smiltės įvardinta patirtis parodo tai, kad mokiniai:ės ne visuomet supranta, kas yra seksualinis priekabiavimas, kad jie ne visada suvokia, kad seksualiai priekabiavo prie kitų mokinių, mokytoja akcentuoja, kad sukūrus saugią aplinką, mokytoja sugeba mokiniams perteikti mintį apie seksualinį priekabiavimą, juos ugdo taip, kad jie pilnai suprastų savo klaidą. Gillespie (2005) teigia, kad mokytojo:s ir mokinio:ės ryšys gali teigiamai transformuoti ugdytinio:ės mokyklinę patirtį ir tam tikrų konceptų suvokimą. Tai reiškia, kad mokytojai:os gali ne tik padėti mokiniams:ėms, kurie:ios patiria seksualinį priekabiavimą, bet edukuoti ir tuos:as mokinius:es, kurie:ios seksualiai priekabiavo prie kitų mokinių, taip siekti, jog priekabiautojai:os suprastų savo klaidą ir daugiau seksualiai nepriekabiautų.

Amžius. Pokalbių metu taip pat buvo atskleista, kad, pasak mokytojų, amžius yra labai svarbus aspektas ne tik užmezgant ryšį su mokiniais:ėmis, bet ir vykdant seksualinio priekabiavimo prevenciją:

- „*Pripažinkim mokytojų dauguma yra vyresnio amžiaus ir šiais laikais mokiniai nelabai išvis eina į dialogą su tokiais žmonėmis, aplinkiniais ir išvis mano, kad jie bus pasmerkti, kad bus ne suprasti tai.*“ (Orijus);
- „*Tuo labiau jinai (biologijos mokytoja – aut. pastaba) yra tikrai jauna. Jai dvidešimt keli metai, tai jinai visą informaciją (apie seksualinį priekabiavimą – aut. pastaba) gali pateikti tikrai, nu, kaip aš sakau, šiuolaikiškai.*“ (Jurgita);
- „*Jos ateina grynai taip, kaip pagalba. Čia bendravimui, išsiaiškinimui visokių problemų . . . gal dvidešimt vienai, o kitai kokia dvidešimt vienerių, jos tokios jaunos, tai su jom žymiai lengviau gimnazistams ir rasti tą bendrą kalbą.*“ (Augustė).

Mokytoja Augustė kalba apie savanores, kurios atvyksta į mokytojos gimnaziją kelioms valandoms kasdien, kur sprendžia tam tikras problemas, su kuriomis susiduria mokyklos mokiniai:ės. Mokytojai:os buvimą jaunu:a mato kaip tam tikrą pranašumą sprendžiant seksualinio priekabiavimo klausimus mokykloje. Mokytojų nuomone, mokiniams:ėms yra lengviau sukurti ryšį su jaunesniais:ėmis specialistais:ėmis, o štai vyresnio amžiaus mokytojams:oms gali kilti daugiau problemų suprantant mokinius:es. Mokiny:ė, jei neturės gero ryšio su mokytoju:a, nebūtinai kreipsis į jį:ą pagalbos patyrus seksualinį priekabiavimą mokykloje. Informantų teigimu, jaunesniems:ėms mokytojams:oms lengviau užmegzti ryšį su mokiniais:ėmis.

Lytiškumo ugdymas. Lytiškumo ugdymas, kai kurių mokytojų nuomone, yra tampriai susijęs su seksualinio priekabiavimo tarp mokinių prevencija mokykloje:

- „*Lytinis švietimas, jis turėtų, manau, padėti išspręsti šią problemą.*“ (Orijus);

- „Manau, jeigu turėčiau tokią galią, įvesčiau privalomą lytiškumo ugdymo pamoką nuo pirmos klasės, aišku, tam reikėtų specialistų parengimo, profesionalų.“ (Joelis);
- „Pirmiausia reikėtų pažvelgti rimtai į lytiškumo ugdymą ir kelti lūkesčius lytiškumo ugdymui mokykloje. Lytiškumo ugdymas, iš principo, neegzistuoja, na, ir to rezultate, mes turime tą patį.“ (Vincas);
- „Valstybė turėtų prisidėti prie lytiškumo ugdymo įgyvendinimo ir prieinamumo vaikui.“ (Julija).

Vienas iš aspektų, ties kuriuo pasireiškia lytiškumo ugdymas, yra požiūrio ir vertybių formavimas kalbant apie asmens lytiškumą bei orumą (Norvila, 2023). Tai reiškia, kad lytiškumo ugdymas gali tiesiogiai prisidėti prie seksualinio priekabiavimo kultūros slopinimo. Mokytojai:os suvokia, kad seksualinis priekabiavimas yra rimta problema, kurią galime pastebėti tiek mokykloje, tiek pačioje visuomenėje, todėl tikima, kad lytiškumo ugdymas gali suteikti reikiamus įrankius šios problemos sprendimui. Svarbu tai, kad lytiškumo ugdymas turėtų būti mokomas nuo ankstyvesnio amžiaus, apie tai užsiminė mokytojas Joelis ir kiti mokytojai:

- „Tam reikia labai daug darbo, mes nuo mažens turime su vaikais apie tai kalbėti, pritaikyti medžiagą jiems taip, kad bent pasąmoningai jie girdėtų apie tai informaciją, kaip nusibrėžti ribas, kaip nepažeisti ribų kito asmens.“ (Julija);
- „Nežinau, man atrodo, prasideda tai tikriausiai dar pradinėse klasėse, nes vaikai neturi suvokimo, kas yra priimtina ir kas ne. Jie tiesiog bando viską ir bando ribas.“ (Auksė).

Kadangi seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti ir ankstyvame vaiko amžiuje, jau tada yra svarbu imtis prevencinių veiksmų. Aišku, skirtingam mokinių amžiui reikia pritaikyti medžiagą skirtingai. Amalia et al. (2024) teigimu, ankstyvas lytiškumo ugdymas gali padėti vaikui išvengti seksualinio priekabiavimo savo šeimoje, kaimynystėje ir mokykloje, vaikas geriau supranta, kas yra seksualinis priekabiavimas, taip sugeba jį identifikuoti net tokiose situacijose, kuriose gali įvykti seksualinio priekabiavimo atvejais. Tai parodo, kad ankstyvasis lytiškumo ugdymas gali padėti mokiniui:ei išvengti galimų seksualinio priekabiavimo atvejų ateityje.

Seksualinio priekabiavimo prevencijos integracija į pamokas. Kai kurie:ios mokytojai:os, vietoj lytiškumo ugdymo įvedimo į bendrąsias programas, kalbėjo apie seksualinio priekabiavimo prevencijos integraciją įvairių dalykų pamokose:

- „Kazkurioj programoje turėtų būti atskiras skyrius tam skirtas.“ (Jurgita);
- „Galima tai įtraukti į mokomo dalyko aprašą, tos sąvokos būtų, kad ir tie patys gamtos mokslai, kalbant apie žmogaus kūną ir pokyčius.“ (Monika);
- „Aš manau, kad galėtų būti daugiau . . . jeigu kiekvienas mokytojas per savo pamoką skirtų, nebūtinai per pamoką, bent į mėnesį kartą, tai tikrai būtų geriau.“ (Smiltė);

- „*Išvis geografija yra toks universalus dalykas. Vis tiek ten demografiniai procesai, moterų ir vyrų padėtis, lytiškumas, tai mes ir įtraukiam.*“ (Orijus).

Mokytojai:os tiki, kad seksualinio priekabiavimo problema gali būti sprendžiama nebūtinai tik atskirose, tam skirtose pamokose, bet ir integruotas į mokomuosius dalykus. Mokytojai:os mano, kad seksualinio priekabiavimo problema gali būti sprendžiama viename dalyke arba net keliuose. Žvelgiant į gautus atsakymus, panašu, kad dalis mokytojų supranta, kad jų dalyke, vienaip arba kitaip, seksualinio priekabiavimo klausimas yra arba gali būti nagrinėjamas. Tai parodo, kad seksualinio priekabiavimo tema yra itin plati ir gali būti nagrinėjama per skirtingus aspektus.

Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa (toliau – GĮUP) taip pat buvo įvardinta kaip vienas būdų vykdant seksualinio priekabiavimo prevenciją mokykloje. Pati programa yra skirta mokiniams:ėm įgyti gyvenimiškų žinių įskaitant ir lytiškumo ugdymą. Pačioje programoje kalbama apie pagarbą, ribų laikymąsi, seksualinį smurtą, prievartą bei išnaudojimą (Nacionalinė švietimo agentūra, n. d.). Mokytojų nuomonės ir patirtys su šia tema išsiskyrė, vieni:os mokytojai:os teigė, kad GĮUP pakankamai aiškinasi seksualinio priekabiavimo klausimus, kiti teigė atvirkščiai:

- „*Visko ten pakanka, kas per daug, tas nesveika. Jie gauną tą informaciją du kartus, vyresnėse klasėse gauna ir tarp penktos-aštuntos tikrai gauna.*“ (Jurgita);
- „*Kaip žinau, nors ir egzistuoja gyvenimo įgūdžių pamoka, bet ji tikrai neatliepia mokiniams aktualių poreikių dėl konservatyviai nusiteikusių tėvų pažiūrų.*“ (Joelis);
- „*Šito dalyko mokiau pernai, šiemet jau nemokau, žinau, kad jame tikrai kalbame apie priekabiavimą seksualinio pobūdžio . . . aš šnekėjau tikrai daugiau nei buvo rekomenduota, nemanau, kad ten buvo tema pakankamai išplėtota.*“ (Julija).

Žvelgiant į GĮUP sudėtį ir išreikštas išvalgas, galima suprasti, kad mokytojai:os neturi vienos nuomonės. Mokytoja Julija ir mokytojas Joelis pačią programą net kritikuoja sakydami, kad programa neatliepia realybės, o pačiam seksualiniam priekabiavimui yra skiriama per mažai. Suprantant, kad seksualinio priekabiavimo konceptas yra itin platus bei gali būti nagrinėjamas iš skirtingų perspektyvų. Taip pat iškeliamas klausimą ir apie seksualinio priekabiavimo prevencijos ugdymą:

- „*Man kyla klausimas ar visi mokytojai, kurie moko šio kurso, yra pasirengę kalbėti apie seksualinį priekabiavimą, ar jiems užtenka žinių apie tai.*“ (Julija).

Mokytoja Julija kvestionuoja mokytojų gebėjimus kalbėti ir ugdyti mokinius:es seksualinio priekabiavimo tema. Tam, kad mokytojas:a efektyviai ugdytų mokinių suvokimą apie seksualinį priekabiavimą, jis:i privalo gerai išmanyti pačią problematiką, taip pat turi suprasti, kad ne visi mokytojai:os bei mokiniai:ės, dėl įvairių priežasčių, jaučiasi patogiai diskutuojant šia tema, galiausiai, yra svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad skirtingoms amžiaus grupėms, reikia skirtingai pateikti seksualinio priekabiavimo problemą (Pittsburgh Action Against Rape, 2009). Tai parodo, kad

seksualinio priekabiavimo ugdymas gali būti itin komplikuoatas, o mokytojai:os turi turėti tam tikrą pasiruošimą norint sėkmingai vesti seksualinio priekabiavimo prevencijos pamokas.

Mokytojų pasiruošimas vykdant seksualinio ugdymo prevenciją. Suvokiant tai, kad ne visi:os mokytojai:os jaučiasi užtikrinti:os sprendžiant seksualinio priekabiavimo klausimus mokykloje, kai kurie:ios mokytojai:os kvestionavo ir pedagogų ruošimą aukštajame moksle:

- „*Nes realiai universitete tokių dalykų nedėsto.*“ (Orijus);
- „*Bent jau viena ar ten pora paskaitų turėtų, manau, būti įtrauktos.*“ (Auksė);
- „*Universitete irgi apie tai nebuvo šnekama, per joki modelį apie tai nebuvo šnekama pedagoginio studijose, net apie panašias problemas nebuvo šnekama.*“ (Julija);
- „*Anksčiau tai tikrai nebūdavo, kai studijavau, tikrai nebuvo. Tada mes mokinomės geriausiai atveju vaiko raidos tarpsnius.*“ (Jurgita).

Nei vienas:a iš mokytojų nesijaučia gavę pakankamai informacijos apie seksualinį priekabiavimą aukštajame moksle. Iš mokytojų atsakymų galima spręsti, kad mokytojai:os norėtų daugiau informacijos šiais klausimais, kas indikuotų geresnį pasiruošimą ir suteiktų mokytojams:oms daugiau pasitikėjimo. Goldschmidt-Gjerlów (2023) teigimu, mokytojai:os, nors ir norėdami:os gero, yra dažniau linkę:usios vengti seksualinio priekabiavimo atvejų sprendimų, nes nesijaučia pasiruošę bei pakankamai žinantys apie tai. Tyrime teigiama, kad mokytojai:os sąmoningai pasirenka ignoruoti tokio pobūdžio priekabiavimą, nes tiki, kad gali sukelti daugiau žalos, o ne pagalbos. Tai parodo, kad nors mokytojams:oms ir rūpi seksualinio priekabiavimo problema, jų nepasiruošimas tokio pobūdžio situacijoms, gali trukdyti sėkmingai vykdyti seksualinio priekabiavimo prevenciją mokykloje.

Nors apklausti:os mokytojai:os ir neturėjo atskiro pasiruošimo sprendžiant seksualinio priekabiavimo problemas mokykloje, kai kurie:ios mokytojai:os kompetencijas tobulina savarankiškai:

- „*Aš pati domiuosi dalykais iš įvairių tinklalapių ar straipsnių, reikia pačiai viską daryti.*“ (Julija);
- „*Aš nemažai domiuosi, psichologija dalyvauja psichologiniuose seminaruose ir mokymuose.*“ (Smiltė).

Mokytojas Vincas pasakojo, kad jo mokykla lytiškumo ugdymo ir seksualinio priekabiavimo klausimus sprendžia bendruomeniškai:

„*Nu, pavyzdžiui, su viena iš mano mokyklų, mes pažiūrėjome rimtai, kad lytiškumo ugdymą mokykloje. Mes norime tai daryti, nes matome daug prasmės, tai pradėjome nuo mokymų mokytojams . . . turėjome vienus įvadinčius labai stiprius mokymus, tada turėjome labiau specifinius, apie tai, kaip reaguoti į homofobinius, transfobinius ir bifobinius pasisakymus.*“ (Vincas).

Pasak Vinco, mokykloje buvo organizuojamos net dveji mokymai temomis, kurios glaudžiai yra susijusios su seksualiniu priekabiavimu.

Seksualinis priekabiavimas gali būti tikrai sudėtinga problema mokytojams:oms. Vienas iš esminių veiksnių, kodėl taip yra, yra spragos mokytojų rengime. Jas užlopyti mokytojai bando savarankiškai arba dalyvauja seksualinio priekabiavimo prevencijos mokymuose. Taip pat mokytojai:os, per savo patirtis, sukaupė tam tikrų idėjų, kurios, pasak jų, gali prisidėti prie seksualinio priekabiavimo prevencijos vykdymo mokykloje. Viena jų - ryšio mezgimas su mokiniais. Ryšys mokytojams:oms padeda sužinoti apie mokykloje vykčius seksualinio priekabiavimo veiksmus. Apklausti:os mokytojai:os supranta, kad ne kiekvienas:a mokinys:ė drąsiai dalinasi savo patirtimi, kai jie:os priekabiavo prie kitų mokinių arba nukentėjus nuo seksualinio priekabiavimo. Ryšys šią nedrąsos ribą gali panaikinti. Mokytojai:os išvelgia ir lytiškumo ugdymo svarbą, mano, kad lytiškumo ugdymas padėtų mokiniams:ėms atpažinti seksualinio priekabiavimo atvejus ir įgalinti mokinį:ę imtis veiksmų pastebėjus arba patyrus tokio pobūdžio priekabiavimą.

Diskusija

Visi:os tyrimo dalyviai:ės pripažįsta seksualinio priekabiavimo tarp mokinių paplitimą mokyklose, tačiau sykiu nebuvo tikri:os, ar geba apažinti visus seksualinio priekabiavimo, kaip itin sudėtingo ir kompleksiško reiškinių, aspektus. Apklausti:os mokytojai:os išskyrė internetinį priekabiavimą tarp mokinių kaip itin dažną ir keliantį daug iššūkių. Žodinis seksualinis priekabiavimas taip pat yra viena iš dažnesnių formų priekabauti mokinių tarpe. Panašius duomenis atskleidžia ir Charmaraman et al. (2013) bei Sweeting et al. (2022).

Įdomu yra tai, kad apklausti:os mokytojai:os yra linkę:usios kontekstuolizuoti seksualinį priekabiavimą bei priekabiavimo atsiradimą mokykloje. Mokytojai:os minėjo sovietinę priespaudą, Vakarų politiką, socialines medijas bei kitas aplinkybes, per kurias seksualinis priekabiavimas yra pastebimas ir jų mokyklose. Tačiau nei vienas:a mokytojas:a nereflektavo savęs pačių sąmoningai ar ne seksualiai priekabiaviant prie kitų. Tyrimo dalyviai:ės yra labiau linkę:usios save pozicionuoti kaip tik prevencijos vykdytojus:as.

Mokytojai:os pasakojo naudojantys įvairius metodus bandant spręsti seksualinio priekabiavimo klausimus mokykloje. Sykiu minėjo ir iškylančius sunkumus, susijusius tiek su pačių pasiruošimu, tiek su išoriniais veiksniais. Mokytojai:os teigė, kad studijų metu negavę:usios jokių žinių apie seksualinio priekabiavimo atpažinimą, prevenciją, galimus sprendimo būdus ir pan. Kai kurie jų, keldami:os kvalifikaciją dalyvavo be kita ko ir seksualinio priekabiavimo klausimus paliečiančiuose mokymuose, kiti:os – švietėsi savarankiškai. Čia vertėtų pastebėti, kad nors tokia iniciatyva yra pagirtina, tačiau mokytojai:os turėtų būti itin atsargūs:ios sprendžiant seksualinio priekabiavimo klausimus mokykloje. Stokodamas:a specifinių žinių mokytojas:a gali padaryti daugiau žalos mokiniui:ei, kuris:i patyrė seksualinį priekabiavimą. Net ir turint šiokių tokių žinių, dėl kintančio konteksto, technologijų plėtros ir kt., iškyla būtinybė nuolat jas atnaujinti. Vienas iš tokios būtinybės pavyzdžių – daugumos mokytojų minėtas seksualinis priekabiavimas internete, kaip sparčiausiai plintantis priekabiavimo būdas. Mokytojams:oms čia iškilo galybė klausimų: pradedant nuo to, kad ne visuomet aišku, kaip šią problemą spręsti, baigiant, ar problema vis dar mokytojų reikalas apskritai, mat išeinama už mokyklos ribų. Kaip ir Celik (2022) atliktame tyrime, mokytojai:os išskyrė tėvų ir globėjų vaidmenį. Tačiau mano tyrimo dalyviai:ės tėvus dažniau mato ne tik kaip partnerius, sprendžiant seksualinio mokykloje problemas, bet ir kaip kliuvinius. Neigiamas tėvų nusistatymas bet kuriais su lytiškumu, juolab seksualumu susijusiais klausimais ar problemos ignoravimas trukdo vykdyti efektyvią seksualinio priekabiavimo prevenciją.

Ankstesni tyrimai atskleidžia pornografijos poveikį mokiniui:ei seksualinio priekabiavimo kontekste. Pvz., Andrie et al. (2021) tyrime atskleista, kad beveik pusę paauglių (14-17 m.) pornografinį turinį žiūri dažnai. Tačiau mano tyrimo dalyviai:ės, šios temos beveik neminėjo. Galimai

dėl to, kad jautėsi nepatogiai apie tai kalbėti, o gal tiesiog nemanė, kad jų mokiniai:ės žiūri pornografinį turinį.

Tiek teorinėje, tiek empirinėje dalyse dėmesys buvo skirtas ir marginalizuotų grupių sankirtai su seksualiniu priekabiavimu nagrinėjimu. Apklausti:os mokytojai:os išskyrė kelias grupes: mokiniai:ės su protine negalia, LGBTQ+ bendruomenės nariai:ės, taip pat nemažai kalbėjo ir apie išskirtines merginų patirtis. Žvelgiant į mokytojų patirtį su protinę negalią turinčiais:omis mokiniiais:ėmis, galima pastebėti, kad mokytojai:os yra linkę:usios situaciją spręsti netiesiogiai, t. y. mokytojai:os neįgalina mokinio:ės su protine negalia atsispirti tokio pobūdžio priekabiavimui, o sprendžia situaciją dirbant su atvejo sukėlėjais:omis. Marginalizuotų grupių patiriamas seksualinis priekabiavimas yra unikalus joms, todėl norint šias grupes apsaugoti, dažnam:ai mokytojui:am gali prireikti papildomų žinių.

Nors mokytojai:os dalinosi įvairiomis nuomonėmis bei patirtimis seksualinio priekabiavimo problematika, susidarė nuomonė, kad šis reiškinys vis dar dažnai yra ignoruojamas bei nutildomas Lietuvos kontekste. Seksualinis priekabiavimas yra viešai aptariamas dažniausiai tada, kai jis tampa seksualiniu smurtu, kas tiesiog yra agresyvesnė seksualinio priekabiavimo forma. Dalis tyrimo dalyvių taip pat šiuos klausimus sprendžia itin individualiai, dažniausiai tik su mokiniu:e, kuris:i priekabiavo. Nukentėjęs:usi mokinyš:ė dažnu atveju lieka nepastebėtas:a bei paliekamas:a vienas:a doris su seksualinio priekabiavimo pasekmėmis.

Taip pat išryškėjo problema, kai mokiniai:ės yra matomi:os per pelningumo prizmę. Vaikai yra traktuojami ne kaip individai, o kaip „klientai“, kuriuos mokyklai yra būtina išlaikyti bet kokiomis sąlygomis. Taip mokyklos daro norint išlaikyti finansinį stabilumą arba gauti pelno, o mokinio:ės poreikiai yra ignoruojami. Tokie įsitikinimai yra nepalankūs seksualinio priekabiavimo prevencijos vykdymui. Seksualinis priekabiavimas dažnai tampa nepatogia ir nemalonia tema, o seksualinio priekabiavimo atvejai dažnai yra nuslepiami, nediskutuotini arba normalizuojami dėl baimės, jog „klientai:ės“ paliks ugdymo įstaigą. Nevykdant bei viešai nekalbant apie seksualinio priekabiavimo atvejus mokykloje, gali atsirasti terpė, kurioje šis priekabiavimas yra priimtinas ir skatinamas.

Mokyklose yra būtina kovoti prieš tvyrančią seksualinio priekabiavimo kultūrą. Yra būtina visai mokyklos bendruomenei vieningai ir nuosekliai vykdyti seksualinio priekabiavimo prevenciją. Mokykla yra atspindys to, kas vyksta visuomenėje. Ignoruodama arba validuodama nors ir menkiausius seksualinio priekabiavimo atvejus, mokyklos bendruomenė faslituoja tokią kultūrą, nuo kurios nukenčia vis daugiau žmonių.

Brėžiant ateities tyrimų gaires, būtų svarbu atkreipti dėmesį, kad seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti kontrastingai skirtingų mokomųjų dalykų, pavyzdžiui, kūno kultūros pamokose. Taip būtų galima tirti, kiek patys:čios mokytojai:os prisideda prie seksualinio priekabiavimo kultūros plėtros mokykloje.

Atlikus tyrimą buvo pastebėta, kad mokytojų istorijos apie seksualinį priekabiavimą tarp mokinių baigiasi ties socialiniais:ėmis pedagogais:ėmis. Tyrime dalyvavę:usios mokytojai:os ne visada yra tikri:os, kas vyksta už socialinių pedagogų:ių durų ir kaip yra sprendžiama seksualinio priekabiavimo problema toliau. Todėl ateityje būtų galima atlikti tyrimą, kur būtų apklausiami:os socialiniai:ės pedagogai:ės ir jų patirtys bei požiūris sprendžiant seksualinio priekabiavimo klausimus mokykloje.

Išvados

1. Mokslinės literatūros apžvalga atskleidė, kad seksualinis priekabiavimas mokykloje yra kompleksiškas ir subjektyviai vertinamas reiškinys. Seksualinis priekabiavimas gali būti suvokiamas kaip seksualinio pobūdžio nepageidaujamas elgesys, kurio tikslas yra žmogų įžeisti, pažeminti arba juo pasinaudoti. Seksualinio priekabiavimo subjektyvumas atsiskleidžia tuo, kad tą patį reiškinį žmonės gali interpretuoti skirtingai. Seksualinis priekabiavimas gali pasireikšti fiziniais, žodiniais ir nežodiniais veiksmais, o nūdienos pasaulyje, kaip atskira kategorija, gali būti ir internetinis seksualinis priekabiavimas. Seksualinis priekabiavimas gali būti įvairiai patiriamas skirtingose socialinėse grupėse. Pats reiškinys mokykloje gali pasireikšti dėl stereotipinių lyčių normų, išsamaus bei visapusiško lytiškumo ugdymo nepakankamumo ir pasitelkiant išmaniąsias technologijas bei internetą. Moksliniai tyrimai rodo, kad dėl seksualinio priekabiavimo nukenčia mokinio:ės psichinė sveikata, kuri pasireiškia mokinio:ės suprastėjusia emocine būkle, desocializacija ir ligomis, taip pat išskiriami yra ir akademiniai rezultatai, kurie pasireiškia mokyklos vengimu, motyvacijos neturėjimu, prastesniais įvertinimais bei nepasitikėjimu savimi.
2. Empirinėje dalyje paaiškėjo, kad mokytojai:os nėra tikri:os dėl seksualinio priekabiavimo suvokimo. Dažniausiai mokytojų atsakymuose seksualinis priekabiavimas yra tapatinamas su patyčiomis ir juokeliais. Mokytojų teigimu, yra sunku atskirti seksualinį priekabiavimą nuo prieš tai minėtų aspektų, o viską komplikuoja ir santykis tarp mokinių. Mokytojai:os taip pat tiki, kad seksualinis priekabiavimas, kaip reiškinys, yra nuolatos besikeičiantis ir gali įgauti įvairias formas. Visgi mokytojų atsakymuose leitmotyvu išliko tai, kad seksualinis priekabiavimas yra neigiamas konceptas, kuris yra susijęs su asmeninių ribų peržengimu, ir kuriuo bandoma kitam:ai mokiniui:ei pakenkti.
3. Dar empirinėje dalyje buvo atskleista, kad visi:os apklausti:os mokytojai:os yra susidūrę:usios su seksualiniu priekabiavimu tarp mokinių. Mokytojai:os išskiria tris marginalizuotas grupes, kurios patiria seksualinį priekabiavimą itin dažnai: mokiniai:ės su psichine negalia; LGBTQ+ bendruomenės nariai:ės; ir merginos (paauglės). Mokiniai:ės su psichine negalia dažnai yra išnaudojami:os kitų mokinių, LGBTQ+ bendruomenė patiria itin daug diskriminacijos, o merginos dažnai susiduria su normalizuotais, stereotipinio pobūdžio komentarais bei idėjomis.

Taip pat mokytojai:os išskyrė seksualinį priekabiavimą, kuris vyksta pasitelkiant išmaniąsias technologijas internetu. Mokytojai:os ne tik kvestionuoja savo vaidmenį susiduriant su internetiniu priekabiavimu, bet ir atskleidė, kad patiria tam tikrų sunkumų

sprendžiant šio pobūdžio priekabiavimo atvejus. Internetinis seksualinis priekabiavimas tarp mokinių mokytojams:oms yra suvokiamas kaip ganėtinai naujas konceptas. Taip yra todėl, nes dalis mokytojų neturėjo galimybės naudotis šiai dienai paplitusiomis socialinėmis medijomis bei išmaniosiomis technologijomis būnant mokiniais:ėmis. Taip pat socialinėse medijose yra pasiekiami įvairūs neigiamo elgesio modeliai, kuriuos mokiniai:ės traktuoja kaip pavyzdį ir perkelia į savo kasdienybę, taip seksualiai priekabiodami:os prie kitų.

4. Mokytojai:os atskleidė esminius seksualinio priekabiavimo prevencijos būdus. Nors mokytojai:os atsargiai vertina socialinių medijų bei interneto vaidmenį seksualinio priekabiavimo kontekste, jie mano, kad tai gali būti informatyviu šaltiniu mokiniams:ėms seksualinio priekabiavimo temomis. Mokyklos bendruomenė taip pat gali padėti vykdyti efektyvią seksualinio priekabiavimo prevenciją, ypač jei visa bendruomenė vieningai juda tikslo link. Taip pat mokytojų atsakymuose itin pozityviai yra vertinami mokyklos pagalbos specialistai:ės, į kuriuos:ias apklausti:os mokytojai:os dažniausiai ir kreipiasi pagalbos. Mokytojai:os tiki, kad esminiai prevencijos metodai yra ryšio užmezgimas su mokiniu:e, visapusiško lytiškumo ugdymo įtraukimas į ugdymo programas bei mokytojų teorinis pa(si)ruošimas vykdant seksualinio priekabiavimo prevenciją.
5. Empirinėje dalyje taip pat buvo atskleisti esminiai iššūkiai, kurie trukdo užtikrinti efektyvią ir sėkmingą seksualinio priekabiavimo tarp mokinių prevenciją mokykloje. Pirminiu iššūkiu tapo pačio seksualinio priekabiavimo koncepto nesuvokimas, kaip ir aptarta prieš tai, kai kuriems:ioms mokytojams:oms yra sudėtinga atpažinti seksualinį priekabiavimą dėl reiškinių subjektyvumo bei abstraktumo.

Mokyklos bendruomenė gali vieningai vykdyti seksualinio priekabiavimo prevenciją, arba pavieniai:ės mokyklos bendruomenės nariai:ės (mokiniai:ės, pats:i mokytojas:a, kolegos:ės, ugdymo vadovai:ės, tėvai bei globėjai:os) gali kaip tik trukdyti mokytojui:ai ir likusiai bendruomenei sėkmingai vykdyti šią prevenciją. Atskiri:os mokyklos bendruomenės nariai:ės gali skirtingai veikti bei skatinti seksualinio priekabiavimo kultūrą mokykloje, jį normalizuojant, ignoruojant arba net slėpianč. Daugiausiai problemų apklaustiems:oms mokytojams:oms kelia mokinių tėvai ir globėjai:os. Dažnai tėvai bei globėjai:os perteikia savo suvokimą bei vertybes vaikams, kurie visą tai perkelia į mokyklą. Tėvai ir globėjai:os bendrauja su visa mokyklos bendruomene, kelia lūkesčius, kurie dažnai gali būti susiję su (ne)samoningo seksualinio priekabiavimo skatinimu, taip skatindami šio priekabiavimo kultūrą mokykloje.

Literatūros sąrašas

- Adarsh, H., & Sahoo, S. (2023). Pornography and its impact on adolescent/teenage sexuality. *Journal of psychosexual health*, 5(1), 35-39. <https://doi.org/10.1177/26318318231153984>
- Ayenew, B. M., & Gebremeskal, T. G. (2014). Sexual harassment, self esteem and academic engagement as predictors of academic success of female secondary school students. *Science, Technology and Arts Research Journal*, 3(2), 229-236. [10.4314/star.v3i2.30](https://doi.org/10.4314/star.v3i2.30)
- Allnock, D., & Atkinson, R. (2019). 'Snitches get stitches': School-specific barriers to victim disclosure and peer reporting of sexual harm committed by young people in school contexts. *Child Abuse & Neglect*, 89, 7-17. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.12.025>
- Amalia, E., Aini, F. Q., Cahyarani, F. P., & Safitri, M. A. (2024). Sex Education in an Effort to Prevent Sexual Harassment of Young Children. *IJER (Indonesian Journal of Educational Research)*, 9(2), 97-106. <https://mail.ijer.ftk.uinjambi.ac.id/ijer/article/view/333>
- Andrie, E. K., Sakou, I. I., Tzavela, E. C., Richardson, C., & Tsitsika, A. K. (2021). Adolescents' online pornography exposure and its relationship to sociodemographic and psychopathological correlates: A cross-sectional study in six European countries. *Children*, 8(10), 925. <https://doi.org/10.3390/children8100925>
- Athanasiades, C., Stamovlasis, D., Touloupis, T., & Charalambous, H. (2023). University students' experiences of sexual harassment: the role of gender and psychological resilience. *Frontiers in psychology*, 14, 1202241. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1202241>
- Attar-Schwartz, S. (2009). Peer sexual harassment victimization at school: The roles of student characteristics, cultural affiliation, and school factors. *American Journal of Orthopsychiatry*, 79(3), 407-420. <https://doi.org/10.1037/a0016553>
- Bagdžiūnienė, Ž. (2008). Paauglių smurtas mokykloje: situacija ir analizė.
- Balick, D. (2004). Harassment-Free Hallways: How to Stop Sexual Harassment in School. A Guide for Students, Parents, and Schools. *American Association of University Women Educational Foundation*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED534504.pdf>
- Bandura, A., Ross, D., & Ross, S. A. (1961). Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 63(3), 575-582. <https://doi.org/10.1037/h0045925>
- Bareket, O., & Fiske, S. T. (2023). A systematic review of the ambivalent sexism literature: Hostile sexism protects men's power; benevolent sexism guards traditional gender roles. *Psychological bulletin*, 149(11-12), 637-698. <https://doi.org/10.1037/bul0000400>

- Basile, K. C., Breiding, M. J., & Smith, S. G. (2016). Disability and risk of recent sexual violence in the United States. *American journal of public health*, 106(5), 928-933. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2015.303004>
- Bendixen, M., Daveronis, J., & Kennair, L. E. O. (2018). The effects of non-physical peer sexual harassment on high school students' psychological well-being in Norway: Consistent and stable findings across studies. *International journal of public health*, 63, 3-11. <https://doi.org/10.1007/s00038-017-1049-3>
- Berdahl, J. L. (2007). Harassment based on sex: Protecting social status in the context of gender hierarchy. *Academy of management review*, 32(2), 641-658. <https://doi.org/10.5465/amr.2007.24351879>
- Bitinas, B. (2006). Edukologinių tyrimų metodologiniai vingiai. *Pedagogika*, 83, 9-15. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=213686>
- Bytautas, M., & Daukilas, S. (2022). Mokinių kritinio mąstymo raiška socialiai jautriame lytiškumo ugdymo turinyje. *Pedagogika/Pedagogy*, 146(2), 184-208.
- Bonsaksen, T., Steigen, A. M., Granrud, M. D., Dangmann, C. R., & Stea, T. H. (2024). Sexual harassment exposure among junior high school students in Norway: prevalence and associated factors. *Frontiers in Public Health*, 12, 1307605. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1307605>
- Browne, K. R. (2006). Sex, power, and dominance: The evolutionary psychology of sexual harassment. *Managerial and Decision Economics*, 27(2-3), 145-158. <https://doi.org/10.1002/mde.1289>
- Buchanan, N. T., Settles, I. H., Wu, I. H., & Hayashino, D. S. (2018). Sexual harassment, racial harassment, and well-being among Asian American women: An intersectional approach. *Women & Therapy*, 41(3-4), 261-280. <https://doi.org/10.1080/02703149.2018.1425030>
- Burnay, J., Bushman, B. J., & Larøi, F. (2019). Effects of sexualized video games on online sexual harassment. *Aggressive behavior*, 45(2), 214-223. <https://doi.org/10.1002/ab.21811>
- Cambridge University Press (n.d.). *Quid pro quo*. Iš *Cambridge Dictionary*. Žiūrėta: 2025-04-01. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/quid-pro-quo>
- Calder-Dawe, O., & Gavey, N. (2016). Making sense of everyday sexism: Young people and the gendered contours of sexism. *Women's studies international forum*, 55, 1-9. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2015.11.004>
- Calvert, S. (2023). Situated Data: Feminist Epistemology and Data Curation. <https://digitalcommons.unl.edu/libraryscience/440/>
- Carr, G. (2023). *With respect to consent: The language of sex education*. <http://isfla.org/Systemics/Print/Theses/Carr-2023-phd.pdf>

- Carter, B. B., & Spencer, V. G. (2006). The fear factor: Bullying and students with disabilities. *International journal of special education*, 21(1), 11-23. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=a82972eee9e5a2603f539217445f8f7d02312e52>
- Celik, P. (2022). Teachers' Perceptions of Sex Education and Its Efficiency in Preventing Sexual Abuse Among Students with Learning Difficulties (LD). *Journal of Education and Community Empowerment*, 4(2), 172-184. <http://dx.doi.org/10.15408/jece.v4i2.29455>
- Centers for Disease Control and Prevention (2024). *Youth Risk Behavior Survey Data Summary & Trends Report: 2013–2023*. U.S. Department of Health and Human Services.
- Charmaraman, L., Jones, A. E., Stein, N., & Espelage, D. L. (2013). Is it bullying or sexual harassment? Knowledge, attitudes, and professional development experiences of middle school staff. *Journal of school health*, 83(6), 438-444. <https://doi.org/10.1111/josh.12048>
- Colaninno, C. E., Lambert, S. P., Beahm, E. L., & Drexler, C. G. (2020). Creating and supporting a harassment-and assault-free field school. *Advances in Archaeological Practice*, 8(2), 111-122. <https://doi.org/10.1017/aap.2020.8>
- Courtice, E. L., & Shaughnessy, K. (2021). Four problems in sexting research and their solutions. *Sexes*, 2(4), 415-432. <https://doi.org/10.3390/sexes2040033>
- Čeponytė, M., & Žardeckaitė-Matulaitienė, K. (2018). Galimybės keisti klaidingus įsitikinimus dėl seksualinio priekabiavimo Lietuvos studentų imtyje. *Psichologija*, 58, 88-104.
- Čeponytė, M., & Žardeckaitė-Matulaitienė, K. (2019). Jaunų suaugusiųjų subjektyviai suvokto seksualinio priekabiavimo patyrimo, atsako į seksualinį priekabiavimą ir seksualinio priekabiavimo pasekmių analizė. *Visuomenės sveikata*, 2(85), 35-45.
- Dahlqvist, H. Z., Landstedt, E., Young, R., & Gådin, K. G. (2016). Dimensions of peer sexual harassment victimization and depressive symptoms in adolescence: A longitudinal cross-lagged study in a Swedish sample. *Journal of youth and adolescence*, 45, 858-873. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0446-x>
- De Wet, A., & Oosthuizen, I. (2010). The nature of learner sexual harassment in schools: an education law perspective. *Acta Academica*, 42(3), 194-229. <https://hdl.handle.net/10520/EJC15491>
- Dictionary.com (n. d.). *Objectification*. Iš *Dictionary.com*. Žiūrėta 2025-04-10. <https://www.dictionary.com/browse/objectification>
- Dube, S. R., Anda, R. F., Whitfield, C. L., Brown, D. W., Felitti, V. J., Dong, M., & Giles, W. H. (2005). Long-term consequences of childhood sexual abuse by gender of victim. *American journal of preventive medicine*, 28(5), 430-438. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2005.01.015>
- Equality and Human Rights Commission, (2011). Hidden in plain sight: inquiry into disability-related harassment. <https://www.tandis.odihr.pl/bitstream/20.500.12389/21067/1/06787.pdf>

- Espelage, D. L., Hong, J. S., Merrin, G. J., Davis, J. P., Rose, C. A., & Little, T. D. (2018). A longitudinal examination of homophobic name-calling in middle school: Bullying, traditional masculinity, and sexual harassment as predictors. *Psychology of Violence*, 8(1), 57-66. <https://doi.org/10.1037/vio0000083>
- European Union Agency for Fundamental Rights (2015). *Violence against women: an EU-wide survey. Main results*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf
- Europos lyčių lygybės institutas, (2016). Glossary and thesaurus. https://eige.europa.eu/publications-resources/thesaurus/terms/1384?language_content_entity=lt
- Europos lyčių lygybės institutas, (2022). Gender Equality Index. <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022/country/LT>
- Europos lyčių lygybės institutas, (2023). Gender Equality Index. <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2023/country/LT>
- Eurostat (2025). *Violence experienced by total population*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Violence_experienced_by_total_population
- Farell, R., Reisch, J. & Williams, K. (2015). *Ending Harassment Now: Keeping our kids safe at school*. Equal Rights Advocates. <https://stopsexualassaultinschools.org/wp-content/uploads/2020/02/era-title-ix-report.pdf>
- Franceschi, A., María-Luisa, R. D., Nocentini, A., & Menesini, E. (2023). Online sexual harassment in adolescence: a scoping review. *Sexuality Research and Social Policy*, 21(4), 1480-1499. <https://hdl.handle.net/2158/1326471>
- Franks, M. A. (2012). Sexual Harassment 2.0. *Md. L. Rev.*, 71(3), 655-704. <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/mlr71&div=27&id=&page=>
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Seabury Press.
- Gaižauskaitė, I., & Mikėnė, S. (2014). Socialinių tyrimų metodai: apklausa: vadovėlis. *Vitae Litera*. https://www.researchgate.net/publication/268444017_Socialiniu_tyrimu_metodai_apklausa_vadovelis
- Gillard, A. (2014). *Sexual Harassment*. Greenhaven Publishing LLC. https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=JIFmDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Gillard+2014+Sexual+harassment&ots=u66RNrekrd&sig=Du0TUsl4QfkOPcmPyoMs48IMf_0&redir_esc=y#v=onepage&q=Gillard%202014%20Sexual%20harassment&f=false
- Gillespie, M. (2005). Student–teacher connection: a place of possibility. *Journal of advanced nursing*, 52(2), 211-219. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2005.03581.x>
- Giniotaitė, A. (2024). *Ne-nutylėtos lytiškumo ugdymo plotmės suaugusiųjų naratyvuose*. Vilniaus universitetas. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:215275764/>

- Gyawali, K. (2021). Sexual Harassment AND Its effects on Mental Health OF THE Teenage School Girls in Lalitpur and rupandehi district. *Journal of Balkumari College*, 10(1), 39-47. [10.3126/tuj.v35i2.36192](https://doi.org/10.3126/tuj.v35i2.36192)
- Glick, P., & Fiske, S. (1996). The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), 491-512. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.70.3.491>
- Goldschmidt-Gjerløw, B. (2023). Sexual violence and children's rights : A mixed methods study of teachers' and students' perceptions of teaching practice in social science education. University of Agder. <https://hdl.handle.net/11250/3062409>
- Goldstein, S. E., Malanchuk, O., Davis-Kean, P. E., & Eccles, J. S. (2007). Risk factors of sexual harassment by peers: A longitudinal investigation of African American and European American adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 17(2), 285-300. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2007.00523.x>
- Grasswick, H. (2019). Feminist epistemology. In *The Routledge handbook of social epistemology*, p. 295-303. Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315717937-29/feminist-epistemology-heidi-grasswick>
- Grossman, A. H., Haney, A. P., Edwards, P., Alessi, E. J., Ardon, M., & Howell, T. J. (2009). Lesbian, gay, bisexual and transgender youth talk about experiencing and coping with school violence: A qualitative study. *Journal of LGBT youth*, 6(1), 24-46. <https://doi.org/10.1080/19361650802379748>
- Gruber, J., & Fineran, S. (2016). Sexual harassment, bullying, and school outcomes for high school girls and boys. *Violence against women*, 22(1), 112-133. <https://doi.org/10.1177/1077801215599079>
- Gruber, J. E., & Fineran, S. (2008). Comparing the impact of bullying and sexual harassment victimization on the mental and physical health of adolescents. *Sex roles*, 59, 1-13. <https://doi.org/10.1007/s11199-008-9431-5>
- Gutierrez, B. C., Halim, M. L. D., Martinez, M. A., & Arredondo, M. (2020). The heroes and the helpless: The development of benevolent sexism in children. *Sex Roles*, 82, 558-569. <https://doi.org/10.1007/s11199-019-01074-4>
- Hagerlid, M., Štulhofer, A., Redert, A., Jakić, I., Schoon, W., Westermann, M., & Löfgren, C. (2023). Obstacles in identifying sexual harassment in academia: Insights from five European countries. *Sexuality Research and Social Policy*, 21(4) 1515-1529. <https://doi.org/10.1007/s13178-023-00870-8>
- Hankivsky, O. (2014). INTERSECTIONALITY 101. *The Institute for Intersectionality Research & Policy SFU*. https://www.researchgate.net/publication/279293665_Intersectionality_101

- Hatchel, T., Espelage, D. L., & Huang, Y. (2018). Sexual harassment victimization, school belonging, and depressive symptoms among LGBTQ adolescents: Temporal insights. *American Journal of Orthopsychiatry*, 88(4), 422. <https://psycnet.apa.org/buy/2017-26162-001>
- Herbenick, D., van Anders, S. M., Brotto, L. A., Chivers, M. L., Jawed-Wessel, S., & Galarza, J. (2019). Sexual harassment in the field of sexuality research. *Archives of sexual behavior*, 48, 997-1006. <https://doi.org/10.1007/s10508-019-1405-x>
- Hill, C., & Kearsley, H. (2011). *Crossing the line: Sexual harassment at school*. American Association of University Women. 1111 Sixteenth Street NW, Washington, DC 20036. <https://eric.ed.gov/?id=ED525785>
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2020). Bullying, cyberbullying, and LGBTQ students. *Cyberbullying Research Center*.
- Jenner, S. C., Djermester, P., & Oertelt-Prigione, S. (2022). Prevention strategies for sexual harassment in academic medicine: a qualitative study. *Journal of interpersonal violence*, 37(5-6). <https://doi.org/10.1177/088626052090313>
- Jones, L., Bellis, M. A., Wood, S., Hughes, K., McCoy, E., Eckley, L., Bates, G., Mikton, C., Shakespeare, T., & Officer, A. (2012). Prevalence and risk of violence against children with disabilities: a systematic review and meta-analysis of observational studies. *The Lancet*, 380(9845), 899-907. [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(12\)60692-8/abstract?pgtype=article&contentCollection=meter-links-click&referrer=&module=meter-Links&contentId=&action=click&mediaId=&priority=true&version=meter+at+null](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(12)60692-8/abstract?pgtype=article&contentCollection=meter-links-click&referrer=&module=meter-Links&contentId=&action=click&mediaId=&priority=true&version=meter+at+null)
- Jungtinés Tautos (n. d.). *What is sexual harassment?* <https://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/whatish.pdf>
- Kaltiala-Heino, R., Lindberg, N., Fröjd, S., Haravuori, H., & Marttunen, M. (2019). Adolescents with same-sex interest: experiences of sexual harassment are more common among boys. *Health psychology and behavioral medicine*, 7(1), 105-127. <https://doi.org/10.1080/21642850.2019.1598864>
- Kaltiala-Heino, R., Savioja, H., Fröjd, S., & Marttunen, M. (2018). Experiences of sexual harassment are associated with the sexual behavior of 14-to 18-year-old adolescents. *Child Abuse & Neglect*, 77, 46-57. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.12.014>
- Kamaku, M. N., & Mberia, H. (2014). The influence of social media on the prevalence of sexual harassment among teenagers: A Case study of secondary schools in Kandara subcounty, Kenya. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 4(4), 420-431. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBS/v4-i4/811>

- Kang, R., Brown, S., & Kiesler, S. (2013). Why do people seek anonymity on the internet? Informing policy and design. In *Proceedings of the SIGCHI conference on human factors in computing systems*, 2657-2666. <https://doi.org/10.1145/2470654.2481368>
- Kearl, H. (2010). *Stop street harassment: Making public places safe and welcoming for women*. Bloomsbury Publishing USA.
https://books.google.it/books?hl=lt&lr=&id=hIbDEAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Stop+street+harassment:+Making+public+places+safe+and+welcoming+for+women&ots=dHkjPkvkhH&sig=bxOi_vCk2uOqiW_W8dT0GjGQPn0&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false
- Kearl, H., (2018). *The facts behind the #MeToo movement: A national study on sexual harassment and assault*. Stop Street Harassment. <https://www.stopstreetharassment.org/wp-content/uploads/2018/01/Full-Report-2018-National-Study-on-Sexual-Harassment-and-Assault.pdf>
- Kimble, K. M., Farnum, K. S., Wiener, R. L., Allen, J., Nuss, G. D., & Gervais, S. J. (2016). Differences in the eyes of the beholders: The roles of subjective and objective judgments in sexual harassment claims. *Law and human behavior*, 40(3), 319-336. <https://psycnet.apa.org/buy/2016-09724-001>
- Kosciw, J. G., Clark, C. M., Truong, N. L., & Zongrone, A. D. (2020). *The 2019 National School Climate Survey: The Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Queer Youth in Our Nation's Schools. A Report from GLSEN*. Gay, Lesbian and Straight Education Network (GLSEN). 121 West 27th Street Suite 804, New York, NY 10001. <https://eric.ed.gov/?id=ED608534>
- Krystalli, R. (2022). Feminist methodology. In *Gender matters in global politics*. Routledge. p. 34-46. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003036432-5/feminist-methodology-roxani-krystalli>
- Låftman, S. B., Bjereld, Y., Modin, B., & Löfstedt, P. (2021). Sexual jokes at school and psychological complaints: Student-and class-level associations. *Scandinavian journal of public health*, 49(3), 285-291. <https://doi.org/10.1177/1403494820974567>
- Leaper, C., & Brown, C. S. (2008). Perceived experiences with sexism among adolescent girls. *Child development*, 79(3), 685-704. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01151.x>
- Lee, V. E., Croninger, R. G., Linn, E., & Chen, X. (1996). The culture of sexual harassment in secondary schools. *American Educational Research Journal*, 33(2), 383-417. <https://doi.org/10.3102/00028312033002383>
- Levi, P. (1989). The gray zone. *The drowned and the saved*. Vintage International, p. 36-69.
- Lichty, L. F., & Campbell, R. (2012). Targets and witnesses: Middle school students' sexual harassment experiences. *The Journal of Early Adolescence*, 33(3), 414-430. <https://doi.org/10.1177/02724316103960>

- Lietuvos respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). Iš 309 straipsnis. *Disponavimas pornografinio turinio dalykais*. Žiūrėta: 2025-05-10 <https://www.infolex.lt/ta/66150:str309#>
- Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas (1998). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.746227138BCB/alhvQvNwGw>
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2024). *Naujos Lietuvos aukštumos Lyčių lygybės indekse: trečias didžiausias augimas ES*. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos/naujos-lietuvos-aukstumos-lyciu-lygybes-indekse-trecias-didziausias-augimas-es/>
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (1991). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>
- Lietuvos studentų sąjunga (2018). Psichologinės studentų būklės ir pagalbos tyrimas 2018. Prieiga per internetą: <http://www.lss.lt/wp-content/uploads/2013/01/PSB.pdf>
- Lipson, J. (2001). *Hostile hallways: Bullying, teasing, and sexual harassment in school*. AAUW Educational Foundation, 1111 Sixteenth Street, NW, Washington, DC 20036. <https://eric.ed.gov/?id=ED454132>
- Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (2024). *Lyčių nelygybė Lietuvoje: reprezentatyvi visuomenės nuomonės apklausa*. Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/tyrimai/lyciu-nelygybe-lietuvoje-reprezentatyvi-visuomenes-nuomones-apklausa-2024/>
- Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (n. d.). *Kas yra seksualinis priekabiavimas?* Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/seksualinis-priekabiavimas/?cn-reloaded=1>
- Lygių galimybių plėtros centras ir Lietuvos žmogaus teisių centras, (2021). *Lyčių stereotipai mokyklose*. <https://lygybe.lt/tyrimai/lyciu-stereotipai-mokyklose-2021/>
- Maass, A., Cadinu, M., & Galdi, S. (2014). Sexual harassment: motivations and consequences. *Sexual Harassment: Motivations and Consequences*, SAGE Publications, Ltd, 341-358. <https://doi.org/10.4135/9781446269930.n21>
- MacKinnon, C. & Siegel, R. (2003). Directions in Sexual Harassment Law: Introduction and Afterword. SSRN Electronic Journal. Prieiga per internetą: [10.2139/ssrn.480623](https://ssrn.com/abstract=102139)
- Mailhot Amborski, A., Bussieres, E. L., Vaillancourt-Morel, M. P., & Joyal, C. C. (2022). Sexual violence against persons with disabilities: A meta-analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 23(4), 1330-1343. <https://doi.org/10.1177/1524838021995975>
- Mayeza, E., Bhana, D., & Mulqueeny, D. (2022). Normalising violence? Girls and sexuality in a South African high school. *Journal of Gender Studies*, 31(2), 165-177. <https://doi.org/10.1080/09589236.2021.1881460>
- Mamaru, A., Getachew, K., & Mohammed, Y. (2015). Prevalence of physical, verbal and nonverbal sexual harassments and their association with psychological distress among Jimma University female

- students: a cross-sectional study. *Ethiopian journal of health sciences*, 25(1), 29-38.
[10.4314/ejhs.v25i1.5](https://doi.org/10.4314/ejhs.v25i1.5)
- Marcos, V., Seijo, D., Montes, Á., & Arce, R. (2023). Prevalence and quantification of the effects of sexual harassment victimization of school-aged adolescents. *Children*, 11(1), 23.
- Martin, F., Wang, C., Petty, T., Wang, W., & Wilkins, P. (2018). Middle school students' social media use. *Journal of Educational Technology & Society*, 21(3), 213-224.
<http://www.jstor.org/stable/26273881>
- Martinkutė-Vorobej, A., Narkevičiūtė, R., & Skučaitė-Budrienė, V. (2019). *Vadovėlių ir kitų mokymo(-si) priemonių vertinimo lyčių aspektu apžvalga*. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba.
https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/d1_vadoveliu-ir-kitu-mokymossi-priemoniu-vertinimo-lyciu-aspektu-apzvalga-2019.pdf
- Matković, T., Cohen, N., & Štulhofer, A. (2018). The use of sexually explicit material and its relationship to adolescent sexual activity. *Journal of adolescent health*, 62(5), 563-569.
- McKee, A. (2007). The positive and negative effects of pornography as attributed by consumers. *Australian Journal of Communication*, 34(1), 87-104.
<https://search.informit.org/doi/abs/10.3316/ielapa.200708022>
- McLuhan, M. (1964). *Understanding media: The extensions of man*. New York, McGraw Hill.
- McMaster, L. E., Connolly, J., Pepler, D., & Craig, W. M. (2002). Peer to peer sexual harassment in early adolescence: a developmental perspective. *Development and psychopathology*, 14(1), 91–105. [10.1017/s0954579402001050](https://doi.org/10.1017/s0954579402001050)
- Mendes, K., Ringrose, J., & Keller, J. (2018). #MeToo and the promise and pitfalls of challenging rape culture through digital feminist activism. *European Journal of Women's Studies*, 25(2), 236-246.
<https://doi.org/10.1177/1350506818765318>
- Mėdžius, T. (2010). Mokyklų finansavimas taikant mokinio krepšelio principą. *Švietimo problemos analizė*.
https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2016/01/sf_Sv_prob_9_Mokyklu_finansavimas_krepseliu.pdf
- Mitchell, K. J., Ybarra, M. L., & Korchmaros, J. D. (2014). Sexual harassment among adolescents of different sexual orientations and gender identities. *Child abuse & neglect*, 38(2), 280-295.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.09.008>
- Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras (n. d). *Seksizmas*. Iš *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Žiūrėta: 2025-04-01. <https://www.vle.lt/straipsnis/seksizmas/>
- Monchy, M. D., Pijl, S. J., & Zandberg, T. (2004). Discrepancies in judging social inclusion and bullying of pupils with behaviour problems. *European journal of special needs education*, 19(3), 17-330.
<https://doi.org/10.1080/0885625042000262488>

- Mondol, D. K., Rouf, A. S. M. R., & Zahan, N. (2020). Experiences of Sexual Harassment and Its Impact on Academic Performance of Female Students: A Study in Rajshahi University. *Jagannath University Journal of Science*, 7(1), 41-52. https://jnu.ac.bd/journal/assets/pdf/7_1_206.pdf
- Nacionalinė švietimo agentūra, (n. d.). *Guvenimo igūdžių bendroji programa*. Švietimo portalas. Žiūrėta: 2025-05-12. <https://emokykla.lt/bendrosios-programos/visos-bendrosios-programos/48?st=2>
- National Women's Law Center (2007). *How to Protect Students from Sexual Harassment: A Primer for Schools*. Prieiga per internetą: <https://nwlc.org/wp-content/uploads/2015/08/Final%20SH%20Fact%20Sheet-Schools.pdf>
- Norkaitienė, D. (2011). Individualios socioedukacinės pagalbos teikimo modeliavimas vaikams, patiriantiems smurtą mokykloje.
- Norvila, N. (2023). *Lytiškumo ugdymo praktinis gidas*. Jaunimo reikalų agentūra. <https://jra.lt/uploads/lytiskumo-ugdymo-praktinis-gidas-nika-norvila.pdf>
- Nova, F. F., Rifat, M. R., Saha, P., Ahmed, S. I., & Guha, S. (2019). Online sexual harassment over anonymous social media in Bangladesh. Iš *Proceedings of the Tenth International Conference on Information and Communication Technologies and Development*, 1, 1-12. <https://doi.org/10.1145/3287098.3287107>
- Parsons, C. (2010). Constructivism and interpretive theory. *Theory and methods in political science*, 3, 80-98. https://www.biknotes.com/_files/ugd/b8b6dc_8ec08f3deed84f9ca0067138fc4a19a7.pdf#page=97
- Pharr, S. (1988). *Homophobia: A weapon of sexism*. Chardon Press. https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=UXrIBAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA424&dq=Homophobia:+A+weapon+of+sexism&ots=Y2-ko_bJ8V&sig=g8FX4__86bmUL-jtnYzgT3pMOYg&redir_esc=y#v=onepage&q=Homophobia%3A%20A%20weapon%20of%20sexism&f=false
- Pittsburgh Action Against Rape, (2009). *SEXUAL HARASSMENT Prevention in he Schools: A Facilitator's Manual and Curriculum for Grades 1 through 12*. <https://pcar.org/resource/sexual-harassment-prevention-schools-facilitators-manual-and-curriculum-grades-1-through-12>
- Quadara, A., El-Murr, A., & Latham, J. (2017). *The effects of pornography on children and young people: An evidence scan*. Australian Institute of Family Studies. https://www.safer surfing.org/wp-content/uploads/2018/11/rr_the_effects_of_pornography_on_children_and_young_people_1.pdf
- Quick, J. C., & McFadyen, M. (2017). Sexual harassment: Have we made any progress?. *Journal of occupational health psychology*, 22(3), 286-298. <https://psycnet.apa.org/buy/2016-48456-001>
- Rea, M. C. (2001). What is pornography?. *Noûs*, 35(1), 118-145. <http://www.jstor.org/stable/2671948>

- Renold, E., & Ringrose, J. (2011). Schizoid subjectivities? Re-theorizing teen girls' sexual cultures in an era of 'sexualization'. *Journal of sociology*, 47(4), 389-409. <https://doi.org/10.1177/1440783311420792>
- Richardson, B. K., & Taylor, J. (2009). Sexual harassment at the intersection of race and gender: A theoretical model of the sexual harassment experiences of women of color. *Western Journal of Communication*, 73(3), 248-272. <https://doi.org/10.1080/10570310903082065>
- Ringrose, J., & Regehr, K. (2023). Recognizing and addressing how gender shapes young people's experiences of image-based sexual harassment and abuse in educational settings. *Journal of Social Issues*, 79(4), 1251-1281. <https://doi.org/10.1111/josi.12575>
- Ringrose, J., Regehr, K., & Whitehead, S. (2021b). Teen girls' experiences negotiating the ubiquitous dick pic: Sexual double standards and the normalization of image based sexual harassment. *Sex Roles*, 85(9), 558-576. <https://doi.org/10.1007/s11199-021-01236-3>
- Ringrose, J., School of Sexuality Education, Mendes, K. & Horeck, T. (2021a). Online sexual harassment: Comprehensive guidance for schools. Association of School and College Leaders. <https://www.ascl.org.uk/ASCL/media/ASCL/Our%20view/IBSHA/Online-sexual-harassment-Comprehensive-Guidance-for-Schools.pdf>
- Ryan, G. (2018). Introduction to positivism, interpretivism and critical theory. *Nurse researcher*, 25(4), 41-49. <https://doi.org/10.7748/nr.2018.e1466>
- Roulston, K. (2014). Analysing interviews. In *The SAGE Handbook of Qualitative Data Analysis*, SAGE Publications, p. 297-312. <http://digital.casalini.it/9781446296691>
- Rupšienė, L. (2007). Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo metodologija. https://www.researchgate.net/publication/323497804_Kokybiniu_tyrimu_duomenu_rinkimo_metodologija
- Schroeder, E. (2015). *Teaching Young People about Consent*. https://actforyouth.org/resources/pm/pm_consent_1015.pdf
- Settles, I. H., Buchanan, N. T., & Colar, B. K. (2012). The impact of race and rank on the sexual harassment of Black and White men in the US military. *Psychology of men & masculinity*, 13(3), 256-263. <https://psycnet.apa.org/buy/2011-23428-001>
- Shad, F., Khan, A., Ullah, M., & Nadir, F. (2023). Exploring Sexual Harassment and Students' Academic Performance: A Case Study of Business Schools of Peshawar City. *Journal of Social Sciences Review*, 3(2), 417-426. <https://doi.org/10.54183/jssr.v3i2.250>
- Short, D. (2017). *Am I safe here?: LGBTQ teens and bullying in schools*. On Point Press. https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=cRc4DwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=Am+I+safe+here%3F%3A+LGBTQ+teens+and+bullying+in+schools&ots=sSesjlcERS&sig=YkJcB4-r56RrH02A4t4YQZhLIDM&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

- Sykes, W., Groom, C., & Desai, P. (2011). *Disability-related harassment: the role of public bodies: a qualitative research report*. Manchester: Equality and Human Rights Commission. https://www.equalityhumanrights.com/sites/default/files/dhfi_focus_groups_research_report_78.pdf
- Smith, D. M., Johns, N. E., & Raj, A. (2022). Do sexual minorities face greater risk for sexual harassment, ever and at school, in adolescence? Findings from a 2019 cross-sectional study of US adults. *Journal of interpersonal violence*, 37(3-4), 1963-1987. <https://doi.org/10.1177/0886260520926315>
- Solehati, T., Kosasih, C. E., Hermayanti, Y., & Mediani, H. S. (2023). Child sexual abuse prevention: A qualitative study of teachers' educational needs. *Belitung Nursing Journal*, 9(6), 554-562. <https://doi.org/10.33546/bnj.2792>
- South Australian Department of Education (2022). *Unwanted sexual behaviour and sexual harassment information for students*. <https://www.education.sa.gov.au/students/health-safety-and-wellbeing/unwanted-sexual-behaviour-and-sexual-harassment-information-students>
- Ståhl, S., & Dennhag, I. (2021). Online and offline sexual harassment associations of anxiety and depression in an adolescent sample. *Nordic journal of psychiatry*, 75(5), 330-335. <https://doi.org/10.1080/08039488.2020.1856924>
- Stein, N. D., & Mennemeier, K. A. (2011). Addressing the gendered dimensions of harassment and bullying: What domestic and sexual violence advocates need to know. *Critical Issue Brief, The National Resource Center on Domestic Violence & the National Sexual Violence Resource, Harrisburg, PA*. https://vawnet.org/sites/default/files/materials/files/2016-08/CIB_HarassmentBullying.pdf
- Svensson, Å., Dahlqvist, H., & Gillander Gådin, K. (2025). Associations between Sexual Harassment Victimization and Mental Health Outcomes – Does It Matter How We Measure Mental Health?. *Social Indicators Research*, 177, 581-598. <https://doi.org/10.1007/s11205-025-03529-6>
- Sweeting, H., Blake, C., Riddell, J., Barrett, S., & Mitchell, K. R. (2022). Sexual harassment in secondary school: Prevalence and ambiguities. A mixed methods study in Scottish schools. *PloS one*, 17(2). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0262248>
- Šulcaitė, I. (2009). Jaunuolių nepakantos nuostatų raiška: autoritarizmas, rasizmas, seksizmas ir homofobija.
- Targamadžė, V. & Valeckienė, D. (2007). Patyčių bendrojo lavinimo mokykloje samprata: priežasčių, formų ir pasekmių diskursas. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 19, pp. 159–171. <https://doi.org/10.15388/ActPaed.2007.19.7548>

- Thompson, N. J., McGee, R. E., & Mays, D. (2012). Race, ethnicity, substance use, and unwanted sexual intercourse among adolescent females in the United States. *Western Journal of Emergency Medicine*, 13(3), 283-288. <https://doi.org/10.5811/westjem.2012.3.11774>
- Tirtawinata, C. M. (2016). Importance of sex education since early age for preventing sexual harassment. *Humaniora*, 7(2), 201-209. <https://doi.org/10.21512/humaniora.v7i2.3523>
- UK Aid Match (2020). Defining marginalised – the Foreign, Commonwealth & Development Office’s ‘Leaving no one behind’ agenda. <https://www.ukaidmatch.org/wp-content/uploads/2020/10/Defining-marginalised-leave-no-one-behind.pdf>
- UNESCO Education Sector (2019). Ending school bullying: Focus on the Arab States. <https://www.gcdeclearinghouse.org/resources/ending-school-bullying-focus-arab-states-and-north-africa-unesco's-contribution-policy>
- UNESCO (2024). *Comprehensive sexuality education: For healthy, informed and empowered learners*. <https://www.unesco.org/en/health-education/cse>
- UNISON (2024). *Sexism in school survey report*. <https://www.unison.org.uk/content/uploads/2024/06/Sexisminschoollsurveyreport1.pdf>
- United Nations (2013). *What is Sexual Harassment?* <https://www.un.org/womenwatch/uncoordinated/antiharassment.html>
- United Nations Children’s Fund (2017). *A Familiar Face: Violence in the lives of children and adolescents*. UNICEF. <https://data.unicef.org/resources/a-familiar-face/>
- UN Women (2019). *What will it take? Promoting cultural change to end sexual harassment*. United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2019/09/discussion-paper-what-will-it-take-promoting-cultural-change-to-end-sexual-harassment>
- Vasiliauskaitė, Z., Vasiliauskė, H., V., & Dirmotaitė, E. (2023). Lyčių lygybė ir nediskriminavimas mokymo ir ugdymo procese. *Metodinės rekomendacijos švietimo srities darbuotojams*. <https://www.vmotnam.lt/wp-content/uploads/2023/08/SSD-metotines-2023.pdf>
- Vega-Gea, E., Ortega-Ruiz, R., & Sánchez, V. (2016). Peer sexual harassment in adolescence: Dimensions of the sexual harassment survey in boys and girls. *International journal of clinical and health psychology*, 16(1) 47-57. <https://doi.org/10.1016/j.ijchp.2015.08.002>
- Vengalė-Dits, L. (2012) *Metodinės rekomendacijos dėl seksualinio priekabiavimo ir priekabiavimo dėl lyties bei nurodymo diskriminuoti prevencijos*. <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/metodines-rekomendacijos-del-seksualinio-priekabiavimo-ir-priekabiavimo-del-lyties-bei-nurodymo-diskriminuoti-prevencijos.pdf>
- Vilniaus Moterų namai, (2022). *Projektas „Ivardinti. Atpažinti. Keisti“*. <https://www.vmotnam.lt/project/projektas-ivardinti-atpazinti-keisti/>

- Vitak, J., Chadha, K., Steiner, L., & Ashktorab, Z. (2017). Identifying women's experiences with and strategies for mitigating negative effects of online harassment. In *Proceedings of the 2017 ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work and Social Computing*, p. 1231-1245. <https://doi.org/10.1145/2998181.2998337>
- Wallmyr, G., & Welin, C. (2006). Young people, pornography, and sexuality: Sources and attitudes. *The Journal of School Nursing*, 25(5), 290-295. <https://doi.org/10.1177/10598405060220050801>
- Wang, S., Eklund, L., & Yang, X. (2022). The Association Between Sexual Harassment and Mental Health Among Chinese College Students: Do Gender and Social Support Matter? *International Journal of Public Health*, 67, 1604922. <https://doi.org/10.3389/ijph.2022.1604922>
- Waterhouse-Watson, D., & Brown, A. (2011). Women in the "Grey Zone"? Ambiguity, Complicity and Rape Culture. *M/C Journal*, 14(5). <https://doi.org/10.5204/mcj.417>
- Welsh, S., Carr, J., MacQuarrie, B., & Huntley, A. (2006). "I'm not thinking of it as sexual harassment" understanding harassment across race and citizenship. *Gender & Society*, 20(1), 87-107. <https://doi.org/10.1177/0891243205282785>
- Willis, M., Bridges, A. J., & Sun, C. (2022). Pornography use, gender, and sexual objectification: A multinational study. *Sexuality & Culture*, 26(4), 1298-1313. <https://doi.org/10.1007/s12119-022-09943-z>
- Witkowska, E. (2005). *Sexual harassment in schools: Prevalence, structure and perceptions*. <http://hdl.handle.net/2077/4349>
- Wright, P. J., Paul, B., & Herbenick, D. (2021). Preliminary insights from a US probability sample on adolescents' pornography exposure, media psychology, and sexual aggression. *Journal of Health Communication*, 26(1), 39-46. <https://doi.org/10.1080/10810730.2021.1887980>
- Zhou, Y., Liu, T., Yan, Y., & Paul, B. (2021). Pornography use, two forms of dehumanization, and sexual aggression: Attitudes vs. behaviors. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 47(6), 571-590. <https://doi.org/10.1080/0092623X.2021.1923598>

Priedai

1 priedas. *Interviu su mokytoju Joeliu*

Tyrėjas: Sveiki, ar sutinkate, kad šis pokalbis būtų įrašytas ir būtų panaudotas tik akademiniam tikslams?

Joelis: Taip!

Tyrėjas: Taip, tai pakalbėsime šiek tiek apie jūsų, kaip mokytojo, asmeninę patirtį. Jeigu nenorite atsakyti į tam tikrus klausimus, jeigu nenorite, kad tam tikra medžiaga būtų naudojama, tai tikrai galite sakyti ir viskas bus padaryta. Taip pat bet kada galite pasitraukti iš tyrimo ir surinkta informacija nebus naudojama. Dar primenu, kad visi asmeniniai faktai, vardai, pavadinimai ir panašiai bus užslėpti, tai ar sutinkate dalyvauti šiame tyrime?

Joelis: Taip, sutinku.

Tyrėjas: Puiku. Tai pradėkime labiau nuo demografinių klausimų, norėčiau sužinoti daugiau apie jus ir jūsų pedagoginę, mokytojišką patirtį. Tai taip, kiek jau laiko dirbate mokytoju ir kokio dalyko ir su kokiomis klasėmis?

Joelis: Mokau socialinius mokslus, tiksliau istoriją, šiek tiek ir dorinio ugdymo mokau, mokau jau beveik aštuoneri metai, esu mokytojas metodininkas . . . turiu patirties su 5-12 klasėmis.

Tyrėjas: Ačiū labai. Iš pradžių kviečiu mus nusikelti į praeitį, į tada, kai dar buvote mokinys. Kaip apibūdintumėte save, kai dar buvote moksleivis mokykloje?

Joelis: Mokšliukas, nedrąsus mokšliukas, labai bijantis fizinio ugdymo pamokų, nes tai keldavo daug streso ir įtampos, stengiausi įsiteikti mokytojams, gal ir giminaičiams, ganėtinai atsiribojęs nuo savo klasės draugų ir kažkokių santykių plėtojimas buvo tik už klasės ribų.

Tyrėjas: Minėjote apie atsiribojimą nuo kūno kultūros pamokų, gal galite plačiau apie tai pakomentuoti?

Joelis: Nemažą dalį augau daugiabutyje, todėl lakstyti lauke su bendraamžiais, draugais man buvo tam tikras iššūkis dėl nenorėjimo, galbūt dėl asmenybinių dalykų, tai dėl to fizinio ugdymo atsiskaitymai kėlė stresą, kad nepavyks, susimausiu, nemokėjau žaisti krepšinio, taip pat patyčios dėl to, nes man tai nesisekė. Tai jo, kildavo toks nerimas, kad nepavyks, susimausiu, patyčios, kas ir skatino tokius ne pačius gražiausius santykius su bendraklasiais.

Tyrėjas: Tai būtų tokie du esminiai dalykai, kaip supratau, patyčios, baimė, kad tyčiojasi, gali tyčiotis klasiokai ir baimė bei ir nepasitikėjimas savimi, gal net perfekcionizmas šiek tiek, nes girdžiu apie baimę klysti, susimauti, tokie du dalykai būtų?

Joelis: Galimai gali būti, kad išgirdote gerai.

Tyrėjas: Supratau, kaip girdžiu ir numanau, patyčios mokyklose yra, tarsi, amžina problema, ir patyrėte ir matėte, o gal ir dabar matote, kai buvote moksleivis, ar patyčios buvo dažnas reiškinys? Nebūtinai, kad iš jūsų kažkas tyčiotųsi, bet gal bendrai pastebėjote, gal matėte kažką ar panašiai.

Joelis: Daug priklauso nuo klasės, bet sutinku, kad tikrai didesnėje dalyje klasių tikrai yra vaikų, kurie yra atstumiami, pašiepiami izoliuojami ir panašiai, lyginant su tuo, kaip buvo prieš aštuonis metus, jų gali būti, kad mažėja, bent jau subjektyviai, bent jau aš taip pastebiu. Tai gali būti ir todėl, kad mokiniais mano gal prie manęs taip elgiasi, taip daro, bet, kad jos egzistuoja ir man baigus mokyklą prieš daugiau nei 10 metų, ir išlieka vienu iš skaudulių mokyklose, tai tikrai taip.

Tyrėjas: Ar pastebėjote tam tikra seksualinio pobūdžio priekabiavimą mokykloje? Tai gali būti išreikštas fiziškai, žodiškai ar kitaip.

Joelis: O kas tiksliau būtų žodinis priekabiavimas?

Tyrėjas: Realiai gali būti viskas, kas vyksta žodžiu, kad ten „tu turi gerą krūtinę“, kad tu ten esi toks anoks ir panašiai.

Joelis: Tikrai yra buvę, atsimenu, kad mokykloje, per tėvų susirinkimą, aišku, manęs jame nebuvo, buvo pasakyta pradinių klasių mokytojos, kad klasėje ramaus elgesio moka tik aš ir mergaitės, tai pilipo toks, ne pats gražiausias įvertinimas, kas irgi, matyt, prisidėjo prie tų irgi patirtų patyčių. Klasėje irgi taip, teko šiek tiek pamatyti, gal būt, dėl to, kad viena mokinė neatitiko, šiuolaikinio arba tuolaikinio stiliaus, grožio standartų, buvo šaipomasi dėl jos aprangos, dėl baisesnių veido bruožų

kaip patys bendraklasiai sakydavo ir panašiai, tai tokių tikrai yra tekę pamatyti, gal būt dabar ir mokykloje yra patyčių dėl išvaizdos dalykų, bet irgi, kaip ypač vienoje klasėje pastebiu ir tai, manau, yra šiek tiek kitur, kad kai kurie patys vaikai neįdeda, mano manymu, pastangų, kad iš jų būtų tyčiojamosi mažiau arba tam, kad būtų tam užkertamas kelias, kažkoks nesureagavimas arba apatija klasės įsitikinamas ir panašiai. Ir va, atsimenu, dabar, kai buvau devintoje ar dešimtoje klasėje, buvo tas, kaip sakoma, klasės „vierhas“, būdamas apkūnesnis žemesnėse klasėse, labai pradėjo sportuoti, kažkas pasikeitė ir jo bendravimas būdavo toks, kad ateidamas į klasę kiekvieną dieną pradėdavo apsikabinęs ir į lūpas pabučiavęs bendraklases į lūpas. Aišku, tai nebūdavo visos bendraklasės, gal penkios, šešios iš penkiolikos ar keturiolikos, bet man būdavo labai keista, kad ne viena mergaitė yra bučiuojama, o vis kita kiekvieną rytą. Aišku, viskas pasikeitė susiradus merginą, bet vis tiek tuo metu man buvo nelabai malonu. Dar tekę girdėti iš draugo, kad jo bendraklasės viena kitai grabinėdavo krūtis, kas skamba gal nelabai skoningai. Ir dabar dirbamas mokytoju matau tą tokį berniukų, mergaičių palietimą už užpakalio, krūtų paglobojimą arba „paglamžymą“, paglostymą. Vėliau aptarinėjant su vaikais, paklausdamas jų, išsiaiškinai, kad pačios mergaitės tame didelio diskomforto nemato. Kadangi mokau dorinį ugdymą, pats dažnai girdžiu, kad moters vieta ten, vyro funkcijos tokios ir tokios, tai tikrai yra stereotipiniai įsivaizdavimai, ką turi daryti viena ar kita lytis yra. Pastebiu taip pat dėl laikmečio gal, kad yra tam tikro mokinių tarpe priešiško LGBT bendruomenės atžvilgiu, nors iš kitos pusės matau ir labai didelio palaikymo iš mokinių pusės, tai jaučiamas toks pasidalijimas į priešingas stovyklas, tai tokiais klausimais, galimai, pastebiu patyčias.

Tyrėjas: Tai kalbant apie jūsų pastabėjimus, patirtį, matote, kad seksualinis priekabiavimas vyksta per stereotipų prizmę, jeigu taip galima sakyti, tai jei tu esi mergina, tavo vaidmuo yra toks, tu turi elgtis taip, o vaikinai taip ir anaip. Taip pat, jei gerai supratau, ir LGBT bendruomenės klausimai sukelia patyčias, bet jis yra sumenkėjęs lyginant su tuo kas vyko anksčiau, bent man taip nuskambėjo, gal kai yra jūs buvote mokinys arba pradėjote savo pedagoginę karjerą.

Joelis: Manyčiau, tikrai pastebėjau taip. Bet pačio įdarbis labai didelis, nes akcentuoju šias problemas per pamokas, per projektus, kalbėdamas įvairiais klausimais su mokiniais, bet tikrai koks turi būti tikras berniukas, tokios klišės, kad berniukai neverkia, bet su veikla, bent savo mokykloje, stengiuosi užkirsti kelią. Man tai atrodo sunkiai priimtina problema gyvenant XXI amžiuje, bet tokių dalykų tikrai yra.

Tyrėjas: Gal pasidalintumėte savo patirtimi arba pastabėjimais būtent atsižvelgiant į seksizmo ir stereotipų problematiką? Gal atsimenate kokį įvykį įsimintinesnį arba grubesnį? O gal pirmasis įvykis, na, kažkas, kas jums labiausiai yra įsiminę.

Joelis: Pirmas dalykas atėjęs į galvą, kai mokiau dorinio ugdymo antri metai ir buvo pamoka iš senesnių vadovėlių, ten buvo grynai, kad reikėjo atskirti mergaičių ir berniukų skirtumus, aš nežinau, gal klystu, bet mano manymu, įvairūs lyčių vaidmenys yra tiesiog sukonstruotas visuomenės įsivaizdavimas, o vienintelis dalykas, kas skiria mergaites ir berniukus yra jų lytiniai organai, aišku, yra tokie faktoriai kaip nėštumas ir panašiai. Tai turėjau paralelines klases, kuriose diskutavome apie skirtumus, tai buvo ten buvo tokių klasėje, kurie sakė, kad rūbų spalva, plaukų ilgis, kažkokios profesijos ten vyriškos, nu kažkas tokio ir tokio ir panašiai ir tik tai vienas vaikas pasakė, kad šiaip jau tai berniukas nuo mergaičių skiriasi tik tuo, kad berniukai, kaip jis pasakė, turi penį, tai buvo toks „chi-chi, cha-cha“ juokas, aš pasakiau jam „taip“, kad jis teišus, o visą kitą yra primesti visuomenės standartai, įsivaizdavimai, ką turėtų daryti berniukas, ką mergaitė ir panašiai. Tai klasėje jautėsi toks šioks surimtėjimas ir jie stebėjosi tokiu mano elgesiu ir aš jiems pasakiau, kad tai yra rimtas, mokslinis dalykas, mes visi turime pavadinimus visoms kūno dalims, turime tikrus vardus. Ir dabar, kai turime dorinio ugdymo pamokas, aš mokiniams akcentuoju, kad mes dalykus vadiname tikrais vardais, nes ta pati lytinė higiena ar lytinių kūno dalių pavadinimai yra tokie patys kaip ir kitų kūno dalių pavadinimai, tai mokau juos tai įvardinti tikrais vardais, tai čia toks įspūdis būtų.

Tyrėjas: Tai kaip supratau čia vadovėlyje buvo viena iš užduočių, o informacija užduotyse buvo pateikta taip seksistiškiau.

Joelis: Taip seksistiškiau, nes tas vadovėlis ir yra ankstyvų du tūkstantųjų gal, aš tą dalyką vedžiau 2020 ar 2021, tai jau jo, bent dešimt metų praėjo, kas jaunoje visuomenėje yra jau gan ilgas laikas, per kurį pasikeitė dalykai, o pats vadovėlis ir orientavosi į tai, kad yra daugiau skirtumų tarp mergaičių ir berniukų. Tai mes ir kalbėjome su vaikais apie tuos skirtumus, tai mergaitės įvardino mėnesines, berniukai vadinamuosius šlapius sapnus, tai tie skirtumai tokie tik ir buvo, tai buvo labai smagu, penktoje klasėje pavyko tai padaryti ganėtinai lengvai. O dabar mokau septintokus dorinio ugdymo, jie patys pasiprašė „mokytojau, gal galime kalbėti daugiau apie bendravimą internete...“, jie to neįvardino kaip lytiškumas, bet kažkokie santykiai ir panašiai, nes kai kalbėjome apie internetą, mokinių paklausiau, ką septintokai matė, kas privertė juos, kaip aš pasakiau „privertė jus kakoti kvadratais“, mokiniai pasakė, kad nenorite mokytojau to girdėti, o aš jiems pasakiau, kad visi esame savi ir esame klasėje, tai galime pasidalinti, o pas mus yra taisyklė, kad tokio pobūdžio pokalbiai išlieka klasėje ir neišeina iš klasės ribų, tai jie pasakė, kad žino ir matė, bet nerodys, bet vienas berniukas . . . per internetinę platformą nuogas šoko prieš vyresnį berniuką ir kažkokiu būdu tas vaizdo įrašas buvo nufilmuotas ir paplatintas mokykloje, tai man tai yra labai grubus ir baisus dalykas, tai man tas berniukas viešina iš mūsų mokyklos viešina tokį turinį. O tą turinį paplatino kitos klasės

berniukas, tada to berniuko draugai paplatino toliau, tai man atrodo, kad kalbėti apie lytiškumą ir priekabiavimą septintoje klasėje yra gerokai pavėluoti.

Tyrėjas: Ir kaip reagavote į tokį video? Kaip suprantu, tai buvo jums naujiena, kaip kalbėjote su klase, ar ėmėtės kokių veiksmų? Visi vaikai jau apie tai, kaip supratau, žinojo arba bent didžioji dalis, panašu, kad žinojo.

Joelis: Iš tikrųjų buvo labai sunku, aš prisipažinsiu, kad sutrikau, paklausiau, ką jie apie tai galvoja. Tai jie suprato, kad tai yra blogai, nes yra ir pats vaikas turėjo to išvengti, o kitas berniukas padarė labai blogai, kad tą vaizdo įrašą paplatino, pavišino. Tai kitą pamoką aš jų ir paklausiau, ką jie norėtų išmokyti apie bendravimą, kas jums aktualu, kaip išvengti kokių situacijų, apie kurias praeitą savaitę minėjote. Na, mes ir susidarėme tokį planą, kas jiems aktualu, ieškau apie tai vaizdo įrašų, diskutuojame, kalbamės, tikintis, kad tokių dalykų bent jau mano mokomose klasėse bus galima išvengta.

Tyrėjas: Mhm... Būtent kalbant apie šitą atvejį, ar kreipėtės į administraciją, ieškojote išorinės pagalbos ar tiesiog palikote klasės kontekste?

Joelis: Minėjau socialinei pedagogi, bet kiek žinau, ji jau apie tai žinojo, tą atvejį su klasės vadove aiškinosi, klasės vadovė buvo informavusi nukentėjusios berniuko tėvams kreiptis į policiją, bet jie patys nusprendė to nedaryti tikėdamasi išvengti kažkokio didesnio plitimo, patyčių, dėmesio.

Tyrėjas: Mhm... Įdomiai. Minėjote prieš tai ir apie prisilietimą tarp mokinių, kaip jūs į tai reaguojate, kur tai pastebite tai, ar tai vyksta pamokų metu ar budint, jei tokie tokį dalyką darote?

Joelis: Klasėje aš stengiuosi užkirsti kelią ir tikrai, kad ir kaip mokiniai tai mėgsta, siekdamas apsaugoti nuo bet kokio lietimosi ar ne, nes mano pamokose yra principas, kad mano pamokose žmogus yra laisvas tol, kol šalia esantys yra laisvi. Gal jie kažko ir nesupranta, kad tai yra kito žmogaus laisvė būti apsaugotam nuo kažkokių prisilietimų jeigu jis to nenori. Tai iš pat pradžių aš tai bandau persodinti, pakeisti sėdėjimo vietas, būvimo vietas, tai pamokose neteko pastebėti kažko labai grėsmingo, jei ir pamatau, kad vaikas užvožia arba priekabiauja prie kito vaiko, tuomet bandau su jais abejais išsiaiškinti, pakalbėti ir aptarti, kuo tai gali baigtis. Esant kokiam tokiam rimtam reikalui, tarkim, budėjimo laiku, kreipiuosi į klasės vadovą arba į socialines pedagoges. O koridoriuje, kai, tarkim, budžiu, aišku budžiu tokioje vietoje, kur tokių dalykų dažniausiai nepamatysi, tai yra pagrindinė mokyklos vaikščiojimo vieta ir viešiausia, bet pamatęs kažkur ne savo, ale, budėjimo

poste, pasižiūriu, pagalvoju, bet kažkokių priemonių nesiimu, nes nežinau ar tai tikrai yra mano pareigų apraše numatyta, būtų gal smagu kelti tą problemą, bet abejoju, kad kolektyve tai būtų sutikta labai džiaugsmingai, palankiai tokius dalykus nagrinėti.

Tyrėjas: Kai kalbate apie tokius prisilietimus, tai kalbate apie kažkokių kitokių prisilietimus, gal galėtumėte paaiškinti?

Joelis: Būna smurtinių dalykų, bet tenka pastebėti tokių ir lytinių palietimų, tai už užpakalio ar už krūtų ar, pavyzdžiui, kaklo glostymo su nosimi, kas man irgi, atrodo, yra susiję su lytiškumu, jie ten bando, uosto, daro, gal bando kažką suprasti per bendraklasių apie save.

Tyrėjas: Ir kaip manote, kokiame kontekste tai vyksta? Tarp ko tai vyksta? Ar viskas vyksta su sutikimu ar tarp porų?

Joelis: (*galvoja*) Manau, kad tai yra padarymas be didesnio pagalvojimo. Taip, yra porų, yra klasės draugų, kiek ten draugiškumo, kiek ko, yra sunku nustatyti, bet jo, apie sutikimą taip pat mokomės dorinio ugdymo pamokose, kalbame. Dabar mačiau vienoje „Instagram“ paskyroje, kad sutikimas turi būti siela ir taip toliau, tai ruošiuosi paliesti tą dalyką, nes artėja Valentino diena, tai patogu kalbėti tokiomis temomis. Tai taip, vyksta įvairiai, tarp porų taip, tarp klasės draugų irgi. Bet kartais nutinka keistas dalykas, pamatau smurtinio pobūdžio pasitapšnojimų tarp berniukų. Dažnas atsakymas būna, kad jie tai daro draugiškai, bet jo, kartais draugiškai, draugiškai, tai draugiškai yra apsikabinama, o ne daužoma. Tada, aišku nusigirsta, kad jie ne gėjai, ne pydarai, labai atsitraukiama, tai gaila, kad tokia sunki situacija, o net iš kai kurių kolegų pritrūksta vieningo susitarimo, ką reikėtų daryti, nes, turbūt, tai nėra reglamentuota, tai daug kolegų sako neprisikabinėti prie mokinių, nereaguoti, ką jie daro, bus lengviau gyventi. Na, man matant tokius dalykus nėra lengviau. Tikrai fizinius, tą niurkymąsi, na, manau, viešoje erdvėje mes turėtumėme susitvarkyti, elgtis padoriau, ne taip gašliai.

Tyrėjas: Mhm, aišku. Minėjote taip pat, kad mokytojų pareigybių apraše rūpintis tokio pobūdžio seksualinio priekabiavimo įvykiais, kaip pareigybės, nėra, tai kas tada turėtų rūpintis?

Joelis: Tuo reikėtų rūpintis ir aš norėčiau, kad būtų rūpinamasi, bet pastebiu, kad kolegos dažnai, net rimtesnius atvejus pamatydami, tiesiog į tai nereaguoja. Man labai skaudu ir profesiskai mane labai liūdina, kai nėra kažkokio bendro sutarimo kaip apskritai reaguoti į bet kokių mokinių tarpusavio kontaktavimą. Gal yra tas požiūris, kad mokykla, mes mokome to dalyko, o asmenybiniai dalykai, tai

čia šeimos reikalas ir taip toliau. Nežinau, manau, mokykla turėtų tuo rūpintis, tėvai su vaikais apie tai kalbėti, sudėtingas klausimas, negaliu atsakyti.

Tyrėjas: Iš jūsų atsakymų galima suprasti, kad kartais kolegos mėgsta ignoruoti seksualinio priekabiavimo įvykius, gal žiūri į tai šiek tiek per pirštus. Ar toks elgesys ir jus paveikia, arba daro jums įtaką elgtis panašiai?

Joelis: Be jokios abejonės taip, ir man liūdna matyti savo didėjančią nejautrumą tam tikriems dalykams. Sunku įvardinti, jaučiu atsiribojime pojūtį ir man tai labai nepatinka kaip mokytojui ir žmogui, bet tikriausiai masės psichologija yra ir tai veikia.

Tyrėjas: Kaip manote, ką mokykla turėtų daryti tokiais atvejais? Arba ką mokykla bendriau turėtų daryti, kad prevencija būtų taikoma? Koks būtų mokyklos vaidmuo? Matau, kad jums rūpi ir skauda dėl vykstančios neteisybės, tai kokia jūsų valia būtų šiuo klausimu?

Joelis: Manau, jeigu turėčiau tokią galią, įvesčiau privalomą lytiškumo pagrindų, lytiškumo ugdymo pamoką nuo pirmos klasės, aišku, tam reikėtų specialistų parengimo, profesionalų. Kaip žinau, nors ir egzistuoja gyvenimo įgūdžių pamoka, bet ji tikrai neatliepia mokiniams aktualių poreikių dėl konservatyviai nusiteikusių tėvų pažiūrų, bet šiais laikais, kai gyvename masinės informacijos, interneto laikotarpyje, mokiniai randa tiek daug įvairių dalykų, kurie jiems aktualūs, bet neišdrįsta apie tai paklausti, tai manau, kad mokykla būtų puiki terpė tam. Bet labai sudėtinga, kartą vyresni mokiniai turėjo panašius mokymus, tai jaunesnių kasių vaikų tėvai rašė apie tai, kaip nenori išgirsti tokių mokymų, tokių iš viso turi nebūti, nes tai yra pasityčiojimas, ištvirkavimas, jei kalbama apie netradicinius aspektus kaip orientaciją ir panašiai, tai tėvai piktinasi, sako, kad tai yra šlykštu, kad turėtų būti uždrausta. Tai manau, mūsų visuomenėje bent jau vyresnė karta tam nėra pasirengusi, bet vaikai turėtų būti supažindinami su galimais tokiais atvejais pradinėje klasėje, o gal net ir darželyje.

Tyrėjas: Labai įdomu. Ačiū, kad dalinatės savo mintimis, judėkime toliau. Kaip supratau, esate klasės vadovas...

Joelis: Šiuo metu ne, bet buvau anksčiau.

Tyrėjas: Supratau, kai buvote vadovas klasės. Klausant jūsų, tikrai aiškiai pasirodė, kad tikrai rūpinatės savo klase arba rūpinotės, jūsų fokusas buvo jūsų klasė ir girdžiu, kad šios jautresnės temos, įvykiai, kai kažkas nukenčia, jums rūpi. Visgi užsiminėte ir apie tėvus, kad sukelia sunkumų, ar

turėjote kokių įvykių, kurie nutiko būtent jums su tėvais ir bandant spręsti seksualinio priekabiavimo atvejus?

Joelis: Jei dėl klasės, tai man labai mažai teko, klasės vadovu buvau ketverius metus, bet tikrai mažai nutiko, gal todėl, kad mano klasė turėjo padėjėją, kuri su jais būdavo per visas pamokas ir tikrai susitvarkydavo su įvairiais lytiškumo klausimais. Bet prisimenu tokią situaciją, aišku, liūdną, bet gerai pasibaigusį, kai dar atlikinėjau pedagoginę praktiką. Tai buvo taip, kad su kitu praktikantu buvome likę dviese vesti pamoką, mūsų praktikos vadovė turėjo išvykti. Viena mokinė buvo padėjusi galvą ant suolo, gulėjo, aš prie jos priėjau ir pasiteiravau, kodėl ji liūdi, gal kažkas nutiko, kodėl ji nesimoko, gal jai tiesiog nuobodu ir kitą rytą jos klasės tokia kaip ir kuratorė mane pasigavo koridoriuje ir sako man, kad mane sulygins su žemėmis, kaltino, kad aš priekabiavau prie mokinės, kaip aš drįstu ir panašiai, tai buvo labai nejauku. Dėkui praktikos mentorei, kuri profesionaliai padėjo spręsti šią situaciją, bet man iki šiol tai yra nesuprantamas dalykas, kaip mokinės klausdamas mokinės apie pamoką, apie jos būseną likau kaltas ir tėvams dar įskustas dėl tokio prisikabinėjimo seksualinio pobūdžio.

Tyrėjas: Kaip supratau, ji taip interpretavo ir pateikė visą įvykį iš savo pusės?

Joelis: Galimai, tikriausiai taip ir buvo.

Tyrėjas: Ir buvote dėl to apkaltintas seksualiniu priekabiavimu prie tos mokinės, bet viskas išsisprendė?

Joelis: Taip, tiesiog pasakiau savo poziciją, ten buvo ir kitas mokytojas praktikantas, tai viskas išsisklaidė, bet aš pastebiu, kad mano atveju tai nėra priekabiavimas, kai aš domiuosi mokinių savijauta arba jų užimtumu mano pamokos laiku. Man ne kartą yra sakę, kad aš kabinėjusi ir turėčiau nustoti, o man tai atrodo, kad kaip tik klausiu labai rimtų klausimų, aš matau situaciją, kai mokiniai tarpusavyje vieni prie kitų priekabiauja, kartais seksualiai, kartais ne ir aš to matyti nenoriu.

Tyrėjas: Suprantu, jūs kaip ir darote savo pareigą, o mokiniai mato kitokią realybę ir tai interpretuoja savaip. Supratau. Taip pat pokalbio pradžioje kalbėjote apie pastebėtą problematišką elgesį ties LGBTQ+ bendruomene. Gal galėtumėte pasidalinti koku įvykiu arba patirtimi ties šiuo klausimu? Gal koku pastebėjimu, ką pastebite nūdienos pasaulyje?

Joelis: Nu kaip, liūdni dalykai vyksta. Labai gaila, kad taip vyksta, nes palaikau šios bendruomenės teises suprasdamas realų poreikį turėti lygias galimybes net nekalbant apie santuoką kaip bažnytinę instituciją, bet ir apie elementarią civilinę partnerystę, kuri sulygintų jų santuoką su heteroseksualiomis šeimomis. Kadangi šią idėją palaikau ir siekiu jos pripažinimo mūsų visuomenėje, mūsų šalyje ir kadangi mokau dorinio ugdymo pagrindų, tai tikrai buvo visokiausių įvykių, diskusijų ir panašiai. Ir yra pavyzdys, kuris mane yra labai nuliūdinęs, įskaudinęs, aš labai rimtai svarsčiau tos klasės nemokyti, o gal net pakeisti darbovietę, kai mokinių paprašiau sukurti kokį nors projektą, kuris pagerintų miesto, rajono ar valstybės gyvenimą pagal jų pastangas, tai trys berniukai parengė pristatymą toje klasėje, kad LGBT bendruomenės žmonės reikėtų išsiųsti iš Lietuvos, išsiųsti į koncentracijos stovyklas ir panašiai. Viena mergaitė, kuri prieš tai mokėsi užsienyje ir, galimai, matė daug, gražių teigiamų pavyzdžių iš porų, kurios yra tos pačios lyties, tai apsiverkė dėl tokio antikonstitucinio veikimo. Tai teko bendrauti su vienu tėčiu iš pristačiusių berniukų kaip aš plaunu smegenis, kaip palaikau pyderastus, liberastus, plaunu vaikams smegenis, nepriimu kitokių nuomonių, sakė, kad cenzūruoju visą veiklą, riboju mokinių nuomones, laisvę. Iš administracijos ir gavau girdėti, kad turėtume mažiau liesti tokias jautrias temas, nors tai yra žmogaus teisės, kas yra mano mokomojo dalyko kaip ir pagrindas. Ypač sudėtinga, nes yra dalis mokinių, kurie man yra atsiskleidę kaip LGBT bendruomenės dalis. Tai taip, LGBT tema yra labai opi ir sunki problema mokykloje, o žinant, kad mokykla yra visuomenės atspindys tai taip yra sunku kartais kovoti prieš nusistatymus ir homofobiją.

Tyrėjas: Ar pastebėjote kokias patyčias ar kažką panašaus, ką patiria LGBT bendruomenės jūsų mokykloje?

Joelis: Yra tikrai buvę, kad, pavyzdžiui, mergaitės, nusikirpusios trumpai plaukus, mano žiniomis, na, aš iš jų tiesiogiai nieko negirdėjau apie jų lytinę orientaciją arba tapatybę, bet esu girdėjęs iš kitų mokinių ar mokytojų, kad ten ta mokinė yra tokia ir tokia, kita tokia ir anokia, ta su tuo ir anuo ir panašiai, tai aš bandau išsiaiškinti dalykus, kodėl jie mano, kad tai yra problema, kodėl tai, pagal juos, yra blogai. Tai, kai kalbame apie tokius dalykus, dažnai būna ant manęs supykstama, kad pamoka yra švaistoma, kodėl laikas, kaip jie sako, yra skiriamas šiems pyderams ir panašiai, tai, tai mane labai žeidžia ir liūdina.

Tyrėjas: Ir kaip jūs reaguojate į tokius pasisakymus? Sakote, kad žeidžia, liūdina... Ar imatės papildomų veiksmų kokių šiai problemai spręsti? Kaip reaguojate tą akimirką?

Joelis: Aš pasakau, kad galime tęsti pamoką ir kalbėti apie tai, apie ką turime kalbėti, bet primenu, kad visi žmonės yra žmonės ir kiekvienas žmogus yra laisvas tik tuomet, kai šalia esantys žmonės yra laisvi. Tai yra mano pagrindinis principas pamokos, kuriuo aš vadovaujuosi kurdamas bet kokią edukacinę veiklą. Ir aš tai pasakau, ir mano mokiniai tą mano frazę tikrai žino ir nors ir gaunu pasisakymų iš tėvų ar administracijos, bet man tai yra neskanu, nepatinka, dėl to patiriu, ta prasme, vis dažniau profesinių pamąstymų ar aš noriu dirbti, būti tokioje aplinkoje, kurioje žmonės dėl savo kažkokių tapatybinių dalykų nesijaučia saugiai ir jų poreikiai turėtų būti mažiau aptariami, paliečiami, kad kažkas kitas būtų labiau patenkintas. Labai tokį įdomų homofobiško mokinio pasakymą gavau, kad atliktame tyrime Lietuvoje buvo nustatyta, kad tik maždaug 40 procentų visos Lietuvos gyventojų palaiko LGBT bendruomenės teises ir partnerystę, reiškia, kad dauguma gyventojų yra prieš, tai mes jei esame demokratiška šalis, tai laikykimės demokratijos principų, laikykimės daugumo nuomonės ir nekalbėkime apie tai. Mano argumentas dažniausiai būna apie tai, kad jie irgi yra žmonės, kad lygybė reikalinga visiems. Nu, bet, liaudiškai tarus, likau suvartytas šiek tiek. Kažkaip liūdna ši interviu apturėti.

Tyrėjas: Na, tikėkimės, kad šie mokiniai anksčiau ar vėliau susivoks apie lygybę. Na, kelis kartus jau girdžiu tokį kaip leitmotyvą jūsų darbinėje aplinkoje, kad tėvai puola, o administracija tyli, ramina, skatina nekelti šios agresijos. Kaip manote, kodėl administracija taip reaguoja į tokias progresyvesnes idėjas, kurios kaip tik skatintų seksualinio priekabiavimo prevenciją mokykloje?

Joelis: Mokiniai lygu pinigams, deja, taip yra. Visko gali būti, įtampa, įvaizdžio formavimosi dalykai, aš dar prisiminiau vieną situaciją, kai, berods, antri metai mokiau dorinio ugdymo, kalbėjome apie vyriškumą ir moteriškumą, tai pasakiau, kad visai nėra svarbu ar santykius kuria vyras ir moteris ar vyras ir vyras, tai gavau labai piktą laišką iš vieno tėčio. Tai paklausiau pavaduotojos, ką reikėtų daryti, tai atsakymas buvo toks, kad to jaunuolio tėtis dirba įtakingą darbą ir man reikėtų vengti tokių neigiamų akibrokštų ateityje, kad negautume kokio skundo. Tai man buvo labai didelis smūgis į paširdžius, bet dėl asmeninių priežasčių turėjau susitaikyti su šia pozicija.

Tyrėjas: Tai, kaip supratau, trūksta jums palaikymo mokykloje šiais klausimais.

Joelis: Taip, labai. Net iš kolegų girdžiu baisių dalykų apie LGBT bendruomenę, tai labai mane, asmeniškai, žeidžia. Aukštą išsilavinimą turinčių žmonių, šviesuolių pasisakymuose yra pilna homofobijos LGBT bendruomenės atžvilgiu.

Tyrėjas: Tai ar pasitikite savimi, jog gebate atpažinti seksualinį priekabiavimą?

Joelis: Nežinau, nemanau, liūdna apskritai. Vis dažniau nepasitikiu savimi kaip mokytoju, aišku, dabar geriau, bet trūkstant bendro palaikymo, man tikrai dėl to yra liūdna ir nesmagu.

Tyrėjas: Ką jums reikštų palaikymas iš bendruomenės?

Joelis: Kadangi darbe turiu porą kolegijų, su kuriomis esu betarpiškai atviras, jas laikau savo bičiulėmis, mes kalbamės ir už mokyklos ribų apie mums aktualius dalykus, tai tie du žmonės, kurie mane darbe išklauso, užjaučia, tai būna labai smagu, kad ir po mokyklos susiskambyti, nusinulinti visas problemas, tai tikrai geriau jaučiuosi. Bet to saugumo vis tiek trūksta ir dėl to labai liūdna, kad darbe to negaliu rasti, tai džiaugiuosi tuo, ką turiu.

Tyrėjas: Tikrai smagu, kad bent kažką turite mokykloje, tikiuosi toks požiūris plėsis. Jau einant prie pabaigos norėjau paklausti, gal pastebite, kas dažniausiai tampa seksualinio priekabiavimo auka mokykloje?

Joelis: Norėčiau sakyti, kad mergaitės, bet ir berniukai. Man patys mokiniai sako, kad esu seksistas, nes dažniau reaguoją į netinkamą berniukų elgesį, bet man atrodo, kad jei tai daro mergaitės, jos tai daro tyliau, mažiau pastebimai, gal dėl to. Berniukų balsai yra skardesni, o aš savo klausa skundžiuosi, tai gal neišgirstu mergaičių dažniau. Manau, kad vieni vaikai tiesiog tampa populiariesniais, gal dėl bendro geno ar kažko, dažniausiai dėl to bendro įsivaizdavimo, kas yra sveikesnis, gražesnis žmogus, tai tokie vaikai, kurie yra mažiau išvaizdūs bendraamžių tarpe arba rengiasi ne firminiais rūbais, kas tuo metu yra populiariu, tai jie turi dažniau to užmetinėjimo, kad čia tu toks, tu čigonas, storas, tai yra tikrai nesmagu tai girdėti.

Tyrėjas: Gal dar kažkuo dar turite pasidalinti? Atsiminimu ar kažkokiu nutikimu, gal netyčia jus nemandagiai pertraukiau ir nespėjote kažko pasakyti?

Joelis: Nežinau, tema yra labai sudėtinga, tikiuosi jūsų darbas prisidės prie kažkieno kito ar kažkieno gerovės, linkiu jums jį užbaigti laiku. Nežinau, sudėtinga, liūdna. Kaip ir sakiau, aš labai savo darbe stengiuosi plėsti toleranciją, pakantumą, tiek seksualinėms mažumoms, tiek naikinant įsišaknijusį požiūrį, kad mergaičių vieta yra prie maisto gamybos ir man svarbu visuomenėje priminti apie mergaičių, merginų svarbą visuomenėje, tai matau, kad mokinėms tai rūpi, kaip tai kartais suerzina berniukus. Tai kartais jaučiuosi darydamas didelį arklio darbą neįvertintu arba net gaunantis per galvą, kai man kažkas iš aukščiau pasako sustoti. Tas labai nedžiugina manęs.

Tyrėjas: Tai ačiū labai už visą informaciją. Dar kartelį primenu, kad visa informacija bus naudojama tik akademiniam tikslams. Kai pokalbis bus išrašytas, jis bus ištrinamas. Visa asmeninė informacija bus užkoduota. Jei norit pasitraukti iš tyrimo arba nenorit, kad įdėčiau kažką į tyrimą, tai kreipkitės į mane ir viskas tikrai bus padaryta. Jei atsiminsite kokios papildomos informacijos, tai mano kontaktus turite, bet kada galite kreiptis ir tikrai viskas bus panaudota.

Tyrėjas: Ačiū labai už įdomų pokalbį ir jūsų įžvalgas. Iki kitų kartų.

Joelis: Ačiū jums, iki.